

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการจัดการคลอง
เพื่อสร้างนวัตกรรมทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คลองดำเนินสะดวก

โดย

นางสาววิญญา สอยเหลือง และคณะ

พฤษภาคม 2559

สัญญาเลขที่ RDG57M0002

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการจัดการคลอง
เพื่อสร้างนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คลองดำเนินสะดวก

คณะผู้วิจัย

1. นางสาววิญญา	สอยเหลือง
2. ผู้ใหญ่ธิดา	อยู่พงษ์พิทักษ์
3. นางฉันทนา	จิตรภูธโรจน์
4. นางจารึก	จินดาธัญธิ
5. นางทองทิพย์	เทียมศร
6. นายเกรียงไกร	เกียรติมงคล
7. นางประทุม	สังขวิสัย
8. นางสาวแสงเดือน	สมประเสริฐ
9. นายอานนท์	คงสินทร
10. นายวัฒนา	ชินไพบูลย์
11. นายบุญยา	อุดมโภชน์
12. นายสำรวย	อ่อนดี
13. นายเฉลิมชัย	สุวรรณโฆสิต
14. นายนพพา	จินดาพรหม
15. นายบุญเลิศ	อักษรพันธ์
16. น.ส.โพटक	สิมภ์กุลวัฒน์
17. นางสาวมลทิพย์	สมรสินที
18. นางสาวสนาน	นุชพิทักษ์

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการ
การศึกษาปัญหาและรูปแบบการจัดการน้ำและสภาวะแวดล้อมเพื่อความมั่นคงทางอาหารและ
เศรษฐกิจชุมชน คลองดำเนินสะดวก

ทีมวิจัย

1. นางสาววิญญา สอยเหลื่อง	หัวหน้าโครงการ
2. ผู้ใหญ่ธิดา อยู่พงษ์พิทักษ์	คณะวิจัย
3. นางฉันทนา จิตรภูธรโรจน์	คณะวิจัย
4. นางจารึก จินดาธัญธิ	คณะวิจัย
5. นางทองทิพย์ เทียมสร	คณะวิจัย
6. นายเกรียงไกร เกียรติมงคล	คณะวิจัย
7. นางประทุม สังขวิลัย	คณะวิจัย
8. นางสาวแสงเดือน สมประเสริฐ	คณะวิจัย
9. นายอานนท์ คงสินทร	คณะวิจัย
10. นายวัฒนา ชินไพบูลย์	คณะวิจัย
11. นายบุญยา อุดมโกชน	คณะวิจัย
12. นายสำรวจ อ่อนดี	คณะวิจัย
13. นายเฉลิมชัย สุวรรณโสมิต	คณะวิจัย
14. นายนพพา จินดาพรหม	คณะวิจัย
15. นายบุญเลิศ อักษรพันธ์	คณะวิจัย
16. น.ส.โปรดกสิมปกุลวัฒน์	คณะวิจัย
17. นางสาวมลทิพย์ สมรสสินที	คณะวิจัย
18. นางสาวสนาน นุชพิทักษ์	คณะวิจัย

ที่ปรึกษา

1. ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์
2. น.ส.เนตรดาว ย้งยุบล
3. น.ส.จารุวรรณ กรกุ่ม
4. นายปัญญา สุสิงห์ไกรสร นายกเทศมนตรีเทศบาลศรีดอนไผ่

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	1-3
ความเป็นมา	1
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์	1
คำถามวิจัย	2
พื้นที่วิจัย	2
บทที่ 2 รายงานผลการดำเนินงาน	4-19
2.1 กระบวนการทำงาน	4
2.2 การขับเคลื่อนงานวิจัย	10
2.3 กิจกรรม	11
2.4 บทเรียนในการดำเนินงาน	19
บทที่ 3 ข้อมูลชุมชน	20- 77
3.1 ตำบลขุนพิทักษ์	26
3.2 ตำบลดอนกรวย	31
3.3 ตำบลดอนไผ่	43
3.4 ตำบลดำเนินสะดวก	47
3.5 ตำบลทำนัด	49
3.6 ตำบลตาหลวง	52
3.7 ตำบลบ้านไร่	57
3.8 ตำบลแพ่งพวย	60
3.9 ตำบลศรีสุราษฎร์	65
3.10 ตำบลสีหมื่น	70
บทที่ 4 บทสรุป	78-83

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 รายละเอียดแกนนำโซน 2	4
ตารางที่ 2 ลักษณะกายภาพพื้นที่ของแต่ละตำบล	21

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 ที่มวานแกนนำระดับโซน	2
ภาพที่ 2 ที่มงานระดับตำบล	4
ภาพที่ 3 เวทีคืนข้อมูลระดับโซน	12
ภาพที่ 4 แผนที่อำเภอดำเนินสะดวก	18
ภาพที่ 5 แผนที่มือแสดงแนวคลองโซน 2	19
ภาพที่ 6 การสร้างสะพานที่มีตอม่อและเศษไม้ติด	20
ภาพที่ 7 วัชพืชน้ำ : สาหร่าย เฟิร์นน้ำ บัวจง	20
ภาพที่ 8 แผนที่มือแสดงแนวคลองขุนพิทักษ์	22
ภาพที่ 9 นายขุน ผลสาลี อายุ 71 ปี แพทย์แผนไทยตำบลขุนพิทักษ์	25
ภาพที่ 10 นายวัน พัฒนาการ(เสื้อสีน้ำเงิน) นายสำรวจรักษาสุรศาสตร์(เสื้อสีขาว) เจ้าของ“วงกลองยาวลุ่มเปียก”	26
ภาพที่ 11 แผนที่มือแสดงแนวคลองดอนกรวย	31
ภาพที่ 12 ศาลาเอนกประสงค์บริเวณศาลหลวงพ่อน้อยมหาพรหม	32
ภาพที่ 13 ศาลเจ้าแม่จามจุรี	32
ภาพที่ 14 การทำกาละแม	33
ภาพที่ 15 การประดิษฐ์สินค้าจากกะลามะพร้าวเพื่อใช้ภายในครัวเรือน	34
ภาพที่ 16 การสัมภาษณ์ครูพี่พาทย์ หมู่ที่ 6 ตำบลดอนกรวย	35
ภาพที่ 17 นายบุญไทย สุขภาพรณ เป็นหมอสมนไพร อยู่หมู่ที่ 2 ตำบลดอนกรวย	37
ภาพที่ 18 กลองตะโพนไทย	37
ภาพที่ 19 แผนที่มือแสดงแนวคลอง ตำบลดอนไผ่	39
ภาพที่ 20 แผนที่มือแสดงแนวคลอง ตำบลดำเนินสะดวก	42
ภาพที่ 21 นายเจ็กฮวด แซ่เล่า	43
ภาพที่ 22 แผนที่มือแสดงแนวคลอง ตำบลท่านัด	45
ภาพที่ 23 วัดอมรญาติ	46
ภาพที่ 24 แผนที่มือแสดงแนวคลองตำบลตาหลวง	48
ภาพที่ 25 หลวงพ่อแดงวัดปรกเจริญ	50
ภาพที่ 26 นางยุพา สมคะเน อายุ 81 ปี และ นายเงิน สมคะเน อายุ 84 ปี นำภูมิปัญญา ภายในชุมชนมาผลิตเป็นขนาครดน้ำ	51
ภาพที่ 27 แผนที่มือแสดงแนวคลอง ตำบลบ้านไร่	53
ภาพที่ 28 วัดชาวเหนือ ตำบลบ้านไร่	54
ภาพที่ 29 นายชะอ้อน แผนคุ้ม อายุ 64 ปี หัวหน้าคณะพี่พาทย์มอญ	55
ภาพที่ 30 แผนที่มือแสดงแนวคลอง ตำบลแพงพวย	56

ภาพที่ 31 วัดหลวงพ่อดุสิตธรรมกายาราม	58
ภาพที่ 32 วัดโคกหลวง ตำบลแพงพวย	60
ภาพที่ 33 แผนที่มือแสดงแนวคลอง ตำบลศรีสุราษฎร์	61
ภาพที่ 34 เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนารามให้ข้อมูลประวัติความเป็นมาของวัด และประวัติคลองดำเนินสะดวก	64
ภาพที่ 35 แผนที่มือแสดงแนวคลอง ตำบลสีหมื่น	66
ภาพที่ 36 รอยพระพุทธรูปจำลองอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลสีหมื่น	68
ภาพที่ 37 วัดคูหาสวรรค์ ตำบลสีหมื่น	69
ภาพที่ 38 สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดใหม่สีหมื่น เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของตำบลสีหมื่น	71
ภาพที่ 39 นายมนตรี กวนหอย หมอทำบายศรี ครูลิเก และหมอทำขวัญนาคน	72

บทนำ

1. ความเป็นมา

คลองดำเนินสะดวกมีความสำคัญมาตั้งแต่อดีต คลองมีความสำคัญต่อการอุปโภค การเกษตร คมนาคม ขนส่ง มีระบบนิเวศน์เป็นแหล่งรวมอาหารทั้งพืชและสัตว์ และเป็นแหล่งพักผ่อน มีวัด ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ในอดีตคลองถือเป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง ค้าขายที่สำคัญ ตลอดริมคลองมี ห้างร้านและผู้คนใช้เรือเป็นยานพาหนะส่วนใหญ่ น้ำในคลองยังใสสะอาดพอให้ผู้คนได้ใช้ประโยชน์และมีความผูกพันกับสายน้ำแต่ละบ้านจะดูแลคลองหน้าบ้านตนเอง เก็บขยะต่างๆ ดูแลไม่ให้คลองตื้นเขิน จนกระทั่งการตัดถนนเข้าถึงชุมชนส่งผลให้การคมนาคมทางน้ำลดความสำคัญลง คนหันมาใช้รถและใช้ถนนมากขึ้น คลองเริ่มขาดการดูแลเอาใจใส่ ปล่อยปะละเลย วิธีชีวิตชุมชนคนริมน้ำเปลี่ยนไปพร้อมกับคุณค่าของคลองดำเนินสะดวกก็ลดน้อยลงไป วิธีชีวิตที่ผูกพันกับคลองลดน้อยลงไปตลอดเวลาร้อยกว่าปี การใช้ประโยชน์จากน้ำในคลองก็ค่อยๆเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมด้วยเช่นกัน ปัจจุบันการใช้น้ำในคลองดำเนินสะดวกส่วนใหญ่เพื่อการผลิตทั้งการเกษตร เลี้ยงสัตว์ และโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จนก่อให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสียและผลกระทบต่างๆแก่คนในพื้นที่

2. หลักการและเหตุผล

จากปัญหาน้ำเสียทำให้ส่งผลถึงการใช้น้ำภาคการเกษตร ชุมชนมีผลกระทบอย่างสูง การท่องเที่ยวคลองดำเนินสะดวกลดลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะตลาดเช้าคลองดำเนินสะดวกถูกลดคุณค่าเป็นเพียงแต่ตลาดเท่านั้นไม่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมคุณค่าของชุมชนในอดีตอีกต่อไป

สาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้นของคลองดำเนินสะดวก โซน 2 คือ ในลำคลองมีวัชพืชประเภท ผักตบชวาและสาหร่ายเยอะมากทำให้เกิดขวางการไหลของน้ำเมื่อมีผักตบชวามากจึงมักใช้สารเคมีกำจัด ทำให้น้ำเน่าเสีย ชุมชนยังทิ้งขยะลงลำคลอง ท่อระบายน้ำอุดตัน นอกจากนี้ยังมีน้ำเสียจากภาคเกษตร โรงงานหมู โรงงานมะพร้าว โรงงานปอกมะม่วง และครัวเรือนหมู่บ้านจัดสรร อีกทั้งคลองชลประทานไม่มีการขุดลอกคลองทำให้คลองตื้นเขิน สุดท้ายยังได้รับผลกระทบจากพื้นที่เขตติดต่อคือรับน้ำเสียจากตำบลอื่นเพิ่มเติมเข้ามาอีก

จากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น คณะวิจัยเห็นว่าคลองดำเนินสะดวกที่เคยมีคุณค่ามีความสำคัญยิ่งหากได้รับการฟื้นฟูทั้งด้านชุมชน สิ่งแวดล้อม น้ำ และวัฒนธรรมอันดีงาม จะสามารถรักษาทั้งการจัดการคุณภาพน้ำ คลอง และสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมให้เกิดมูลค่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชน คนในชุมชนจะเห็นถึงความสำคัญของคลองเพิ่มขึ้นด้วย ทางคณะวิจัยชุมชนจึงได้พยายามศึกษาเพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูจัดการคลองดำเนินสะดวกให้มีความยั่งยืนขึ้น

3. วัตถุประสงค์

- 3.1 เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการจัดการคลองที่ฟื้นฟูแก้ไขปัญหาน้ำเสียร่วมกันในชุมชน รัฐผู้ประกอบการ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกัน
- 3.2 เพื่อศึกษาถึงระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูคลอง
- 3.3 เพื่อสร้างจิตสำนึกของชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง (รัฐ ผู้ประกอบการ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกัน) ในการรักษาคุณภาพน้ำคลองดำเนินสะดวก

4. โจทย์วิจัย

1. รูปแบบการจัดการคลองดำเนินสะดวกที่สามารถสร้างการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ควรเป็นอย่างไร
2. การท่องเที่ยวจะเป็นเครื่องมือเงื่อนไขในการฟื้นฟูชุมชน และจัดการคลองต่อชุมชนได้อย่างไร

5. พื้นที่วิจัย

พื้นที่โซน 2 ประกอบด้วย ต.บ้านไร่ ต.ตาหลวง ต.สีหะมื่น ต.ขุนพิทักษ์ ต.ดอนกรวย ต.แพ่งพวย ต.ดำเนินสะดวก ต.ศรีสุราษฎร์ ต.ดอนไผ่ ต.ท่านัด อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มน้ำ เกษตรกรประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำสวนผักและผลไม้ เช่น มะนาว มะม่วง มะพร้าว ชมพู่ ฝรั่ง เป็นต้น โดยมีลำคลองเชื่อมร้อยในแต่ละแปลงปลูก จากในอดีตมีการใช้ลำคลอง ทั้งทางเกษตรกรรม การสัญจร ใช้ในการอุปโภคและบริโภค มีตลาดน้ำเพื่อใช้แลกเปลี่ยนสินค้าทางการเกษตรที่สำคัญ 2 ที่ ได้แก่ ตลาดน้ำคลองลัดพลี และตลาดน้ำดำเนินสะดวก

ในปัจจุบันด้วยวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำให้มีการใช้ประโยชน์จากลำคลองน้อยลง การสัญจรเปลี่ยนแปลงจากการใช้เรือเป็นรถยนต์ ทำให้ละเลยการดูแลรักษาลำคลอง ปัจจุบันมีการใช้งานจากลำคลองเพื่อการเกษตรเท่านั้น ทำให้สภาพน้ำในลำคลองมีคุณภาพที่ต่ำลง เริ่มไม่สามารถใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคได้ น้ำเริ่มเสีย เส้นทางระบายน้ำเริ่มอุดตัน น้ำไม่สามารถไหลระบายได้ แต่ได้รับการแก้ไขจากหน่วยงานราชการและท้องถิ่น มีการขุดลอกคลองแต่ไม่ต่อเนื่องในการดำเนินงาน ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาได้เท่าที่ควร

การดำเนินงานของคณะกรรมการเครือข่ายรักษาลำคลองดำเนินสะดวกได้ศึกษาสภาพปัญหาในพื้นที่พบว่า สภาพปัญหาร่วมกันของโซน 2 คือ ในลำคลองมีวัชพืชประเภทผักตบชวาและสาหร่ายเยอะมาก ทำให้กีดขวางการไหลของน้ำ เมื่อมีผักตบชวามากจึงมักใช้สารเคมีกำจัดทำให้น้ำเน่าเสีย ชุมชนยังทิ้งขยะลงลำคลอง ท่อระบายน้ำอุดตัน นอกจากนี้ยังมีน้ำเสียจากภาคเกษตร โรงงานหมู โรงงานมะพร้าว โรงงานปอกมะม่วง หมู่บ้านจัดสรร คริวเรือน และคลองชลประทานไม่มีการลอกคลองทำให้คลองตื้นเขิน สุดท้ายยังได้รับผลกระทบของปัญหาจากพื้นที่เขตติดต่อ ตำบลอื่น คือรับน้ำเสียจากตำบลอื่น

ในอดีตคลองดำเนินสะดวกมีความสำคัญมาก คือเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชน คลองมีความสำคัญต่อการอุปโภค การเกษตร คมนาคม ขนส่ง และคลองมีระบบนิเวศน์เป็นแหล่งรวมอาหารทั้งพืชและสัตว์ และเป็นแหล่งพักผ่อน วัด ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ในปัจจุบันคลองดำเนินสะดวกต้องประสบกับปัญหาน้ำเสีย ซึ่งมีสาเหตุหลัก ๆ จากน้ำเสียจากครัวเรือน ภาคการเกษตร โรงงานแปรรูป ฟาร์มปศุสัตว์ โรงงานอุตสาหกรรม รวมทั้งปัจจุบันวิถีชีวิตได้เปลี่ยนแปลงไป ได้เปลี่ยนจากการใช้คลองมาเป็นการใช้ถนน ทำให้การดูแลรักษาคลองลดลงไป

จากปัญหาน้ำเสีย ทำให้ส่งผลถึงการใช้น้ำภาคการเกษตร ชุมชนมีผลกระทบอย่างสูง และการท่องเที่ยวคลองดำเนินสะดวกลดลงไปอย่างมากและตลาดเข้าคลองดำเนินสะดวกถูกลดคุณค่าเป็นเพียงแต่ตลาดเท่านั้น ไม่แสดงถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรม คุณค่าของชุมชนในอดีต ดังนั้นคลองดำเนินสะดวกมีคุณค่า ความสำคัญยิ่ง หากได้มีการฟื้นฟูทั้งด้านชุมชน สิ่งแวดล้อม น้ำ และวัฒนธรรมอันดีงามจะสามารถรักษาทั้งการจัดการคุณภาพน้ำ คลอง และสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมให้เกิดมูลค่า เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ชุมชนจะเห็นความสำคัญของคลองอีกด้วย ทางคณะวิจัยชุมชนจึงพยายามที่จะศึกษาเพื่อการฟื้นฟูการจัดการคลองที่ยั่งยืน

บทที่ 2

รายงานผลการดำเนินงาน

กิจกรรมการวิจัยชุมชนในพื้นที่คลองดำเนินสะดวกโซน 2 เป็นการศึกษาปัญหาและพัฒนา รูปแบบการจัดการพื้นที่คลองดำเนินสะดวกจากปัญหาน้ำเสียร่วมกันในชุมชนระหว่างคนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และออกแบบระบบการบริหารจัดการการ ท้องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และพื้นที่คลองโดยชุมชนเพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกของชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องใน การรักษาคุณภาพน้ำคลองดำเนินสะดวกซึ่งในการดำเนินงานวิจัยชุมชนที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมใน การวิจัยนั้น หัวใจสำคัญอยู่ที่คนในพื้นที่ดำเนินการเข้ามามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด พื้นที่โซนที่ 2 ประกอบด้วยพื้นที่ตำบลบ้านไร่ ตำบลตาหลวง ตำบลสีหมื่น ตำบลขุนพิทักษ์ ตำบลดอนกรวย ตำบล แพงพวย ตำบลดำเนินสะดวก ตำบลศรีสุราษฎร์ ตำบลดอนไผ่ ตำบลท่านัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีพื้นที่ดังกล่าวเป็นสนามของการวิจัยที่มีการขับเคลื่อนกิจกรรมมาตลอดระยะเวลาโครงการ โดยในบทนี้เป็นการนำเสนอรูปแบบกระบวนการทำงาน การขับเคลื่อนงานวิจัย และกิจกรรมการวิจัย ดัง รายละเอียดต่อไปนี้

2.1 กระบวนการทำงาน

กิจกรรมการวิจัยที่ได้ดำเนินการเริ่มจากการค้นหาศักยภาพ ทูทางสังคม จุดเด่นด้านการ ท้องเที่ยวของชุมชน โดยให้นักวิจัยและกลุ่มเยาวชน นักศึกษาฝึกงาน ลงพื้นที่เก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ผู้รู้ในแขนงต่างๆ ตลอดจนข้อมูลสภาพกายภาพพื้นที่คลองดำเนินสะดวก ข้อมูลคุณภาพน้ำ และระบบการจัดการคลองในปัจจุบัน จากนั้นจึงได้ร่วมกันพัฒนารูปแบบการจัดการ พื้นที่คลองจากปัญหาน้ำเสียร่วมกันในชุมชน และออกแบบระบบการบริหารจัดการการท้องเที่ยวเชิง อนุรักษ์และพื้นที่คลองโดยชุมชนต่อไป

2.1.1 เวทีสร้างความเข้าใจ

ชี้แจงและทำความเข้าใจกับคณะกรรมการที่เป็นนักวิจัยทั้ง 30 คนที่เข้ามาเป็นตัวแทนของแต่ละ ตำบลให้รับทราบและเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการทำงานการศึกษาร่วมกันผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นเกี่ยวกับโครงการและการดำเนินการ รวมถึงการระดมความคิดเกี่ยวกับศักยภาพของท้องถิ่น ต้นทุน สิ่งที่มีคุณค่าของพื้นที่ของแต่ละตำบล

วางแผนการลงพื้นที่ของแต่ละตำบลละ 2 วัน โดยมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากรเข้า ร่วม และนักวิจัยตำบลเป็นผู้นำลงพื้นที่ เพื่อเก็บข้อมูลในเรื่องประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1.2 ค้นหาศักยภาพ/ทุนทางสังคม/จุดเด่นด้านการท่องเที่ยวของชุมชน

การจัดทำแผนที่ทำมือโดยให้นักวิจัยมาช่วยกันดู ช่วยกันวาดแผนที่ลงเส้นคลองว่ามีคลองอะไรอยู่ที่ไหนผู้เข้าร่วมนอกจากนักวิจัยคือแกนนำตำบลละ 3 คน คนเหล่านี้ได้พูดคุยกับคนในชุมชนและเก็บข้อมูลเบื้องต้นในพื้นที่มาแล้วระดับหนึ่งจากนั้นจึงเป็นการตรวจทานและทบทวนความถูกต้องของข้อมูลโดยใช้แผนที่ทางอากาศที่ทางมหาวิทยาลัยมหิดลทำไว้ให้ เป้าหมายของกิจกรรมนี้เพื่อต้องการทราบว่าทีมทำงานเข้าใจพื้นที่ตนเองขนาดไหนและสองคือคนในพื้นที่เข้าใจข้อมูลและเห็นความสำคัญของพื้นที่ในเชิงประวัติศาสตร์มากน้อยเพียงใด และสามคืออยากเห็นภาพของพื้นที่ว่าเป็นอย่างไร มีคลองอยู่ตรงไหนและเกิดปัญหาอะไรทั้งหมดเพื่อที่เราจะรู้ว่าบ้านเรามีอะไรอยู่ตรงไหน จุดดีจุดด้อย ข้อดีข้อเสีย จะได้วางแผนวิจัยและทำงานแก้ไขปัญหาในคลองดำเนินสะดวกได้ถูกจุด อีกทั้งนำสู่การพัฒนาและยกระดับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ที่เป็นของชุมชนเอง

2.1.3 สร้างนักวิจัย

- สร้างนักวิจัยชุมชน

กระบวนการทำงานแบ่งการรับผิดชอบออกเป็นตำบล ที่ผ่านมามีเยาวชนนักเรียนนักศึกษา มาทำการวิจัยเก็บข้อมูลในพื้นที่แต่ไม่เคยนำข้อมูลคืนให้ชุมชน ดังนั้นการสร้างนักวิจัยชุมชนเราทำขึ้นโดยหวังว่าแต่ละตำบลมีการรวบรวมข้อมูลปัญหาในตำบล เป็นแหล่งเรียนรู้ให้เด็กหรือผู้ที่สนใจได้มาศึกษามาดูงาน เป็นการทำข้อมูลใหม่โดยชาวบ้านทำเองมีนักวิจัยที่เป็นชาวบ้านลงไปคุยกับผู้นำ ผู้รู้ โดยจัดบันทึกไว้

- การตั้งทีม

กระบวนการทำงานโดยช่วงแรกมีการประชุมวางแผนว่าจะสร้างนักวิจัยชุมชนอย่างไรโดยเบื้องต้นก็มองว่าผู้ที่เข้ามาเป็นนักวิจัยน่าจะเป็นผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับชุมชนเพราะจะง่ายต่อการเข้าถึงพื้นที่ตลอดจนผู้ที่สนใจและให้ความสำคัญในเรื่องการจัดการคลองเพื่อสร้างนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยเริ่มจากการชักชวนผู้นำชุมชน อสม.ในพื้นที่ ส่วนหนึ่งจากการรู้จักเป็นการส่วนตัวมีคนแนะนำ/จากผู้ที่สนใจ จนได้ผู้สนใจเข้าร่วมเป็นคณะวิจัยในระดับพื้นที่โซน โดยช่วงแรกมีเป้าหมายว่าจะหาแกนนำระดับโซนตำบลละ 3 คน (รวม 10 ตำบล 30 คน) และได้ทีมวิจัยชุมชนระดับตำบลอย่างน้อยตำบลละ 10 คน (รวม 10 ตำบล 100 คน)

ภาพที่ 1 ทีมงานแกนนำระดับโซน

1) **ตำบลดอนไผ่** ได้มีการประสานหานักวิจัยจาก สมาชิกสภา อบต.โดยใช้วิธีอธิบายให้เข้าใจถึงโครงการวิจัยชุมชนและเชิญให้เข้าร่วมเป็นนักวิจัยซึ่งก็ได้รับการตอบรับเข้าร่วมและยังช่วยประสานหานักวิจัยเข้ามาเพิ่มอีกสองคน โดยทั้งสองคนเป็น อสม.ที่มีความสนใจในการจัดการคลองแต่ก็ต้องทำความเข้าใจเรื่องงานวิจัยชุมชนให้ทั้งสองคนเข้าใจและเนื่องจากแต่ละคนมีบทบาทหน้าที่ในชุมชนมีอาชีพเกษตรกรทำสวนผลไม้และยังมีงานส่วนตัวที่ต้องรับผิดชอบอีก จึงต้องมีการจัดการเรื่องเวลาในการเข้าร่วมทำงานเพื่อให้ทั้งคู่สามารถเข้าร่วมโครงการวิจัยชุมชนนี้ได้ รวมตำบลดอนไผ่มีนักวิจัยเข้าร่วมโครงการจำนวน 3 คน

2) **ตำบลศรีสุราษฎร์** หัวหน้าโซนมีความรู้จักกับ ประธาน อสม.ตำบลศรีสุราษฎร์ จึงเข้าไปทาบทามให้เข้าร่วมเป็นนักวิจัยชุมชนมีการนัดพบพูดคุยทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการวิจัยชุมชนให้ทราบและถามว่าสนใจเข้าร่วมเป็นนักวิจัยหรือไม่ก็ได้รับการตอบรับเข้าร่วมโดยรับปากจะช่วยหา ผู้สนใจและมีจิตอาสาที่สนใจเข้าร่วมเป็นนักวิจัยอีก 2 คน จึงได้ไปทาบทามพูดคุยทำความเข้าใจและถามความสมัครใจในการเข้าร่วมเป็นนักวิจัยชุมชนซึ่งก็ได้รับการตอบรับที่ดี

3) **ตำบลขุนพิทักษ์** หัวหน้าโซนมีความรู้จักกับ ประธาน อสม.ขุนพิทักษ์ ได้มีการไปพบเพื่อชี้แจงอธิบายเรื่องงานวิจัยชุมชนและชักชวนให้เข้าร่วมโครงการซึ่งก็ได้รับการตอบรับเข้าร่วมโครงการเป็นอย่างดีโดยได้มีการชวนเพื่อน อสม.ตำบลขุนพิทักษ์มาร่วมด้วยอีก 2 คน รวมตำบลขุนพิทักษ์มีนักวิจัยเข้าร่วมโครงการจำนวน 3 คน

4) **ตำบลดำเนินสะดวก** มีอดีตผู้ใหญ่บ้านทำงานด้านชุมชนและสิ่งแวดล้อมที่มีจิตอาสา คณะทำงานได้เข้าไปทาบทามให้เข้าร่วมเป็นนักวิจัยชุมชนโดยอธิบายถึงที่มาที่ไปของโครงการแนวทางการดำเนินงานได้รับการตอบรับเข้าร่วมโครงการและยังได้แนะนำผู้รู้ที่สนใจในการอนุรักษ์แหล่งน้ำและปัญหาการท่องเที่ยวตลาดน้ำให้เข้าร่วมโครงการจำนวน 2 คน หัวหน้าโซนได้ลงพื้นที่ไปพบเพื่อชี้แจงโครงการอธิบายถึงงานวิจัยชุมชนให้ทราบและสอบถามความสนใจว่าจะเข้าร่วมเป็นนักวิจัยชุมชน

ในงานวิจัยนี้ใหม่ ก็ได้รับการยืนยันเข้าร่วมเป็นนักวิจัยชุมชนทั้งคู่ รวมตำบลดำเนินสะดวกมีนักวิจัยเข้าร่วมโครงการจำนวน 3 คน

5) ตำบลท่าหนดหัวหน้าโซนใต้ ชักชวนผู้ใหญ่บ้านที่มีบทบาทเป็นอสม. เข้าร่วมโครงการวิจัย โดยเบื้องต้นมีความรู้จักเป็นการส่วนตัว และได้ลงพื้นที่ไปพบปะพูดคุยชี้แจงโครงการงานวิจัยและสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมโครงการซึ่งทั้งคู่ตอบรับการเข้าร่วมเป็นนักวิจัยท้องถิ่นเป็นอย่างดีและมีแนวคิดในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการคลองเพื่อการท่องเที่ยว

6) ตำบลตาหลวง ได้รับการแนะนำจากนักวิจัยตำบลขุนพิทักษ์ ว่ามีประธานอสม.ตำบลตาหลวง เป็นผู้ที่ทำงานชุมชน มีเสียสละ น่าจะเชิญมาร่วมทำงานวิจัยนี้ด้วย จึงได้มีการลงพื้นที่ไปทาบทามชี้แจงโครงการวิจัยชุมชนและเชิญเข้าร่วมเป็นนักวิจัยชุมชน ได้รับการตอบรับร่วมเป็นนักวิจัยชุมชนพร้อมหาสมาชิกเพิ่มอีก 1 คน รวมตำบลตาหลวงมีนักวิจัยเข้าร่วมโครงการจำนวน 3 คน

7) ตำบลสีหมื่น ได้รับการแนะนำจากนักวิจัยตำบลตาหลวง ว่ามีประธาน อสม.ตำบลสีหมื่น และยังเป็นผู้ใหญ่บ้านอีกตำแหน่งหนึ่งด้วยเป็นผู้ที่สนใจในการอนุรักษ์แหล่งน้ำจึงได้มีการลงพื้นที่ไปทาบทามชี้แจงโครงการวิจัยชุมชนและเชิญเข้าร่วมเป็นนักวิจัยชุมชน ได้รับการตอบรับร่วมเป็นนักวิจัยชุมชนพร้อมหาสมาชิกเพิ่มอีก 2 คน หัวหน้าโซนใต้ลงพื้นที่ไปพบเพื่อชี้แจงโครงการอธิบายถึงงานวิจัยชุมชนให้ทราบและสอบถามความสนใจว่าจะเข้าร่วมเป็นนักวิจัยชุมชนในงานวิจัยนี้ใหม่ ก็ได้รับการยืนยันเข้าร่วมเป็นนักวิจัยชุมชนทั้งคู่ รวมตำบลสีหมื่นมีนักวิจัยเข้าร่วมโครงการจำนวน 3 คน

8) ตำบลแพงพวย หัวหน้าโซนใต้ชักชวนผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเข้าร่วมโครงการวิจัย โดยเบื้องต้นมีความรู้จักเป็นการส่วนตัว และได้ลงพื้นที่ไปพบปะพูดคุยชี้แจงโครงการงานวิจัยและสอบถามความสมัครใจในการเข้าร่วมโครงการซึ่งได้รับตอบรับการเข้าร่วมเป็นนักวิจัยท้องถิ่นเป็นอย่างดีและยังมีแนวคิดในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการน้ำในคลองดำเนินสะดวกพร้อมหาสมาชิกเพิ่มอีก 2 คน รวมตำบลแพงพวยมีนักวิจัยเข้าร่วมโครงการจำนวน 2 คน

9) ตำบลดอนกรวย หัวหน้าโซนใต้ชักชวนผู้นำชุมชนเข้าร่วมโครงการวิจัย โดยเบื้องต้นมีความรู้จักเป็นการส่วนตัว เป็นผู้ที่ทำงานชุมชน มีความเสียสละ น่าจะเชิญมาร่วมทำงานวิจัยนี้ด้วย จึงได้มีการลงพื้นที่ไปทาบทามชี้แจงโครงการวิจัยชุมชนและเชิญเข้าร่วมเป็นนักวิจัยชุมชน ได้รับการตอบรับร่วมเป็นนักวิจัยชุมชนพร้อมหาสมาชิกเพิ่มอีก 2 คน รวมตำบลดอนกรวยมีนักวิจัยเข้าร่วมโครงการจำนวน 3 คน

10) ตำบลบ้านไร่ หัวหน้าโซนใต้ชักชวน ประธาน อสม.ตำบลบ้านไร่เข้าร่วมโครงการวิจัย โดยเบื้องต้นมีความรู้จักเป็นการส่วนตัว เป็นผู้ที่ทำงานชุมชน มีเสียสละ น่าจะเชิญมาร่วมทำงานวิจัยนี้ด้วย จึงได้มีการลงพื้นที่ไปทาบทามชี้แจงโครงการวิจัยชุมชนและเชิญเข้าร่วมเป็นนักวิจัยชุมชน ได้รับการตอบรับร่วมเป็นนักวิจัยชุมชนพร้อมหาสมาชิกเพิ่มอีก 2 คน รวมตำบลบ้านไร่มีนักวิจัยเข้าร่วมโครงการจำนวน 3 คน

ภาพที่ 2 ทีมงานระดับตำบล

เมื่อได้ทีมงานนักวิจัยชุมชน ครบทั้งโซนแล้ว(10 ตำบล)ได้มีการเปิดเวทีระดับโซนรวมกันทั้ง 10 ตำบล จำนวนนักวิจัยชุมชนรวม 30 คน เพื่อให้คณะทำงานได้รู้จักกันเป็นการสร้างเครือข่าย คณะทำงานระดับตำบลไปด้วยในตัว โดยในช่วงแรกมีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจตัวโครงการและงบประมาณอย่างละเอียดเพื่อให้ นักวิจัยชุมชนได้เข้าใจโครงการตรงกันและมีการวางแผนการปฏิบัติงาน ลงปฏิทินงานตามรายละเอียดกิจกรรมของโครงการพร้อมทั้งมอบหมายให้แกนนำโซนในแต่ละตำบลไป ค้นหาคณะทำงานในระดับตำบลที่มีความสนใจและให้ความสำคัญในเรื่องการจัดการสวนเกษตรและการ จัดการน้ำในคลองดำเนินสะดวกและคลองสาขาอีกอย่างน้อยตำบลละ 5-10 คน เพื่อเป็นนักวิจัยระดับ ตำบล โดยนักวิจัยที่เป็นเป็นแกนนำระดับโซนแยกประเภทตามตำแหน่งทางสังคม มีรายละเอียดดัง ตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 รายละเอียดแกนนำโซน 2

ตำบล	ผญบ./ผช.	ส.อบต.	อสม.	ปราชญ์/ผู้นำสตรี	รวม
1.ดอนไผ่		1	2		3
2.ศรีสุราษฎร์			2	1	3
3.ขุนพิทักษ์			2	1	3
4.ท่านัด	1		2		3
5.ดำเนินสะดวก	2			1	3
6.ตาหลวง			2	1	3
7.สีหมื่น	1		1	1	3

8.แพ่งพวย	1		2		3
9.ดอนกรวย	1		2		3
10.บ้านไร่			2	1	3
รวม(คน)	6	1	17	6	30

- จากข้อมูลในตารางด้านบนแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายในบทบาทหน้าที่ในชุมชนและสังคมที่เข้ามาร่วมเป็นนักวิจัยชุมชน โดยผู้ที่เกี่ยวข้องในแต่ละกลุ่มมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวิจัย มีบทบาทมีส่วนร่วมในการวิจัยดังนี้
- ผู้ใหญ่บ้าน/ผู้ช่วยฯ มีบทบาทเป็นผู้นำในชุมชน สามารถค้นหานักวิจัยในพื้นที่ได้เพราะมีความคุ้นเคยรู้จัก เชื่อมกับเครือข่ายอื่นๆในระดับตำบล อำเภอและหน่วยงานภาครัฐกับชุมชน เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร
- สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้ที่อยู่ในท้องถิ่น มีสิทธิและหน้าที่นำเสนอปัญหาโครงการในสภาท้องถิ่นประสานหน่วยงานระดับตำบล อำเภอ
- อสม.เป็นอาสาสมัครชุมชนมีพื้นที่ในการดูแล8-10 ครัวเรือนต่อคนมีเครือข่ายทั้งระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ บทบาทในการช่วยเหลือให้ความร่วมมือกับงานวิจัยได้เป็นอย่างดี
- ปราชญ์/ผู้นำสตรี เป็นกลุ่มเครือข่ายทั้งในระดับหมู่บ้าน ตำบล เช่นเดียวกันมีองค์ความรู้ มีแนวคิด ที่สามารถนำมาใช้ในงานวิจัยได้

การพัฒนาทีมนักวิจัยชุมชน โดยมีกิจกรรมดังนี้

- 1) การให้ความรู้เตรียมพร้อมสำหรับการวิจัย ตั้งแต่ความเป็นมาความสำคัญของคลองดำเนินสะดวกจากอดีตถึงปัจจุบัน สถานการณ์คลองในปัจจุบัน ปัญหาต่างๆที่ส่งผลกระทบและสาเหตุในด้านต่างๆ
- 2) การศึกษาดูงาน รวมกลุ่มนักวิจัยชุมชนลงพื้นที่ศึกษาปัญหาน้ำเสียในจุดต่างๆของคลองดำเนินสะดวก ระบบชลประทานในพื้นที่ ตลอดจนต้นทางสายน้ำคลองดำเนินสะดวกจากลุ่มน้ำแม่กลอง รวมไปถึงการศึกษาดูงานพื้นที่จัดการปัญหาน้ำเสียที่ประสบความสำเร็จ
- 3) การสรุปบทเรียนคนทำงาน จัดให้มีการสรุปบทเรียนคนทำงานอย่างสม่ำเสมอในแต่ละช่วงกิจกรรมเพื่อให้เกิดการทบทวน แลกเปลี่ยนของนักวิจัย แลกเปลี่ยนปัญหาอุปสรรค ตลอดจนหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน
- 4) การสร้างนักวิจัยคนรุ่นใหม่ โดยเน้นไปที่เยาวชนคนรุ่นใหม่และแกนนำที่จะมาต่อยอดรุ่นเก่าในแต่ละตำบล
- 5) การขยายเครือข่ายนักวิจัยโซน 2 โดยมอบหมายให้แกนนำโซนในแต่ละตำบลไปค้นหาคณะทำงานในระดับตำบลที่มีความสนใจและให้ความสำคัญในเรื่องการจัดการฟื้นฟูคลอง

จากปัญหาน้ำเสียในคลองดำเนินสะดวกและคลองสาขาอีกอย่างน้อยตำบลละ 10-15 คน เพื่อเป็นนักวิจัยระดับตำบล

2.2 การขับเคลื่อนงานวิจัย

ในการขับเคลื่อนงานวิจัยได้มีการเปิดเวทีประชุมชี้แจงโครงการทั้งในระดับโซนและระดับตำบล ดังนี้

ระดับโซน มีการเปิดเวทีชี้แจงถึงหลักการและเหตุผลวัตถุประสงค์ ความสำคัญของปัญหา ตลอดจนงบประมาณและการจัดสรรหมวดหมู่ของงบประมาณโดยละเอียดของโครงการ มีการชี้แจงที่มาของแหล่งทุนในการทำการวิจัยซึ่งก็คือสกว.ชี้ให้เห็นถึงการสนับสนุนทางด้านวิชาการจากมหาวิทยาลัยมหิดลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ สกว.เอง ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของงานวิจัยชุมชนซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่เข้ามาในพื้นที่นี้ เมื่อทีมงานนักวิจัยชุมชนทั้ง 30 คน เข้าใจโครงการงานวิจัยฯโดยละเอียดแล้ว ก็ได้มีการวางแผนการปฏิบัติงานลงปฏิทินการทำงานเพื่อเป็นตัวกำหนดกรอบระยะเวลาในการทำงาน

เมื่อได้แผนการปฏิบัติงานแล้ว ก็ดำเนินงานตามแผนมีการให้โจทย์นักวิจัยฯและเครื่องมือในการวิจัยเพื่อให้นักวิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูล หลังจากได้ข้อมูลมาแล้วก็มีการจัดเวทีเพื่อคืนข้อมูลของแต่ละตำบลเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลให้เครือข่ายระดับตำบลทั้ง 6 ตำบลได้รับรู้ข้อมูลสภาพปัญหา และแนวทางแก้ไขด้วย เพื่อให้มองเห็นภาพรวมของปัญหา นำสู่การวิเคราะห์และจัดทำแผนการแก้ไขปัญหาต่อไป

ระดับตำบล หลังจากประชุมคณะวิจัยฯในระดับโซนแล้ว ก็ได้จัดให้มีการเปิดเวทีในระดับตำบล เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการไปด้วยในตัวโดยมอบหมายให้แกนนำโซนในแต่ละตำบลไปค้นหาคณะทำงานในระดับตำบลที่มีความสนใจและให้ความสำคัญในเรื่องการจัดการคลองเพื่อสร้างนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อีกอย่างน้อยตำบลละ 5-10 คน และเชิญมาเป็นนักวิจัยระดับตำบล โดยมีการชี้แจงถึงหลักการและเหตุผลวัตถุประสงค์ ความสำคัญของปัญหา ความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักวิจัยชุมชนของโครงการโดยละเอียด และชี้ให้เห็นถึงการสนับสนุนทางด้านวิชาการจากมหาวิทยาลัยมหิดลและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ สกว.เอง เมื่อทีมงานนักวิจัยชุมชนในระดับตำบลทุกคน เข้าใจโครงการงานวิจัยฯโดยละเอียดแล้ว ก็ได้มีการสอบถามความสมัครใจในการร่วมเป็นนักวิจัยฯซึ่งทุกคนก็ยินดีเข้าร่วมโครงการและเป็นนักวิจัยชุมชน โดยในแต่ละเวทีที่เปิดการประชุมในระดับตำบลก็มีรูปแบบการประชุม ปัญหาและอุปสรรคที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

ตำบลดอนไผ่ตำบลศรีสุราษฎร์ ตำบลขุนพิทักษ์ มีการขับเคลื่อนนัดเปิดเวทีช่วง 17.00 น. เมื่อไปถึงผู้เข้าร่วมประชุมมากขึ้นเนื่องจากติดภาระกิจส่วนตัวและงานจึงต้องรอเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ผู้เข้าร่วมประชุมพร้อม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน อดีตผู้บริหารท้องถิ่น ตลอดจนผู้สนใจและผู้เดือดร้อนจากสภาพปัญหาการจัดการน้ำในและการท่องเที่ยวของคลองดำเนินสะดวก เมื่อเริ่มเวทีได้มีการชี้แจงที่มาของโครงการ แบ่งกลุ่มตามตำบลเพื่อระดมความคิด เก็บข้อมูลโดยให้ผู้เข้าร่วม

ประชุมนำเสนอ สภาพปัญหาเกี่ยวกับสภาพน้ำ ลำคลองในพื้นที่ มีการบันทึกเสียง เพื่อนำไปถอดข้อมูล มีการตอบถามข้อสงสัยประเด็นต่างๆ และมีการนัดหมายเวทีต่อไป

ตำบลดำเนินสะดวก ตำบลท่าหนัด ผู้ประสานนัดเวทีที่ ศาลาวัดโชติทายการาม อำเภอดำเนินสะดวก ช่วงบ่ายผู้เข้าร่วมประชุม มีผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล อสม. ผู้นำชุมชน รวบรวมผู้เข้าร่วมประชุมพร้อม ได้มีการชี้แจงที่มาของโครงการ แบ่งกลุ่มตามตำบลเพื่อระดมความคิด เก็บข้อมูลโดยให้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมนำเสนอ สภาพปัญหาเกี่ยวกับสภาพน้ำ ลำคลองในพื้นที่ มีการบันทึกเสียง เพื่อนำไปถอดข้อมูล มีการตอบถามข้อสงสัยต่างๆพร้อมนัดหมายเวทีประชุมครั้งต่อไป

ตำบลตาหลว ตำบลสีหมื่นมีการขับเคลื่อนนัดเปิดเวทีช่วงเย็นที่ศาลาประชาคม อบต.ตาหลว เมื่อไปถึงผู้เข้าร่วมประชุมยังมากันบางตาเนื่องจากติดภารกิจส่วนตัวและงานจึงต้องรอเวลาประมาณ 1 ชั่วโมงผู้เข้าร่วมประชุมพร้อม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน อดีตผู้บริหารท้องถิ่น อสม. และผู้สนใจ จึงเริ่มเวที ได้มีการชี้แจงที่มาของโครงการ มีการแบ่งกลุ่มตามตำบลเพื่อระดมความคิด เก็บข้อมูลโดยให้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมนำเสนอ สภาพปัญหาเกี่ยวกับสภาพน้ำ ลำคลองในพื้นที่ มีการบันทึกเสียง เพื่อนำไปถอดข้อมูล มีการตอบถามข้อสงสัยต่างๆพร้อมนัดหมายเวทีประชุมครั้งต่อไป

ตำบลแพงพวย ตำบลดอนกรวย ตำบลบ้านไร่ ผู้ประสานนัดจัดเวทีที่ศาลาประชาคมเทศบาล แพงพวย สถานที่ที่เป็นสถานที่เปิดมีขนาดใหญ่ ผู้เข้าร่วมประชุม มีผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล อสม. ผู้นำชุมชน และผู้สนใจ เริ่มเวทีได้มีการชี้แจงที่มาของโครงการ มีการแบ่งกลุ่มตามตำบลเพื่อระดมความคิด เก็บข้อมูลโดยให้ให้ผู้เข้าร่วมประชุมนำเสนอ สภาพปัญหาเกี่ยวกับสภาพน้ำ ลำคลองในพื้นที่ มีการบันทึกเสียง เพื่อนำไปถอดข้อมูล มีการซักถามข้อสงสัยต่างๆ

การขับเคลื่อนเมื่อมีการประชุมในระดับโซนมีการเก็บข้อมูลพื้นที่เบื้องต้นแล้ว มีการคืนข้อมูลในเวที มีการลงพื้นที่ดูสภาพปัญหา และนำข้อมูลที่ได้ไปเปิดเวทีระดับตำบล เพื่อให้ได้ข้อมูลและสภาพปัญหาตลอดจนแนวทางการจัดการที่สอดคล้องและตรงกับความต้องการของพื้นที่ตำบลนั้นๆ

2.3 กิจกรรมการวิจัย

2.3.1 ลงพื้นที่รวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาและการทำแผนที่มือ

เก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านวิธีการทำงานคือการดำเนินการค้นหาศักยภาพ/ทุนทางสังคม/จุดเด่นด้านการท่องเที่ยวของชุมชนข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนที่มาจากชุมชนเกิดขึ้นได้อย่างไร และ ข้อมูลภูมิปัญญาในทุกๆด้านโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการจัดการน้ำ/วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น/ปราชญ์ข้อมูลสภาพกายภาพพื้นที่คลองดำเนินสะดวก ข้อมูลคุณภาพน้ำ(ในแต่ละประเด็น) ข้อมูลระบบการจัดการคลองในปัจจุบันเก็บข้อมูลโดยนักวิจัยชุมชน และกลุ่มเยาวชน โดยการเปิดเวทีทำความเข้าใจโครงการ วางแผนการปฏิบัติงาน จัดเก็บข้อมูล การจัดเก็บข้อมูลใช้วิธีประชุมกลุ่มย่อยโดยเชิญผู้รู้ในเรื่องสภาพกายภาพคลองมาให้ข้อมูลใช้เครื่องมือการจัดเก็บด้วยการออกแบบข้อคำถาม การบันทึกเสียง และนำข้อมูลที่บันทึกมาถอดข้อมูลและสรุป เมื่อได้ข้อมูลก็มีการเปิดเวทีเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาคืนในเวทีประชุมระดับโซน มีการถามตอบทักท้วงข้อมูลที่ได้มาในส่วนที่ไม่ครบหรือขาดใช้วิธีลง

พื้นที่จัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยนักวิจัยชุมชนร่วมกับนักศึกษาฝึกงานและเยาวชน เมื่อได้ข้อมูลเพิ่มเติมแล้วนำข้อมูลมาคืนในเวทีระดับโซนและเวทีระดับตำบลต่อไป

ขั้นตอนที่ 1 วาดแผนที่ โดยให้ผู้ที่มีความรู้เรื่องทำแผนที่ทำแผนที่คร่าว ๆ ลงในกระดาษชาร์ท และให้นักวิจัยชุมชนตำบลมาคุยกันเกี่ยวกับข้อมูลของตำบลตนเองและให้ลงสัญลักษณ์สถานที่สำคัญ เช่น วัด โรงเรียน โรงเรือน บ้านเรือน สถานที่ราชการ แม่น้ำและ คลองสาขา หลังจากนั้นก็นำเอาแผนที่ที่ทำเสร็จเบื้องต้นลงไปให้ชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนช่วยทำแผนที่เพิ่มเติมและแก้ไขข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 ลงหมุดแผนที่ทางอากาศ ใช้แผนที่ภาพถ่ายดาวเทียมเป็นเครื่องมือในการระดมความคิดเห็นและความถูกต้องของข้อมูลอีกครั้ง โดยอ้างอิงข้อมูลจากแผนที่มือ ซึ่งชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมทำลงหมุด ซึ่งการลงหมุด คือการลงสัญลักษณ์สถานที่สำคัญในแผนที่ ได้แก่ เส้นทางน้ำไหลของน้ำ, ลำคลองต้นเขิน วัชพืชและคลองตัน, โรงงานอุตสาหกรรม, ฟาร์ม, ชุมชนหนาแน่น, ประตูปะบายน้ำ, สันทราย, ตอม่อ

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดจุดปัญหาในแผนที่ โดยคณะนักวิจัย เมื่อกำหนดจุดปัญหาเสร็จแล้ว เอากลับไปให้ตำบล ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. เมื่อเราเอาแผนที่ไปให้ชุมชน ก็ให้คนที่มาช่วยกันดูว่ามีปัญหาแบบนี้แล้วมีทางออกทางแก้อย่างไร โดยมีแกนตำบล 3 คนเป็นตัวหลัก

2.3.2สรุปบทเรียนปัญหาคลองของแต่ละตำบล และค้นหาแนวทางแก้ไข

ตำบลขุนพิทักษ์ด้านบนติดกับตำบลศรีสุราษฎร์ ทิศตะวันตกติดกับตำบลตาหลวง ทิศตะวันออกติดกับ ตำบลดอนไผ่ ทิศใต้ติดกับจังหวัดสมุทรสงคราม จะเห็นได้ว่าอิทธิพลที่ได้รับ คือ จากตำบลศรีสุราษฎร์ เพราะมีน้ำเสียปล่อยจากโรงงานวันมะพร้าวอ่อน และโรงงานแปรรูปมะม่วง จะมีบ่อกักอยู่ในตำบลศรีสุราษฎร์ทั้งหมด น้ำจะไหลลงมาที่ตำบลขุนพิทักษ์ โรงงานวันมะพร้าวจะมีปัญหามากได้เคยมีแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ลงมาติดตามโรงงานก็จะปิดบ่อหรือปิดท่อน้ำทิ้ง ซึ่งจะสามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า คือจะมองเห็นลักษณะน้ำ 2 สี จากระยะต่อตำบลขุนพิทักษ์และตำบลศรีสุราษฎร์ มีปัญหาน้ำคั้น ผักตบชวา สาหร่ายเยอะ ลำคลองตันเขิน งบประมาณในการขุดลอกคลองลงมาทุกปีแต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาค้

ตำบลตาหลวงวัดปากเจริญน้ำเน่าเสียทุกปี ช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน น้ำเน่าเสียปลาทายเข้าไปในวัด โรงงานวันมะพร้าวปล่อยน้ำเสียลงมาก่อนถึงตลาดนัดอุดม ปล่อยมาจากคลองขุนพิทักษ์ คลองเชื่อมโยงจากวัดปากเจริญที่คลองมะยมมีผักตบชวาเยอะทำให้สองข้างฝั่งมีช่องทางเรือวิ่งได้น้อย โรงงานปล่อยน้ำเสีย ในคลองตันพลับตั้นเขินน้ำไหลไม่สะดวก

ตำบลสีหมื่น มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน มีน้ำขึ้นน้ำลงตลอดเหมือนกับเกาะ ฝั่งหนึ่งติดกับตำบลแพงพวย ตำบลท่านัด ตำบลตาหลวง ตำบลบางนกแขวกและตำบลบางคนที มีการขุดลอกคลองทุกปีจากงบประมาณของอบต.มีการเก็บผักตบชวาเป็นประจำ ปัญหาส่วนใหญ่มาจากการใช้สารเคมีในการฉีดผักตบชวา ซึ่งผักตบชวาจะตายเฉพาะด้านบนแต่ด้านล่างจะไม่ตาย ทำให้เกิดน้ำดำ ผักตบชวาที่ไหลจะผ่านหมู่บ้านมาจากตำบลท่านัด หมู่ 5 ซึ่งเป็นคลองที่เปิดประตูปะบายน้ำจากตำบลแพงพวย เป็นคลองยาวกว่าตำบลท่านัด ทำให้เวลาเปิดประตูปะบายน้ำผักตบชวาจะไหลมามาก

ตำบลดอนไผ่น้ำเสียจากโรงงานที่อยู่ด้านบนและออกมาจากครัวเรือนลำคลองต้นเขิน มีผักตบชวาและสาหร่ายมาก

ตำบลท่าหนัด ผักตบชวามากและมีน้ำเสียจากหมู่บ้านจัดสรร

ตำบลดำเนินสะดวกปัญหาน้ำเน่าเสีย ใช้ไม่ได้ โรงงานหุบลอยน้ำเสีย วัชพืชทำให้น้ำไหลไม่สะดวก

ตำบลบ้านไร่น้ำในคลองเน่าเสียเกิดจากฟาร์มเลี้ยงหมูและการทำปลาเค็มที่ทิ้งน้ำเสียลงในคลองดำเนินทำให้เกิดเชื้อโรคต่างๆ และน้ำไหลไม่สะดวกเนื่องจากลำคลองเล็กและชุมชนหนาแน่น ทำให้มีปัญหาระบายน้ำไม่ทัน

ดอนกรวยเกิดปัญหาจากเขตติดต่อกับตำบลแพงพวยที่โรงงานว่านไม่มีท่อระบายน้ำเสียในหมู่บ้าน ม.2มีการใช้กากกำจัดวัชพืชท่อระบายน้ำอุดตันลำคลองต้นเขินน้ำเขียวมีกลิ่นคลองชลประทานไม่มีการลอกคลอง

รูปที่ 3 เวทีคืนข้อมูลในระดับโซน

สรุปภาพรวมปัญหาคลองดำเนินสะดวก โซน 2

การดำเนินงานของคณะกรรมการเครือข่ายรักษาสภาพคลองดำเนินสะดวกได้ศึกษาสภาพปัญหาในพื้นที่พบว่าสภาพปัญหาร่วมกันของโซน 2 คือ ลำคลองมีวัชพืชประเภทผักตบชวาและสาหร่ายจำนวนมากทำให้เกิดขวางการไหลของน้ำ เมื่อมีผักตบชวามากจึงมักใช้สารเคมีกำจัดทำให้น้ำเน่าเสีย อีกทั้งชุมชนยังทิ้งขยะลงลำคลองส่งผลให้ท่อระบายน้ำอุดตัน นอกจากนี้ยังมีน้ำเสียจากภาคเกษตร โรงงานหมู โรงงานมะพร้าว โรงงานปอกมะม่วง หมู่บ้านจัดสรร ครัวเรือน และคลองชลประทานไม่มีการลอกคลองทำให้คลองต้นเขิน สุดท้ายยังได้รับผลกระทบของปัญหาจากพื้นที่เขตติดต่อตำบลอื่นเพิ่มคือรับน้ำเสียจากตำบลอื่น ภาพรวมปัญหาคลองดำเนินสะดวกโซน 2 ได้แก่

- 1) สภาพคลองตื้นเขิน น้ำไหลไม่สะดวกเนื่องจากไม่มีเรื่อวังและการใช้ยาฆ่าหญ้าฉีดผักตบชวา เพื่อกำจัดผักตบชวาในลำคลองซึ่งวิธีการนี้ผักตบชวาจะตายเฉพาะด้านบนที่ถูกยาส่วนด้านล่างยังไม่ตาย เพราะฉะนั้นผักตบชวายังคงอยู่ในน้ำและทำให้น้ำเน่าเสียและปลาตายผักตบชวาและสาหร่ายมาก การใช้ยาฉีด ทำให้น้ำ คลองตื้นเขิน
- 2) การทำทอลอย คือ การทำถนนแล้วฝังท่อแต่เป็นท่อนขนาดเล็กทำให้น้ำไหลไม่สะดวก เมื่อดินในคลองตื้นเขินมีการขุดลอกคลองทำให้บริเวณท่อเกิดการลอยอยู่บนดิน ต.ดอนกรวย ต.แพงพวย ผู้รับผิดชอบคือ เทศบาล หรือ อบต.ในพื้นที่นั้นๆ
- 3) การทิ้งขยะของนักท่องเที่ยวและคนพื้นที่ทิ้ง ซึ่งคนในพื้นที่จะทิ้งขยะในตอนกลางคืน แต่ปัจจุบันลดการทิ้งลงเพราะมีถังขยะให้ทิ้งรวมถึงบ้านเรือนที่อยู่ริมคลองทิ้งเมื่อมีการตัดต้นไม้กิ่งไม้แล้วก็ทิ้งลงคลองทำให้น้ำเน่าเสียและกีดขวางทางจราจรทางน้ำ
- 4) การทิ้งน้ำเสียในครัวเรือน
- 5) โรงงานปล่อยน้ำเสีย เช่น โรงงานปอกมะพร้าวทิ้งสารเคมีลงคลอง มีลักษณะฟองขาวๆ ทำให้น้ำเสีย น้ำดำปลาลอยคอ
- 6) ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ปล่อยน้ำเสียลงคลองโดยไม่มีการบำบัด
- 7) น้ำเค็มหนุน ผลกระทบคือ ทำให้ต้นไม้เสียหาย ใช้ในการเกษตรไม่ได้ ขุนพิทักษ์ ตาลหลวง สี่หมื่น ได้รับผลกระทบ ทางแก้ ปล่อยน้ำทยอยไม่ปล่อยครั้งเดียวเป็นมติในการลงพื้นที่ที่รองผู้ว่ามาดูที่บางแพ กรมชลฯรับผิดชอบ กรณีบางแพปิดน้ำ ทำให้ดอนคลัง ดอนคาเดือดร้อน
- 8) ประชาชนขาดจิตสำนึก

แนวทางการแก้ไขปัญหา

- 1) ให้มีการขุดลอกคูคลองอย่างต่อเนื่อง
- 2) มีการรณรงค์เก็บผักตบชวาและสาหร่าย อย่างน้อยปีละ 3 ครั้ง
- 3) พัฒนาแหล่งน้ำและคูคลองให้เกิดถนนนิเวศที่ดี เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยว
- 4) สร้างกลุ่มจิตอาสาให้มากกว่านี้
- 5) ให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการรักษาคูคลอง
- 6) นักวิจัยในชุมชนน้อยเกินไป
- 7) การจัดเวทีนักวิจัย ควรเชิญผู้รู้ในชุมชนเข้าร่วมในเวทีด้วย
- 8) ควรจัดเวทีใหญ่ในแต่ละโซน เพื่อจะได้ข้อมูลที่หลากหลายและประชาชนในพื้นที่จะได้ตื่นตัว
- 9) ทางหน่วยราชการ หรือ อบต. ควรจัดประกวดหน้าบ้านหน้ามอง เพื่อให้คนในชุมชนได้รู้จักการจัดการรักษาคูคลองโดยตนเองเพิ่มขึ้น

- 10) ในบางพื้นที่ที่ฝังท่อเพื่อทำถนน อยากให้ทำเป็นสะพานแทน
- 11) อยากให้กฎหมายบังคับผู้ที่ไม่มีจิตสำนึกอย่างจริงจัง
- 12) ส่งเสริมกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวและเพื่อให้อยู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน
- 13) ช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว
- 14) อยากให้องค์กรบริหารท้องถิ่นต่างๆ เช่น อบต. เทศบาล อบจ. และนักการเมืองต่างๆ เข้ามาช่วยเหลืออย่างจริงจัง

2.3.3 พัฒนารูปแบบการจัดการฟื้นฟูคลองจากปัญหาน้ำเสียร่วมกันในชุมชน

ที่ผ่านมาเมื่อเกิดปัญหาในชุมชนประชาชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจะร้องเรียนให้หน่วยงานราชการหรือท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเข้ามาจัดการ ในขณะเดียวกันก็พบว่าผู้นำชุมชนตามธรรมชาติที่ต่อสู้ปัญหาเรื่องน้ำในพื้นที่ดำเนินสะดวกมาตลอดเช่นกัน เพียงแต่การสร้างขบวนการแก้ไขปัญหาด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่เข้มแข็งจนกระทั่งเกิดเครือข่ายรักษาน้ำคลองดำเนินสะดวกในปี 2553 ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการสิ่งแวดล้อมคลองดำเนินสะดวกและแก้ไขปัญหาน้ำเสียเช่นเดียวกันในพื้นที่โซน 2 ได้พัฒนารูปแบบการจัดการฟื้นฟูคลองดำเนินสะดวกโซน 2 โดยให้ความสำคัญกับกลไกที่มีส่วนร่วม มีส่วนได้ส่วนเสียจากสถานการณ์ปัญหา อันได้แก่ คนในชุมชน ผู้ประกอบการในพื้นที่และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ทำให้เกิดรูปแบบการจัดการปัญหา จากสามแนวทางได้แก่

- 1) **การจัดการความรู้** ในที่นี้คือการทบทวนจัดเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน ค้นหาศักยภาพ/ทุนทางสังคม/จุดเด่นด้านการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น เก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนศึกษาที่มาของชุมชนว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร และ ข้อมูลภูมิปัญญาในทุกๆ ด้านโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการจัดการน้ำ/วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น/ผู้รู้/ปราชญ์ข้อมูลสภาพกายภาพพื้นที่คลองดำเนินสะดวก ข้อมูลคุณภาพน้ำข้อมูลระบบการจัดการคลองในปัจจุบัน

การจัดทำแผนที่ทำมือ โดยวาดแผนที่คร่าวๆลงในกระดาษชาร์ตและให้ลงสัญลักษณ์สถานที่สำคัญ เช่น วัด โรงเรียน บ้านเรือน สถานที่ราชการ แม่น้ำและ คลองสาขา ลงหมุดแผนที่ทางอากาศ ใช้แผนที่ภาพถ่ายดาวเทียมเป็นเครื่องมือในการระดมความคิดเห็นและความถูกต้องของข้อมูลอีกครั้ง โดยอ้างอิงข้อมูลจากแผนที่ทำมือ ซึ่งชาวบ้านที่เข้ามาร่วมลงหมุดลงสัญลักษณ์สถานที่สำคัญในแผนที่ ได้แก่ เส้นทางรถไฟของน้ำลำคลองต้นเขิน วัชพืชและคลองต้นโรงงานอุตสาหกรรมฟาร์มชุมชนหนาแน่นประตูละบายน้ำสันทรายต่อม่อ เป็นต้น

ทั้งนี้ การจัดการความรู้โดยนักวิจัย ต่อด้วยเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับโซน ทำให้เกิดรูปธรรมของการจัดการปัญหาน้ำเสียในระดับโซนได้

- 2) **การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์** โดยต่อยอดจากการจัดการความรู้ นำความรู้ที่ได้มากระตุ้น ส่งเสริมให้คนในชุมชนริมคลองเห็นความสำคัญของคลองดำเนินสะดวก สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของตนเองด้วยการฟื้นฟูตลาดน้ำ พัฒนาถนนนิเวศที่ดีเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวส่งเสริมกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวคลองอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนจัดการ
- 3) **การจัดการวิถีชีวิตคนริมคลอง** โดยต่อยอดจากการจัดการความรู้ นำความรู้ที่ได้มากระตุ้น ส่งเสริมให้คนในชุมชนริมคลองเห็นความสำคัญของคลองดำเนินสะดวก สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของตนเอง ด้วยการหันมาใส่ใจกับคลอง ใช้ประโยชน์ และดูแลรักษา ร่วมกัน ได้แก่ ช่วยกันรณรงค์เก็บผักตบชวาและสาหร่าย อย่างน้อยปีละ 3 ครั้ง การประกวดบ้านหน้ามองเพื่อให้คนในชุมชนได้รู้จักการจัดการรักษาคลองโดยตนเองเพิ่มขึ้นสร้างกลุ่มจิตอาสาในการอนุรักษ์น้ำ เฝ้าระวังน้ำเสียจัดตั้งหน่วยเคลื่อนที่เร็ว

สำหรับกระบวนการในการแก้ไขปัญหาน้ำเสีย มีดังนี้

1) สร้างกลไกความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาระหว่างคนในชุมชน ภาครัฐ ผู้ประกอบการ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องสิ่งที่ได้ดำเนินการ ได้แก่

(1.1)การรวบรวมสมาชิกเครือข่ายที่สนใจการแก้ปัญหาน้ำคลองดำเนินสะดวกใน 8 ประเด็น ปัญหา และพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหามาตั้งแต่ประเด็น

(1.2)ลงพื้นที่ แนะนำ ให้ข้อมูลเกษตรกรเพื่อแก้ไขปัญหา น้ำ ปัญหาเกี่ยวกับการเกษตร ประสานกับผู้ประกอบการอุตสาหกรรมเพื่อการรักษาสิ่งแวดล้อมคลองดำเนินสะดวก

(1.3)ประสานกับหน่วยงานราชการและท้องถิ่นในการจัดการปัญหาน้ำเสีย เช่น สำนักงานสิ่งแวดล้อมจังหวัดสนับสนุนงบประมาณช่วยน้ำบำบัดน้ำเสีย จัดตั้งสถานีจ่ายจุลินทรีย์เติมในคลองเทศบาลมีระบบจัดการขยะ มีถังขยะ มีรถเก็บขยะ

(1.4)ขยายเครือข่ายในทุกตำบลของอำเภอดำเนินสะดวก ปัจจุบันอยู่ระหว่างการขยายใน 6ตำบล

(1.5)อบรมแกนนำ พัฒนาศักยภาพทีมทำงาน สร้างหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพแกนนำ

(1.6)บทบาทหน้าที่ของกลไกการจัดการน้ำคลองดำเนินสะดวกได้แก่ การเฝ้าระวังปัญหาน้ำในคลองดำเนินสะดวก ตรวจคุณภาพน้ำ เติมจุลินทรีย์ลงน้ำบำบัดน้ำเสีย ศึกษาดูงานด้านสิ่งแวดล้อมมีกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น การเลี้ยงหมูลูกหมู จัดทำถังดักไขมัน

(1.7)เชื่อมโยงกับเครือข่ายลุ่มน้ำแม่กลอง ใช้เวทีลุ่มน้ำนำเสนอปัญหาและหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

2) **สร้างจิตสำนึกให้เยาวชนคนรุ่นใหม่** พัฒนาแกนนำเยาวชน สร้างเครือข่ายเยาวชนรักษ์สิ่งแวดล้อมขึ้นเพื่อเป็นพลังในการจัดการคลองต่อไปอย่างยั่งยืน

3) **ปรับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ผู้ใช้น้ำ** ระหว่างรัฐ ประชาชน เกษตรกรและผู้ประกอบการต่างๆ เพื่อหาแนวทางการจัดการน้ำร่วมกัน ประชาชนจะต้องจัดการตนเอง มองปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างรอบด้าน ภาครัฐยอมรับในศักยภาพและภูมิปัญญาในการจัดการน้ำของประชาชน เกษตรกรและผู้ประกอบการ ต้องใส่ใจในผลประโยชน์ส่วนร่วม มองเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการปล่อยน้ำเสีย มีความสัมพันธ์อันดีในการร่วมมือกันแก้ไขปัญหา น้ำเสียกับภาคประชาชน ลดการปล่อยน้ำเสีย มีวิธีการปรับความสัมพันธ์ ดังนี้

(1) การนำเสนอข้อมูลปัญหาน้ำเสีย ให้ทั้ง 3 ภาคส่วน(ภาคเกษตร ภาคครัวเรือน โรงงานอุตสาหกรรมและโรงงานแปรรูปผลไม้) ได้เห็นความสำคัญของปัญหาน้ำเสียคลองดำเนินสะดวก

(2) จัดเวทีย่อยในแต่ละภาคส่วนโดยนำเสนอตัวอย่างที่ดีในการจัดการน้ำ เพื่อสร้างแรงกระตุ้น และตระหนักร่วมในการแก้ไขปัญหา เปลี่ยนแปลงทัศนคติในการมองปัญหา

(3) จัดเวทีประชาคม 3 ภาคส่วน คือ รัฐ ผู้ประกอบการ ช่างบ้าน หาแนวทางแก้ไขจัดการปัญหาร่วมกัน ตามความเหมาะสมภายใต้บริบทของพื้นที่ และขีดความสามารถในการจัดการของแต่ละภาคส่วน

4) **แนวทางการจัดการปัญหาน้ำเสียได้แก่**

- 1) สร้างกลุ่มจิตอาสาในการอนุรักษ์น้ำเฝ้าระวังน้ำเสีย
- 2) จัดตั้งหน่วยเคลื่อนที่เร็ว
- 3) สร้างมาตรการชุมชนร่วมใจอนุรักษ์น้ำ
- 4) สร้างวิทยากรในการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์น้ำ
- 5) จัดตั้งศูนย์ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม
- 6) ให้มีการขุดลอกคูคลองอย่างต่อเนื่อง
- 7) รณรงค์เก็บผักตบชวาและสาหร่าย อย่างน้อยปีละ 3 ครั้ง
- 8) สร้างกลุ่มจิตอาสาให้มากขึ้นโดยเน้นเยาวชนคนรุ่นใหม่ในพื้นที่
- 9) สร้างจิตสำนึกในการรักษาคูคลองของคนในชุมชน โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อจะได้ข้อมูลที่หลากหลายและประชาชนในพื้นที่ตื่นตัวกับข้อมูลและสถานการณ์ปัญหา
- 10) จัดให้มีการประกวดหน้าบ้านหน้ามองเพื่อให้คนในชุมชนได้รู้จักการจัดการรักษาคูคลองโดยตนเองเพิ่มขึ้น โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 11) สร้างสาธารณูปโภค เช่น สะพานข้ามคลองแทนที่จะเป็นท่อฝัง เพื่อรักษาระบบการไหลของน้ำ
- 12) ท้องถิ่นใช้กฎหมายบังคับเอาผิดผู้ที่ไม่มีความสำนึกทำน้ำเสียอย่างจริงจัง

2.3.4 ออกแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองโดยชุมชน

จากปัญหาน้ำเสียในคลองดำเนินสะดวกในปัจจุบันส่งผลให้การใช้น้ำในภาคการเกษตร ในครัวเรือนชุมชนมีผลกระทบอย่างสูงรวมไปถึงการท่องเที่ยวคลองดำเนินสะดวกที่เคยคึกคักในอดีตลดลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะตลาดเช้าคลองดำเนินสะดวกถูกลดคุณค่าเป็นเพียงแต่ตลาดเท่านั้นไม่สะท้อนถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมคุณค่าของชุมชนในอดีตอีกต่อไปสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น คณะวิจัยเห็นว่าคลองดำเนินสะดวกที่เคยมีคุณค่ามีความสำคัญยิ่งหากได้รับการฟื้นฟูทั้งด้านชุมชน สิ่งแวดล้อม น้ำ และวัฒนธรรมอันดีงาม จะสามารถรักษาทั้งการจัดการคุณภาพน้ำ คลอง และสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมให้เกิดมูลค่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชน อีกทั้งคนในชุมชนจะเห็นถึงความสำคัญของคลองเพิ่มขึ้นด้วย ทางคณะวิจัยชุมชนจึงได้พยายามศึกษาเพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูจัดการคลองดำเนินสะดวกให้มีความยั่งยืนขึ้นโดยให้คนในชุมชนช่วยกันฟื้นฟูจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คลองดำเนินสะดวกขึ้น

การวิจัยเพื่อออกแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คลองดำเนินสะดวกดังกล่าว หมายถึงการรื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สั่งสมมาในประเพณีวัฒนธรรมที่ผูกพันกับสายน้ำคลองดำเนินสะดวกทั้งการใช้ประโยชน์ สัตว์จร ค้าขาย เกษตรกรรม และอีกมากมายที่จะบรรยายสายสัมพันธ์เหล่านั้นได้ การรื้อฟื้นเพื่อฟื้นฟูคลองต่อไปข้างหน้าเพื่อดูแลเพื่อต่อยอดขยายผลและสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้คนในชุมชนโดยการใช้ข้อมูลความรู้ที่รวบรวมมาได้ถ่ายทอดทั้งในเวที และในรูปแบบของหนังสือเพื่อให้เกิดการรื้อฟื้น โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ในชุมชน จากนั้นจึงได้วางแผนร่วมกันเพื่อออกแบบวิธีการจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นรูปธรรมขึ้น โดยเน้นไปที่การฟื้นฟูตลาดน้ำเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คลอง

วิธีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โซน 2 ได้แก่

- 1) พัฒนาแหล่งน้ำและคูคลองให้เกิดถนนนิเวศน์ที่ดีเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยว
- 2) ส่งเสริมกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวคลองและเพื่อให้คลองดำเนินสะดวกอยู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน
- 3) ช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนจัดการ
- 4) ส่งเสริมให้คนในชุมชนหันมาใช้ประโยชน์จากคลองเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยว เช่น การสัญจรด้วยเรือ การสร้างบรรยากาศตลาดน้ำริมคลองให้คึกคัก

สรุปบทเรียนจากการทำงาน

พบว่า ในด้านความเข้าใจเนื่องการงานวิจัยชุมชนเป็นเรื่องใหม่ที่เข้ามาในพื้นที่ส่งผลให้

1) คณะทำงานบางคนยังไม่เข้าใจว่าหลังจากทำงานวิจัยไปแล้วจะเกิดผลการแก้ไขหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร จึงได้อธิบายทำความเข้าใจกับนักวิจัยชุมชนซ้ำๆ หลายๆ ครั้งจนเข้าใจ ทำให้การเปิดเวทีประชุมมีความยากเพิ่มมากขึ้น

2) เรื่องเวลาทำงาน นักวิจัยหลายคนเป็นผู้นำชุมชนมักจะมียานในพื้นที่ค่อนข้างมาก การนัดหมายให้พร้อมกันต้องนัดล่วงหน้าหลายวันเมื่อถึงวันนัดบ่อยครั้งที่มียานแทรกในพื้นที่ทำให้ต้องเลื่อนการประชุมหลายครั้ง แนวทางแก้ไขโดยการปรับการประชุมให้อยู่ในช่วงวันและเวลาที่เหมาะสมและพร้อมสำหรับทุกคน

3) อายุนักวิจัยชุมชนส่วนใหญ่ค่อนข้างมาก อาจทำให้การทำงานวิจัยในพื้นที่ไม่ต่อเนื่อง แนวทางการแก้ไขโดยดึงเยาวชนในพื้นที่มาร่วมเรียนรู้ ฝึกและพัฒนาเป็นนักวิจัยในอนาคตต่อไป

4) สถานที่ประชุมเนื่องจากหลายเวทีใช้ศาลาประชาคมของวัด/อบต. ที่มีขนาดใหญ่ และเป็นพื้นที่เปิด มีเสียงรบกวนจากภายนอก ไม่สามารถใช้เครื่องฉายภาพได้ แก้ไขโดยปรับเวทีใช้กระดานไวท์บอร์ดช่วยในการนำเสนอและเตรียมข้อมูลใส่กระดาษเพื่อนำเสนอ

5) ในบางพื้นที่ชุมชนยังไม่เข้าใจการเข้าร่วมโครงการ

ในส่วนของวิธีการทำงานพบว่าเมื่อถึงเวลาปฏิบัติจริงมักมีเหตุให้ต้องปรับเปลี่ยนออกไปบ้าง เนื่องจากนักวิจัยทุกท่านมีบทบาทหน้าที่ในชุมชน ตำบล หมู่บ้านของตนเอง อีกทั้งนักวิจัยชุมชนส่วนใหญ่ยังเป็นเกษตรกรทำสวนผลไม้อีกด้วย ต้องมีการบำรุง ดูแล เก็บเกี่ยวผลผลิต ตามวงจรการผลิตผลไม้ นั่นๆ จึงทำให้นักวิจัยบางท่านไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้ครบทุกเวที

เครื่องมือในการทำงานมีการจัดเวทีพูดคุยกับนักวิจัยยังไม่มากนักมีการเสริมสร้างทักษะการทำงาน เช่น การลงพื้นที่สัมภาษณ์ ข้อมูลหรือหัวข้อที่จะสัมภาษณ์ การเก็บข้อมูล เช่น การจดบันทึกบันทึกเสียง ทำให้การจัดเก็บข้อมูลยังทำได้เต็มประสิทธิภาพเนื่องจากนักวิจัยชุมชนยังไม่เข้าใจการใช้เครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลทำให้ข้อมูลไม่ได้ถูกบันทึกอย่างครบถ้วน มีขาดตกหล่น การแก้ไขโดยตามลงเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในพื้นที่เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูล

บทที่ 3

ข้อมูลชุมชน

อำเภอดำเนินสะดวกในสมัยก่อนเป็นที่ราบลุ่มมีป่าดงไผ่และต้นเสื่อหมอบเมื่อถึงฤดูน้ำหลากจะท่วมพื้นที่เกือบทั้งหมดของอำเภอ สภาพท้องที่สมัยนั้นไม่มีลำคลองมากมายเช่นปัจจุบัน มีแต่มีคลองธรรมชาติ เช่นคลองบางปากคลองแพงพวยคลองสี่หมีนคลองบางพังคลองบางนกแขวกซึ่งแต่เดิมเป็นทางเกวียนและระแทะ (เกวียนสำหรับนั่งขนาดเล็กชนิดหนึ่งเพื่อให้ไปได้เร็วหรือเกวียนเล็กที่ใช้เทียมด้วยโค) มีน้ำไหลผ่านเฉพาะในฤดูน้ำหลากเมื่อถึงฤดูแล้งจะไม่มีน้ำเลยการคมนาคมส่วนใหญ่เดินด้วยเท้าหรือใช้พาหนะเช่นช้าง ม้าทางน้ำใช้เรือพายเรือแจวเรือใบเรือสำเภาในสมัยนั้นการเดินทางติดต่อกันทางเรือมีความสำคัญมากจะเห็นได้ว่าที่ทำการของรัฐเช่นศาลากลางจังหวัดหรือที่ว่าการอำเภอจะสร้างอยู่ริมทะเลหรือริมคลองเป็นส่วนใหญ่การคมนาคมทางเรือระหว่างกรุงเทพฯกับจังหวัดราชบุรีจะล่องมาตามลำแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าคลองดาวคะนองไปออกจังหวัดสมุทรสงครามแล้วเข้าคลองสุนัขหอนไปออกแม่น้ำแม่กลองที่จังหวัดสมุทรสงครามขึ้นไปถึงจังหวัดราชบุรี

ในสมัยราชการที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปีพ.ศ. 2409 ได้ทรงพระราชดำริว่า เนื้อที่ดินในเขตอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาครเป็นพื้นที่ดินราบลุ่มมีอาณาบริเวณหลายหมื่นไร่ หากให้ขุด คลองขึ้นโดยผ่านพื้นที่ทั้งสองอำเภอก็จะเกิดประโยชน์มากมาย แก่ราษฎรที่จะเข้ามาจับจองที่ดินประกอบการเกษตร ลำคลองนี้จะเป็นเส้นทางลำเลียงสินค้าเข้าสู่ตัวเมืองหลวงได้สะดวกเป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างกรุงเทพฯ กับจังหวัดราชบุรี

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วงบุนนาค) พระสมุหกลาโหม เมื่อครั้งยังพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระปราสาทสิทธิ์เป็นผู้อำนวยการขุดคลองที่เชื่อมจากแม่น้ำการขุดคลองเริ่มต้นจากจุดริมแม่น้ำท่าจีน ที่ปากคลองบางยาง ตำบลบางยาง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เป็นเส้นตรง ผ่านตำบลโคกไผ่ (ปัจจุบันคือตำบลดอนไผ่) และขุดผ่านเข้ามาในเขตอำเภอปากคลองแพงพวย (อำเภอดำเนินสะดวกเดิม) จนถึงแม่น้ำแม่กลองที่ปากคลองบางนกแขวก อ.บางคนที่ จ.สมุทรสงคราม โดยมีสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้ควบคุมดูแลและใช้กำลังของทหารข้าราชการ ประชาชนตลอดจนชาวจีนที่มาอาศัยอยู่ในเมืองไทยใหม่ ๆ ร่วมกันขุดการขุดดินนี้ใช้กำลังแรงงานของคน ล้วนๆ คลองดำเนินสะดวกนี้เมื่อทำการขุดเสร็จแล้วเดิมมีความยาวมากถึง 35 กิโลเมตรเมื่อแรกขุดนั้นกว้าง ประมาณ 6 วาและลึก 6 ศอกแต่นานเข้าตลิ่งถูกน้ำพัดผ่านกัดเซาะซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลจากแรงกระแทกของ คลื่นเรือยนต์ประเภทต่างๆ เป็นเหตุให้คลองขุดขยายกว้างขึ้นเป็น 10 วาบ้าง 15 วาบ้างและบางแห่งกว้างถึง 20 วาก็มีด้วยขนาดและความยาวของคลองที่ขุดประกอบกับเป็นคลองที่สะดวกในการเดินทางตัดตรงไป หลายพื้นที่ทำให้เจ้านายผู้ใหญ่หลายคนมาจับจองที่ดินซึ่งเป็นปรารถนาอวดงแถมพร้อมขุดคลองน้อยคลอง ข่อยแยกจากคลองใหญ่เพื่อเข้าสู่พื้นที่ของตนป่าพงแสมเหล่านั้นจึงได้มีการปรับเปลี่ยนกลายเป็นเรือกสวน ไร่ นา ต่อมากลายเป็นผลผลิตหลักของของชาวดำเนินสะดวกในการทำมาหาเลี้ยงชีพและเป็นสินค้าหลักที่

สำคัญของตลาดน้ำแห่งนี้เขตคลองดำเนินสะดวกมีระยะคลองที่ยาวมากเป็นคลองที่ตรงไม่เหมือนคลองอื่นๆ ที่คดเคี้ยวไปมาเป็นคลองที่ผ่านเขตถึง 3 อำเภอใน 3 จังหวัดคืออำเภอบ้านแพ้วอำเภอดำเนินสะดวกอำเภอบางคนทีตลอดคลอง 35 กิโลเมตรเรียกว่าคลองดำเนินสะดวก

คลองดำเนินสะดวกได้ทำการขุดสำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2410 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ร. 5) ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กระทำพิธีเปิดใช้คลองเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2411 อำเภอดำเนินสะดวก ตั้งอยู่ที่ปากคลองลัดราชบุรีถึง พ.ศ. 2455 ทางราชการจึงได้ย้ายไปตั้งอยู่ที่ตำบลรางยาวฝั่งตะวันออก เหตุที่ย้ายที่ว่าการอำเภอ เนื่องจากสถานที่เดิมคับแคบไม่เหมาะแก่การขยายสถานที่ราชการ อำเภอดำเนินสะดวก เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดราชบุรี อยู่ทางทิศตะวันตกของตัวจังหวัด ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลดำเนินสะดวก มีพื้นที่รวมทั้งสิ้น 198.97 ตารางกิโลเมตร

ตลอดความยาวของคลองจะมีเสาหินสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ 10 x 10 นิ้ว ปักไว้ที่พื้นดิน ทุก ๆ 100 เส้น ปักไว้ 1 ต้น ทางฝั่งใต้ของคลอง เริ่มจากตำบลสวนส้ม เป็นหลักที่ 0 ถึงหลักที่ 8 ที่แม่น้ำแม่กลอง แต่ละหลักจะเขียนเลขไทย โรมัน จีน เป็นสีแดงบอกเลขไว้ทุกหลัก อยู่ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว 5 หลัก หลักที่ 5 ถึงหลักที่ 7 อยู่ในเขตอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และหลักสุดท้าย หลักที่ 8 อยู่ในเขตอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม หลักคลองมีไว้เพื่อบอกที่อยู่ที่ตั้งของผู้คนริมคลอง คลองดำเนินสะดวกมีทั้งหมด 9 หลัก ยังคงปรากฏให้เห็นครบทั้งหมดถึงปัจจุบัน ดังนี้

- หลักที่ 1 อยู่ในเขตคลองบางยางเดิม จุดเริ่มต้นจากประตูน้ำบางยาง นับเป็นระยะทางได้ 100 เส้น (4 กิโลเมตร) มีเสาหินสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ 8x8 นิ้ว ปักไว้ที่พื้นดินริมคลองดำเนินสะดวก สูงจากพื้นดินขึ้นไป 1 วา สลักเลข 1 เพื่อเป็นสัญลักษณ์บอกให้ทราบ จากประตูน้ำบางยางซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นคลองดำเนินสะดวกที่อยู่ติดกับแม่น้ำท่าจีน จนถึงเสาหินเลขที่ 1 เรียกว่าหลักหนึ่ง อยู่ในเขตตำบลบางยาง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร โดยทั่วไปมักเรียกว่า คลองบางยาง
- หลักที่ 2 เริ่มนับระยะทางจากเสาหินเลขที่ 1 ไปอีก 100 เส้น (4 กิโลเมตร) มีเสาหินลักษณะเดียวกันแต่สลักหมายเลข 2 เป็นสัญลักษณ์ปักไว้ริมคลองดำเนินสะดวก เรียกว่าหลักสอง ซึ่งอยู่ในเขตตำบลหลักสอง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
- หลักที่ 3 เริ่มนับระยะทางจากเสาหินเลขที่ 2 ไปอีก 100 เส้น มีเสาหินลักษณะเดียวกันแต่สลักหมายเลข 3 เป็นสัญลักษณ์ปักไว้ริมคลองดำเนินสะดวก ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับที่ว่าการอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร พื้นที่ระหว่างเสาหินเลข 2 ถึงเสาหินเลข 3 เรียกว่าหลักสาม ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างร้านอาหารศรีสุวรรณ กับ ธนาคารกรุงเทพ สาขาหลักสาม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
- หลักที่ 4 เริ่มนับระยะทางจากเสาหินเลขที่ 3 ไปอีก 100 เส้น มีเสาหินลักษณะเดียวกันแต่สลักหมายเลข 4 เป็นสัญลักษณ์ปักไว้ริมคลองดำเนินสะดวก บริเวณข้างวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร พื้นที่ระหว่างเสาหินเลข 3 ถึงเสาหินเลข 4 เรียกว่าหลักสี่ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ส่วนมากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวมักเรียกชุมชนตนเองตามหมายเลขเสาหิน เช่น ชาว

หลักสี่ ชื่อโรงเรียนหรือวัด ก็มักจะเรียกตามไปด้วย เช่น โรงเรียนหลักสี่ราษฎร์สโมสร หรือวัดหลักสี่ราษฎร์สโมสร ซึ่งมีหลวงพ่อโตที่พุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก

- หลักที่ 5 เริ่มนับระยะทางจากเสาหินเลขที่ 4 ไปอีก 100 เส้น มีเสาหินลักษณะเดียวกันแต่สลักหมายเลข 5 เป็นสัญลักษณ์ปักไว้ริมคลองดำเนินสะดวก พื้นที่ระหว่างเสาหินเลข 4 ถึงเสาหินเลข 5 เรียกว่าหลักห้า ซึ่งอยู่ในเขตระหว่างอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร กับตำบลปราสาทสิทธิ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ซึ่งมีชาวบ้านอาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวมักเรียกตนเองว่า ชาวหลักห้า และมักเรียกชื่อโรงเรียนหรือวัด ตามหลักเขตดังกล่าวไปด้วย เช่น วัดหลักห้า หรือวัดปราสาทสิทธิ์นั่นเอง ซึ่งมีองค์หลวงพ่อไตรรัตน์โรจนฤทธิ์ ซึ่งประชาชนทั่วไป ชาวไทย ชาวลาว และชาวจีนที่อาศัยอยู่ในชุมชนและใกล้เคียงให้ความเคารพนับถือเป็นอย่างมาก จะมีการแห่องค์หลวงพ่อไตรรัตน์โรจนฤทธิ์ทางเรือ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนในคลองดำเนินสะดวกได้สักการบูชาเป็นประจำทุกปี
- หลักที่ 6 เริ่มนับระยะทางจากเสาหินเลขที่ 5 ไปอีก 100 เส้น มีเสาหินลักษณะเดียวกันแต่สลักหมายเลข 6 เป็นสัญลักษณ์ปักไว้ริมคลองดำเนินสะดวก บริเวณตำบลดอนไผ่ อำเภอดำเนินสะดวก พื้นที่ระหว่างเสาหินเลข 5 ถึงเสาหินเลข 6 เรียกว่าหลักหก ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- หลักที่ 7 เริ่มนับระยะทางจากเสาหินเลขที่ 6 ไปอีก 100 เส้น มีเสาหินลักษณะเดียวกันแต่สลักหมายเลข 7 เป็นสัญลักษณ์ปักไว้ริมคลองดำเนินสะดวก บริเวณตำบลศรีสุราษฎร์ พื้นที่ระหว่างเสาหินเลข 6 ถึงเสาหินเลข 7 เรียกว่าหลักเจ็ด ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
- หลักที่ 8 เริ่มนับระยะทางจากเสาหินเลขที่ 7 ไปอีก 100 เส้น มีเสาหินลักษณะเดียวกันแต่สลักหมายเลข 8 เป็นสัญลักษณ์ปักไว้ปลายคลองดำเนินสะดวก พื้นที่ระหว่างเสาหินเลข 7 ถึงเสาหินเลข 8 เรียกว่าหลักแปด ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี กับอำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

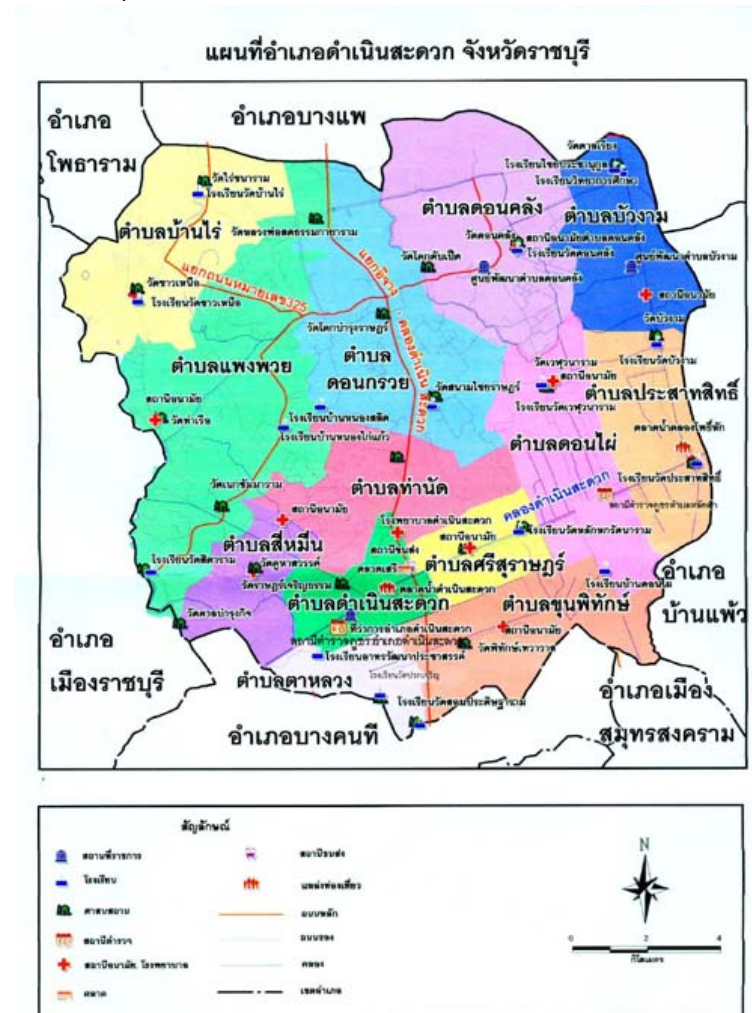
จากเสาหินหมายเลข 8 มีระยะทางของคลองดำเนินสะดวกอีกประมาณ 40 เส้น จึงจะถึงประตูน้ำบางนกแขวก ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ชาวบ้านมักเรียกว่าคลองบางนกแขวก นอกจากนั้นยังมีหลัก 0 อีกหลักหนึ่ง ตั้งอยู่เลยประตูน้ำบางยางออกไป 55 เส้น สลักเป็นเลขไทยเท่านั้น ระยะทางในช่วงนี้มักจะเรียกกันว่าปากคลองบางยาง

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบลุ่ม มีลำคลอง และคลองซอย ประมาณ 200 คลอง และมีคลองที่สำคัญ คือ คลองดำเนินสะดวก (คลองใหญ่) คลองตาเมียง (คลองไปจังหวัดราชบุรี) คลองทองหลาง คลองลัดราชบุรี (คลองลัดพลี) คลองตาหลวง คลองขุนพิทักษ์คลองศรีสุราษฎร์ คลองสะเตา คลองต้นหว้า คลองหลวง คลองไช้หวด คลอง

ชุมชน เกล่งกำนันหวด เป็นต้นอำเภอดำเนินสะดวกมีเนื้อที่ประมาณ 222 ตารางกิโลเมตรมีคลองซอยประมาณ 200 คลอง

แบ่งการปกครองออกเป็น 13ตำบล 105หมู่บ้าน คือ1. ตำบลดำเนินสะดวก2. ตำบลขุนพิทักษ์ 3. ตำบลท่าหนัด4. ตำบลบ้านไร่5. ตำบลดอนกรวย6. ตำบลดอนไผ่7. ตำบลตาหลวง 8. ตำบลสีห์มื่น9. ตำบลศรีสุราษฎร์ 10.ตำบลแพงพวย11. ตำบลดอนคลัง 12. ตำบลบัวงาม 13. ตำบลประสาธสิทธิ์

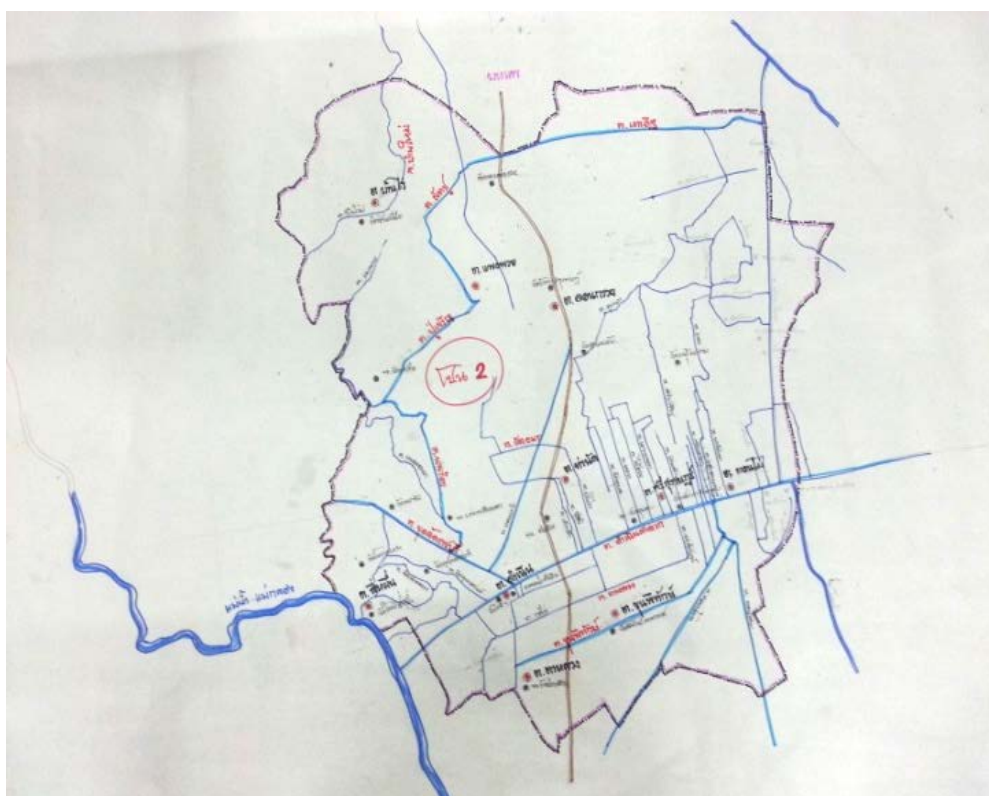

รูปที่ 4 แผนที่อำเภอดำเนินสะดวก

เนื่องจากพื้นที่วิจัยครอบคลุมพื้นที่ 38 ตำบล 8 อำเภอ 4 จังหวัด ได้แก่ จ.ราชบุรี จ.สมุทรสงคราม จ.สมุทรสาครและจ.นครปฐม การกำหนดแผนและกลยุทธ์ในการศึกษาวิจัย จึงแบ่งพื้นที่ออกเป็น 6 โซน ตามลักษณะภูมิโนเวศน์และให้สะดวกต่อการประสานงานและสร้างความร่วมมือ โดยรายงานฉบับนี้เป็นการทำงานศึกษาวิจัยในพื้นที่โซน 2 จำนวน 10 ตำบล ได้แก่ 1. ตำบลดำเนินสะดวก2. ตำบลขุนพิทักษ์ 3. ตำบลท่าหนัด 4. ตำบลบ้านไร่ 5. ตำบลดอนกรวย 6.ตำบลดอนไผ่ 7. ตำบลตาหลวง 8. ตำบลสีห์มื่น9. ตำบลศรีสุราษฎร์ 10.ตำบลแพงพวย

ความสัมพันธ์ของคนกับคลอง

- 1) การใช้ประโยชน์ ในอดีตคนในชุมชนใช้น้ำคลองในการอุปโภคบริโภค การเกษตรและการคมนาคม ปัจจุบันใช้ได้เฉพาะในการการเกษตร ส่วนการคมนาคมใช้ได้เฉพาะบางคลอง เพราะมีวัชพืชและต้นเขิน
- 2) การเปลี่ยนแปลง ในปัจจุบันไม่ค่อยมีเรือสัญจรทั้งคลองหลักและคลองซอย เนื่องจากถนนเข้าถึงบ้านเกือบทุกครัวเรือนทำให้น้ำตื้นเขินเกิดวัชพืช เช่น ผักตบ สาหร่าย เป็นจำนวนมากและไม่มีการบริโภคน้ำจากในคลอง เนื่องจากน้ำในคลองมีสารเคมีปนเปื้อน จึงหันไปใช้น้ำประปาในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น

ภาพที่ 5แผนที่มือแสดงแนวคลอง โซน2

ศึกษาทิศทางการไหลของน้ำและสิ่งกีดขวาง

น้ำในคลองดำเนินสะดวกจะไหลมาจากประตูน้ำบางนกแขวกซึ่งเชื่อมต่อกับแม่น้ำแม่กลอง เมื่อระดับน้ำในแม่น้ำแม่กลองสูงมาก ประตูระบายน้ำบางนกแขวกจะถูกเปิดเพื่อระบายน้ำมายังคลองดำเนินสะดวกและเข้าสู่คลองสาขา อันได้แก่ คลองต่างในอำเภอดำเนินสะดวก และเข้าสู่อำเภอบ้านแพ้ว ในคลอง

D2 คลอง D3 คลอง D4 และคลองต่างในเขตตำบลหนองสองห้อง หนองบัวและตำบลหลักสอง ที่ทำการศึกษา ทั้งนี้เพื่อป้องกันการน้ำล้นและหลากเข้าท่วมบ้านเรือน พื้นที่เกษตรเหมือนสมัยก่อน

ปี 2550 – 5 ถึงปัจจุบัน ทิศทางการไหลของน้ำเปลี่ยนไป เพราะมีสิ่งกีดขวาง ทางน้ำ ประกอบกับปริมาณน้ำลดลง ส่งผลให้ปริมาณน้ำในคลองลดลง เส้นทางปลายน้ำมีน้ำใช้ไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพจากการศึกษาพบว่ามีการสร้างสะพาน และมีตอม่อที่ใหญ่ และเมื่อมีเศษกิ่งไม้มีติดก็จะเป็นตัวกักขยะมีติดเพื่อ เป็นการกระจุกตัวของสิ่งกีดขวางทางน้ำดังกล่าว

ซึ่งคลองซอยส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ในการสัญจร เดิมเป็นคลองซอยที่ชาวสวนใช้เป็นเส้นทางเดินทางโดยเรือ และปัจจุบันเปลี่ยนจากการใช้เรือมาใช้รถยนต์ รถจักรยานยนต์แทน ทำให้การรักษาลำคลองหายไปจากชุมชน

ภาพที่ 6 การสร้างสะพานที่มีเสาตอม่อ และเศษไม้ติด

ภาพที่ 7 วัชพืชน้ำ ได้แก่สาหร่าย เฟิร์นน้ำ บัวจืด ที่อยู่ใต้น้ำ

ตารางที่ 2 ลักษณะแสดงสภาพพื้นที่ของแต่ละตำบล

ตำบล	จำนวนคลอง	คลองดินเขิน	โรงงานอุตสาหกรรม	ฟาร์ม	ชุมชน	ประตูน้ำเปิด-ปิด	เส้นทางน้ำไหล	อันตราย	คอม่อ	
ดอนไผ่	17	0	5	0	5	0	0	0	2	/
ท่านัด	14	0	2	0	2	0	0	0	0	/
แพงพวย	11	8	0	3	0	4	0	0	0	/
ศรีสุราษฎร์	25	2	6	1	12	0	0	0	0	/
ขุนพิทักษ์	32	26	3	3	5	5	0	0	0	/
ดอนกรวย	7	7	8	3	11	4	0	0	0	/
ดำเนินสะดวก	10	5	4	1	9	0	0	0	2	/
ตาหลวง	9	3	1	0	0	0	0	0	0	/
สีหมื่น	6	4	1	0	0	0	0	0	0	/
บ้านไร่	5	5	2		8	1	1	0	1	/

3.1 ตำบลขุนพิทักษ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

แต่เดิมพื้นที่ตำบลขุนพิทักษ์อยู่รวมกับตำบลดอนไผ่ ต่อมาเมื่อมีการแบ่งพื้นที่เขตปกครองใหม่ ซึ่งในขณะนั้น กำนันผัด จันทะโสตันเป็นผู้มีความสามารถรอบปรามโจรผู้ร้าย และพิทักษ์ความร่มเย็นให้เกิดแก่ประชาชน จนได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ ให้เป็น "ขุนอาจปรามพาล" ดังนั้น เพื่อเป็นการยกย่องจึงได้ตั้งชื่อตำบลว่า "ขุนพิทักษ์ตำบลขุนพิทักษ์ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอดำเนินสะดวก มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านคลองขุนพิทักษ์ หมู่ 2 บ้านดอนสะแก หมู่ 3 บ้านคลองเม้ง หมู่ 4 บ้านหนองปลาเล็ก หมู่ 5 บ้านดอนฟักทอง หมู่ 6 บ้านศาลใต้เขีย หมู่ 7 บ้านรางห้าตำลึง หมู่ 8 บ้านสุวรรณพันและ หมู่ 9 บ้านดอนฟักทองจำนวนประชากร 7,234 คน และจำนวนหลังคาเรือน 1,638 หลังคาเรือน

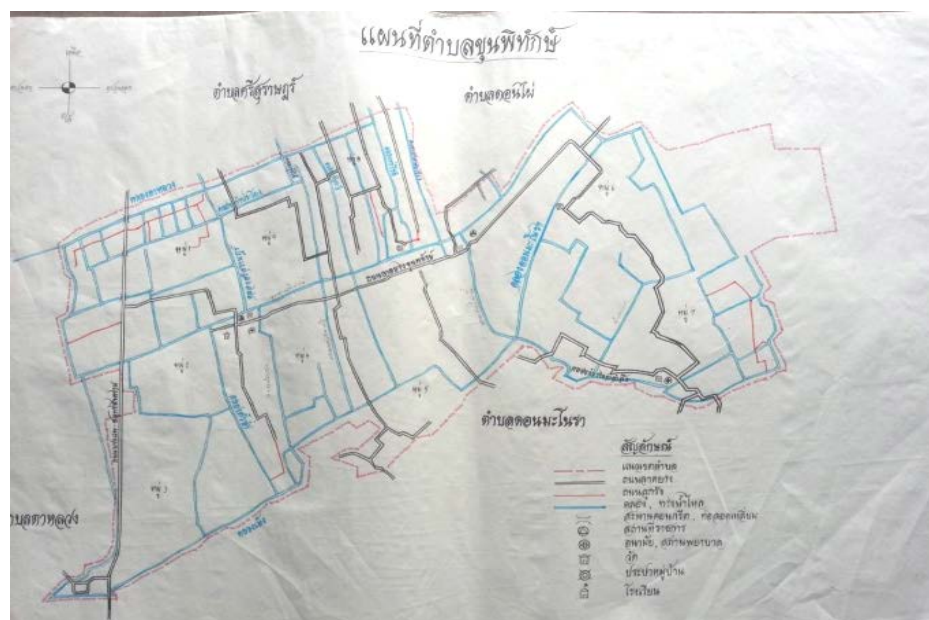
อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ เทศบาลศรีดอนไผ่ และ อบต.ดอนไผ่ อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับ อบต.ดอนมโนรา อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อบต.โรงเข้ อ.บ้านแพ้ว จ.สมุทรสาคร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อบต.ตาหลวง อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี

รูปที่ 8 แผนที่มือแสดงแนวคลอง ตำบลขุนพิทักษ์

ด้านบนติดกับ ตำบลศรีสุราษฎร์ ทิศตะวันตกติดกับตำบลตาหลวง ทิศตะวันออกติดกับ ตำบลดอนไผ่ ทิศใต้ติดกับจังหวัดสมุทรสงคราม จะเห็นได้ว่าอิทธิพลที่ได้รับ คือ จากตำบลศรีสุราษฎร์ เพราะมีน้ำเสียปล่อยจากโรงงานวันมะพร้าวอ่อน และโรงงานแปรรูปมะม่วง จะมีบ่อกักอยู่ในตำบลศรีสุราษฎร์ทั้งหมด น้ำจะไหลลงมาที่ตำบลขุนพิทักษ์ ปัญหาของตำบลขุนพิทักษ์ 1) โรงงานมะพร้าวอ่อนปล่อยน้ำเสีย 2) น้ำเสียจากโรงงานปอกมะม่วง 3) มีผักตบและสาหร่ายเยอะ 4) คลองตื้นเขิน ม.6 ม.7 5) มีการทิ้งขยะลงคลอง “ ก่อนคือขุนพิทักษ์จะติดกับสี่สุราษฎร์เราจะรับน้ำจากสี่สุราษฎร์ลงมาคลองที่จะมีปัญหาเรื่องน้ำเน่าบ่อย ๆ คือ คลองสี่สุราษฎร์ ซึ่งปากคลองมันจะมีโรงงานซึ่งบางที่เขามีบ่อบำบัดน้ำเสียจริงแต่บางครั้งเขาก็แอบต่อท่อใต้บ่อลงมา แล้วก็จะมีการปนเปื้อน ขนพิทักษ์ คลองขุนพิทักษ์นี้ก็ตื้นเขินเป็นบางครั้งมันจะเป็นคลองยาวจากคลองสี่สุราษฎร์ คลองสุวรรณพันระ แล้วก็จะมีการปนเปื้อน มีคลองดอนมโนราห์คลองเราจะติดกับจังหวัดสมุทรสงครามแล้วก็จังหวัดสมุทรสาครซึ่งตรงช่วงหมู่ 7 เขาเรียกติดสามจังหวัดคลองที่จะมีปัญหาตื้นเขินที่เห็นสีแดง ๆ จะมีหลายคลองมากเพราะเนื่องจากทาง อบต.เขาไม่ได้ขุดลอกมานาน ซึ่งจะเห็นสีแดง ๆ จะเป็นคลองที่ตื้นเขินทั้งนั้นจะไม่ขorable ขุดคลองเพราะมันเยอะมากหลายคลอง แล้วก็จะมีการปนเปื้อนของโรงงาน 3 แห่ง ก็จะมีโรงปูนที่อยู่ ม.1 โรงปูนซีเมนต์แล้วก็มีโรงทำวันมะพร้าวแล้วก็อยู่ ม.1 เหมือนกัน ซึ่งโรงนี้ก็จะปล่อยน้ำเสียซึ่งผลกระทบก็จะไปถึงตาหลวงด้วยโรงงานนี้ แล้วก็จะมีโรงทำผลไม้แปรรูป ซึ่งอยู่ ม.

8 ตรงนี้จะมีปัญหาช่วงหน้ามะม่วงเพราะเขาจะทำมะม่วงปลอกมะม่วงส่งออกช่วงหน้ามะม่วง แล้วก็ของเราจะมีปศุสัตว์ มีบ่อปลาเราจะมีบ่อปลาอยู่ ม.8 เขาจะเลี้ยงปลาตุ๊กมีอยู่ 2 บ่อแล้วก็มีบ่อกุ้ง บ่อกุ้งจะอยู่ ม.6 ขุนพิทักษ์ และที่สำคัญขุนพิทักษ์เรามีโรงช้าง ปางช้างซึ่งจะอยู่ติดกับถนนเส้นดำเนินบางแพ ดำเนินสมุทรสงคราม ซึ่งตรงนั้นก็จะมีปัญหาเหมือนกันคือเนื่องจากบางที่บางครั้ง อสม.เข้าไปทำงานก็ลำบากอยู่เหมือนกันเพราะเขาไม่ค่อยให้ความร่วมมือ บางทีก็ต้องเชิญหน่วยงาน นายก อบต. นายอำเภอเข้าไปพูดคุยกับเขา แล้วก็โรงงานนี้จะมีปัญหาเรื่องกลิ่น คือกลิ่นขี้ช้าง เยี่ยวช้าง เวลาหน้าฝนฝนตกลงมาจะส่งกลิ่นเหม็นมากซึ่งชาวบ้านละแวกนั้นก็จะบ่นแล้วก็มีน้ำเสียด้วยตรงช่วงนี้ก็กำลังดำเนินการแก้ไขอยู่แต่ก็ไม่ว่าจะแก้ไขได้มากน้อยเพียงใดของเรามีประตุน้ำด้วยมันใกล้ทะเลบางครั้งถ้าเกิดน้ำทะเลหนุนเยอะ ๆ น้ำกร่อยก็จะขึ้นมาถึงของเราก็จะมีประตุน้ำ ประตุน้ำของเราก็จะมีอยู่ 5 ประตู ก็จะมีอยู่ตรงหมู่ 2 จะมีอยู่สองประตู แล้วก็จะมีอยู่ตรง หมู่ 3 ระหว่างเชื่อมติดต่อกับตาหลวงซึ่งเป็นประตูที่ 5 ซึ่งจะเอาไว้กั้นเวลาที่น้ำทะเลหนุนขึ้นมาเยอะ ๆ เราก็จะปิดประตูพวกนี้เพื่อไม่ให้ น้ำกร่อยหนุนขึ้นมาเพื่อทำลายพืชผลเกษตรในพื้นที่”

จำนวนคลอง32คลอง ได้แก่ คลองศาลเชียงกุล หมู่ 1, คลองตัวห้า หมู่ 2, คลองชลประทาน หมู่ 9, คลองบ้านผู้ใหญ่เล็ก หมู่ 9, คลองสุวรรณพันธ์ หมู่ 8, คลองศาลเจ้ายี่เนี้ย หมู่ 5, คลองศาลเจ้ากวณิม หมู่ 8, คลองศาลไต่เขย หมู่ 6, คลองโรงเรียนบ้านหำตำลิ่ง หมู่ 7, คลองศาลทอปูน หมู่ 6, คลองบ้านสำราญ เลาประเสริฐ หมู่ 6, คลองบ้านนายวิเชียร มีศิริ หมู่ 6, คลองหอยหล้า หมู่ 4, หมู่ 5, คลองนายมาน้อมวรรณศิริ หมู่ 7, คลองบ้านนายเพิ่ม หมู่ 7, คลองบ้านนายอนันต์ คำแสง หมู่ 7, คลองบ้านนางทรัพย์ นิลสำนึกดี หมู่ 7, คลองบ้านนายเขาวลิต จันทนะโสทธิ์ หมู่ 7, คลองบ้านนายสมาน จันทนะโสทธิ์ หมู่ 7, คลองบ้านนายทิว ดันทะศิลป์ หมู่ 7, คลองบ้านก้านประเสริฐ โชติกุล หมู่ 5, คลองตาบ้าน หมู่ 3, คลองโรงควาย หมู่ 3, คลองตาเพล หมู่ 3, คลองลัดโรงควาย หมู่ 3, คลองดอนสะแก หมู่ 3, คลองศรีสุราษฎร์ หมู่ 1, หมู่ 9, คลองขุนพิทักษ์ หมู่ 1, หมู่ 4, หมู่ 5, หมู่ 6, หมู่ 8, หมู่ 9, คลองหนองปลาเล็ก หมู่ 4, คลองเม้ง หมู่ 3, คลองก้านนสวด หมู่ 7, คลองดอนมะโนราห์ หมู่ 5, หมู่ 6, หมู่ 7 คลองตื่นเขิน26คลอง

องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ปราชญ์และสถานที่สำคัญ

วัดพิทักษ์เทพาวาส

ครั้งหนึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2500 มีบุคคลคณะหนึ่งมีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ คือฝ่ายบรรพชิตก็มีพระมหาเทพชินวโร มาจากสำนักวัดโชติทายการามเป็นประธาน ส่วนฝ่ายคฤหัสถ์มีนายผึ่ง แสงทอง นายชวน วิสุวรรณ นายปุ๋ย วีระจินตนา เป็นต้น มีความคิดริเริ่มที่จะสร้างวัดขึ้นในท้องที่นี้ ในตำบลขุนพิทักษ์ โดยมีผู้ขายที่ดินจำนวน 16 ไร่ 2 งาน 76 ตารางวา ณ หมู่บ้านหมู่ที่4 ตำบลขุนพิทักษ์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ในราคา 65,000 บาท คณะกรรมการดังกล่าวจึงจัดซื้อไว้โดยชำระเงินค่าที่ดินนั้น เป็นงวดๆ เงินที่ซื้อที่ดินนี้ได้มาจากผู้มีจิตศรัทธาได้บริจาคให้บ้างคณะกรรมการจัดงานทอดผ้าป่าบ้าง กุ้ย้มมาบ้าง จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2504 จึงได้จัดการโอนกรรมสิทธิ์จากผู้ขาย มาเป็นกรรมสิทธิ์ของคณะกรรมการผู้ริเริ่ม

สร้างวัด อันมีนายผึ่ง แสงทอง นายชวน วิสุวรรณ นายปุ๋ย วีระจินตนาทั้ง 3 คนนั้นพร้อมกับการดำเนินการหาเงินซื้อที่ดินที่ตั้งวัดนั้นได้มีผู้มีจิตศรัทธาได้บริจาคบ้านทรงไทยฝาแฝดไม้สัก 3 หลัง ๆ ละ 3 ห้อง ให้แก่วัดเพื่อให้ภิกษุสามเณรได้อาศัยจำพรรษา พร้อมกันนั้นทางคณะกรรมการได้สร้างศาลาบำเพ็ญกุศลกว้าง 5.80 เมตร ยาว 16 เมตร เครื่องบนไม้ยาง มุงด้วยสังกะสี 1 หลัง

อนึ่งเงินที่กู้ยืมมาซื้อที่ดินแปลงที่สร้างวัดก็ดี เงินที่ซื้อไม้มาสร้างศาลาบำเพ็ญกุศลก็ดียังติดค้างเขาอยู่แม้การงานอย่างอื่น ๆ ก็ไม่ดำเนินไปด้วยดี คณะกรรมการจึงได้ไปกราบนมัสการท่านเจ้าคณะอำเภอ พระปรารหมณูปัจจุบัน ณ วัดอมรญาติสมาคมขอพระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนไปดำเนินการก่อสร้างถาวรวัตถุ และควบคุมดูแลพระภิกษุสามเณร ณ สำนักสงฆ์แห่งนี้ซึ่งท่านเจ้าคณะอำเภอดำเนินสะดวก ได้ส่งพระครูพิทักษ์เทพประสิทธิ์ ซึ่งยังเป็นพระภิกษุอ่อน อนุภาโส เป็นอันดับสำนักวัดโคกบารุงราษฎร์ มาให้ตามความประสงค์ เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ. 2506 หลังจากนั้นมาพระครูพิทักษ์เทพประสิทธิ์ได้ดำเนินการต่าง ๆ เพื่อความเจริญแก่สำนักสงฆ์แห่งนี้เริ่มด้วยการชำระหนี้สินดังกล่าวที่คณะกรรมการทำไว้ให้หมดไปและสร้างกุฏิสงฆ์ ขนาดกว้าง 6 เมตร ยาว 30 เมตร 1 หลัง หอสวดมนต์กว้าง 12 เมตร ยาว 27 เมตร 1 หลัง ศาลาพักร้อน 4 หลัง หอกลอง 1 หลัง หอระฆัง 1 หลัง อุโบสถ 1 หลัง และอื่นๆ อีกดังที่ปรากฏในแผนผังการก่อสร้างของวัดพิทักษ์เทพาวาสนั้นแล้ว นอกจากนั้นพระครูพิทักษ์เทพประสิทธิ์ได้จัดซื้อที่ดินให้เป็นสมบัติของวัด (ที่ธรณีสงฆ์) อีก 5 แปลง เป็นเนื้อที่ 41 ไร่ 1 งาน 16 ตารางวา นอกจากนี้ยังได้สร้างถนนเข้าวัดเชื่อมจากถนนสายดำเนินแม่กลอง สมุทรสงคราม ถนนยาว 1,020 เมตร กว้าง 7 เมตร และสะพานคอนกรีตข้ามคลองขุนพิทักษ์ และคลองศาลเชียงกุล รวม 2 สะพานที่ดินสร้างถนนสายนี้ส่วนมากเป็นของนางซุนฮวย ดันตือธิมงคล บริจาคเนื้อที่กว้าง 20 เมตร ยาวประมาณ 420 เมตร และวัดนี้ทางกระทรวงศึกษาธิการตั้งให้ชื่อว่า วัดพิทักษ์เทพาวาส เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2531 โดยนายผึ่ง แสงทอง เป็นผู้ขออนุญาตตั้งวัด ส่วนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัดนี้มีมากด้วยกัน แต่จะกล่าวในที่นี้ก็คือ นายแหยม เอี่ยมสะอาด นายพิชัย ศรีเอี่ยมกุล นางซุนฮวย ดันตือธิมงคล ท่านเหล่านี้ได้อุปถัมภ์บำรุงวัดพิทักษ์เทพาวาส โดยเสียสละทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ โดยเฉพาะ นายแหยม นางนั่ม เอี่ยมสะอาด ได้บริจาคทรัพย์สมทบทุนสร้างอุโบสถถึง 450,000 บาท (สี่แสนห้าหมื่นบาท) พระครูพิทักษ์เทพประสิทธิ์เป็นผู้ปกครองดูแลวัดพิทักษ์เทพาวาสมาจนถึง พ.ศ. 2530 ก็ได้มรณภาพด้วยโรคหัวใจ ณ โรงพยาบาลหมอสงวนชั้นทอง ในวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2530 เวลา 18.58 น. ยังความเศร้าเสียใจให้แก่บรรดาญาติพี่น้องและศิษยานุศิษย์ และท่านที่เคารพนับถือเป็นอย่างมาก

เมื่อพระครูพิทักษ์เทพประสิทธิ์ได้มรณภาพ วัดพิทักษ์เทพาวาสก็ว่างจากเจ้าอาวาส ท่านเจ้าคณะตำบลคือ พระครูสุนทรธรรมรัต ก็ได้แต่งตั้งให้พระจงศักดิ์ ฐมวิจาโร ซึ่งท่านเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพิทักษ์เทพาวาสอยู่แล้วให้เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส ท่านก็ได้ปฏิบัติหน้าที่ของท่านเป็นอย่างดี โดยการตั้งกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้พระภิกษุและสามเณรประพฤติปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย และได้ช่วยสร้างศาลาฌาปนสถานที่ท่านพระครูพิทักษ์เทพประสิทธิ์ ได้สร้างค้างไว้จนสำเร็จเรียบร้อย ท่านรักษาการอยู่ 10

เดือน 20 วัน พระราชวรเวที เจ้าคณะจังหวัดราชบุรี ก็ได้แต่งตั้งให้ตั้งพระมหาสุทัศน์สุมโม (จันทดิษฐ์) เป็นเจ้าอาวาสวัดพิทักษ์ ฯ เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2531 และท่านก็ได้ปฏิบัติหน้าที่มาจนถึงวันนี้

ปราชญ์ชาวบ้าน

1) หมอสมุนไพรนายขุน ผลสาลี อายุ 71 ปี ได้รับการฝึกฝนและเรียนรู้เกี่ยวกับแพทย์แผนไทยจากบิดาตั้งแต่อายุ 8ขวบ และได้จดทะเบียนเป็นแพทย์แผนไทยเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2515 นายขุนผลสาลี ได้คิดตัวยาสมุนไพรสำหรับรักษาโรคต่าง ๆ ดังนี้ ความดัน เบาหวาน ภูมิแพ้ สะเก็ดเงิน สะเก็ดทอง แก้วปวดเมื่อยตามข้อ เเข่า และล้างสารพิษในร่างกาย เป็นต้น

สำหรับตัวยาสมุนไพรในอดีตที่นายขุน ผลสาลีนำมาเป็นตัวยานั้นสามารถหาเก็บนำมาทำยาได้ตามบ้านเรือนหรือภายในตำบล แต่ปัจจุบันคร้วเรือนแต่ละคร้วเรือนมีการใช้ยาฆ่าแมลงและสารเคมีในการฉีดพ่นพืชผลทางการเกษตรมากขึ้นจึงทำให้สมุนไพรหายากขึ้น ส่งผลให้มีการซื้อยาสมุนไพรจากภายนอกชุมชนมากขึ้น

ทั้งนี้สมาชิกในชุมชนและภายนอกชุมชนจำนวนมากที่ให้ความสนใจในการเรียนรู้การทำยาสมุนไพรเพื่อใช้รักษาโรค แต่ด้วยความตั้งใจของนายขุน ผลสาลีว่าจะนำตัวยาและสูตรยาทั้งหมดถวายแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้และสูตรตัวยาในการรักษาโรคต่าง ๆ แก่ผู้ที่สนใจได้ จึงทำให้แพทย์แผนไทยภายในตำบลมีเพียงนายขุน ผลสาลี เพียงคนเดียวที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในตำบลว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน

ภาพที่ 9 นายขุน ผลสาลี อายุ 71 ปี แพทย์แผนไทยตำบลขุนพิทักษ์

2) ครูกลองยาวนายวัน พัฒนกร อายุ 68 ปี และ**นายสำรวย รักษาสุรศาสตร์** อายุ 65 ปี ได้ฝึกฝนการเล่นกลองยาวมาตั้งแต่อายุ 17 ปี ในขณะนั้นนายวัน พัฒนกรและนายสำรวย รักษาสุรศาสตร์ได้ฝึกฝนการเล่นกลองยาวอยู่ร่วมมิตรสัมพันธ์ ต่อมาจึงได้ ถือการเล่นกลองยาวเป็นอาชีพหลักและตั้งวงกลองยาวของตนเอง โดยใช้ชื่อว่า "วงกลองยาวลุงเปี้ยก" การเล่นกลองยาวจะนิยมเล่นตามเทศกาลและงานบุญต่างๆ

เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานสงกรานต์ งานบุญ ก่อนการแสดงกลองยาวจะมีพิธีไหว้ครู โดยจะมีการเตรียมดอกไม้ ธูป เทียน เหล้า บุหรี่ และเงินค่าครู 12 บาท นอกจากนี้ก่อนการนำกลองไปเล่นจะมีการตกแต่งกลองยาวโดยผูกผ้าสามสีและนุ่งกระโปรงให้กลองยาวเพื่อความสวยงาม

การผลิตกลองยาวนิยมใช้ไม้จากต้นมะม่วง ต้นจามจุรี ต้นกุ่ม และต้นขนุน โดยต้นกุ่มถือว่าเป็นต้นไม้ที่นิยมนำมาทำกลองยาวมากที่สุด เนื่องจากเป็นไม้ที่มีเนื้อเบาและทำให้เกิดกลองยาวมีเสียงไพเราะมากที่สุด ทั้งนี้กลองยาวทั่วไปสามารถตีให้ทำนองได้ทั้งหมด 7 เสียง เมื่อเล่นกลองยาวเสร็จจะมีการทำความสะอาดกลองยาวเพื่อไม่ให้หมดกัณฑ์กลอง โดยการทำทำความสะอาดกลองยาวนั้นสามารถทำได้โดยนำไปล้างน้ำ แล้วเอาผ้าเช็ดจากนั้นนำกลองยาวไปผึ่งแดด

ปัจจุบันสมาชิกในชุมชนบางกลุ่มให้ความสนใจในการเล่นกลองยาว โดยนายวัน พัฒนาการ และนายสำรวย รักษาสุรศาสตร์ได้มีการถ่ายทอดการเล่นกลองยาวให้แก่ผู้สนใจทั้งเด็กและเยาวชน รวมถึงสมาชิกในชุมชนที่สนใจในการฝึกฝน นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดการเล่นกลองยาวให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมนันทนาการแก่ผู้สูงอายุในชุมชน

ภาพที่ 10 นายวัน พัฒนาการ(เสื้อสีน้ำเงิน) นายสำรวยรักษาสุรศาสตร์(เสื้อสีขาว)เจ้าของ “วงกลองยาวลุงเปี้ยก”

3) หมอทำขวัญนาคนายณรงค์ คงเดช อายุ 75 ปี และนางศรีนวล รักษาพันธุ์ อายุ 62 ปี ได้มีการเรียนรู้การทำขวัญนาคจากครูบาอาจารย์มาเป็นเวลากว่า 10 ปี การเรียนรู้เกี่ยวกับการทำขวัญนาคนั้นเป็นความชื่นชอบของนายณรงค์ คงเดช ไม่ได้มีการถ่ายทอดมาจากครอบครัว

ในการประกอบพิธีการทำขวัญนาคนั้นหมอทำขวัญนาคทั้งผู้ชายและผู้หญิงจะแต่งกายด้วยชุดสีขาวตามศาสนาพราหมณ์ และสิ่งจะต้องเตรียมเพื่อใช้ประกอบพิธีประกอบด้วย ขนมหวานจำพวกขนมชั้น ทองหยอด ลูกชุบ บายศรีแห้งหรือบายศรีสด ระหว่างพิธีการทำขวัญนาคนั้นหมอทำขวัญนาคผู้หญิงจะร้องเพลงเบิกบายศรีและร้องเพลงเกี่ยวกับการให้กำเนิด การเลี้ยงดูตั้งแต่เด็กจนโต จากนั้นหมอทำขวัญนาคผู้ชายจะทำการเวียนเทียน

3.2 ตำบลดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

เนื่องจากสภาพพื้นที่ของตำบลดอนกรวยเป็นพื้นที่ดอนที่น้ำไม่สามารถท่วมถึง และในพื้นที่จะพบต้นกรวยซึ่งเป็นต้นไม้ขนาดกลางขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่เนื่องจากต้นกรวยไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ จึงทำให้ปัจจุบันต้นกรวยต้องสูญพันธุ์ลง จึงเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ ผู้คนทั่วไปจึงเรียกขานว่า “ดอนกรวย” มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 18,750 ไร่ (30 ตร.ม.) จำนวนประชากรในเขต อบต. 15,267 คน และจำนวนหลังคาเรือน 3,706 หลังคาเรือน

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลวัดแก้ว อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลท่าหนด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลดอนคลัง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ในอดีตการคมนาคมภายในตำบลดอนกรวยยังไม่มีความสะดวกสบายเท่าที่ควร เนื่องจากยังไม่มี การสร้างถนน การสัญจรส่วนใหญ่จึงสัญจรทางน้ำเป็นหลัก มีการใช้เรือพาย เรือยนต์ หรือเรือเมล์รับจ้าง เป็นพาหนะในการเดินทาง และเนื่องจากในอดีตชาวบ้านมีการคมนาคมทางน้ำเป็นส่วนใหญ่จึงทำให้เกิด คลองหลักคลองย่อยภายในตำบลมากมาย ดังนี้

หมู่ที่	จำนวนคลองหลัก	จำนวนคลองย่อย
หมู่ที่ 1 บ้านรางต๊อบเต่า	4	-
หมู่ที่ 2 บ้านหนองสลิค	1	8
หมู่ที่ 3 บ้านชายราง	2	5
หมู่ที่ 4 นัตพันลี	-	-
หมู่ที่ 5 บ้านโคกวัด	-	-
หมู่ที่ 6 บ้านโคกตานาค	-	-
หมู่ที่ 7 บ้านโคกหว่า	12	-
หมู่ที่ 8 บ้านโคกแขก	2	-
หมู่ที่ 9 บ้านคลองมอญ	1	30
หมู่ที่ 10 บ้านรางลูกนาต	1	30
หมู่ที่ 11 บ้านโคกกรวย	1	10
หมู่ที่ 12 บ้านหนองอาภรณ์	2	20
รวมทั้งหมด	26	103

วิถีชีวิตของคนตำบลดอนกรวยในอดีตส่วนใหญ่มักจะพึ่งพาลำคลองเป็นหลัก เช่น การอุปโภค บริโภคที่ใช้ทั้งภาคครัวเรือน และภาคเกษตรกรรม รวมถึงการคมนาคมที่ใช้เรือเป็นพาหนะ

ต่อมาทางองค์การบริหารส่วนตำบลดอนกรวยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการจัดสรรงบประมาณ เพื่อนำมาสร้างถนน โดยมีการสร้างถนนคอนกรีตและขยายพื้นที่ในการเดินทางให้กว้างขวางและ สะดวกสบายต่อการเดินทาง ด้วยความเจริญที่หลั่งไหลเข้ามาทำให้วิถีชีวิตของคนในตำบลดอนกรวยเริ่ม เปลี่ยนไป จากการคมนาคมโดยใช้เรือเป็นพาหนะได้เปลี่ยนมาเป็นการคมนาคมทางบกโดยพึ่งรถยนต์เป็น พาหนะมากขึ้น นอกจากนี้การใช้จ่ายค่าแรงแรงและสารเคมีในการประกอบอาชีพที่เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม สาเหตุ ดังกล่าวข้างต้นทำให้ลำคลองและแหล่งน้ำในตำบลดอนกรวยเริ่มประสบปัญหา เช่น ลำคลองตื้นเขิน น้ำเน่า เสีย การลุกลามของผักตบชวาและสาหร่ายในลำคลองมีมากขึ้น เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวจึงทำให้ ความสำคัญของลำคลองและแหล่งน้ำในตำบลดอนกรวยมีความสำคัญลดลง

แต่เดิมการประกอบอาชีพของคนในตำบลส่วนใหญ่จะเน้นการทำนาเป็นหลัก ดังนั้น วัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวกับการทำนาสามารถพบประเพณีการทำขวัญข้าว การเก็บเกี่ยวผลผลิตจะเน้นการลงแรงที่ อาศัยแรงจากสมาชิกในตำบลช่วยกันทำ และการขนส่งสินค้าออกไปจำหน่ายจะนำข้าวใส่เกวียนเพื่อส่งไป ขายยังภายนอกชุมชนจึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านที่ 2 “หมู่บ้านทางเกวียน” ในอดีต แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนมา ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ ชมพู่ ฝรั่ง หน่อไม้ฝรั่ง มะพร้าว เป็นต้น และ คนในตำบลบางส่วนประกอบอาชีพรองคือการรับจ้างทั่วไปเกี่ยวกับการเกษตร นอกจากนี้ภายในตำบลเริ่มมี การเลี้ยงวัวเพิ่มมากขึ้น

ทรัพยากรน้ำในตำบลดอนกรวยนั้นมีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งในตำบลดอนกรวยนั้นมีทั้งคลองหลักและ คลองซอยจำนวนมาก ซึ่งสามารถสรุปจำนวนคลองหลักและคลองซอยคร่าวๆได้ ดังนี้ คลองหลักจำนวน 26 คลองและคลองซอยจำนวน 103 คลอง

จากการเพิ่มขึ้นของการคมนาคมทางบก และการอุปโภค บริโภคจากแหล่งน้ำอย่างผิดวิธี ทำให้น้ำ ในลำคลองเน่าเสีย เกิดความตื้นเขิน และมีผักตบชวาและสาหร่ายขึ้นเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ความสำคัญ ของแหล่งน้ำในตำบลลดลง นอกจากนี้ทำให้สมาชิกในตำบลใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำในตำบลเฉพาะด้าน การเกษตรเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ไม่สามารถใช้อุปโภคภายในครัวเรือนได้

ปัญหาของตำบลดอนกรวย

1. โรงงานที่ไม่มีท่อระบายน้ำเสียในหมู่บ้าน ม.2
2. มีการใช้ยากำจัดวัชพืช
3. ท่อระบายน้ำอุดตัน
4. ลำคลองตื้นเขิน
5. น้ำเขียวมีกลิ่น
6. คลองชลประทานไม่มีการลอกคลอง

ปัจจุบัน ตำบลตอนกรวยจะประกอบไปด้วย 12 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านรางตบเต่าจากการสอบถามประวัติข้อมูลจากชาวบ้านได้ให้สัมภาษณ์ว่า พื้นที่บริเวณหมู่บ้านรางตบเต่ามีลักษณะเป็นลำรางหรือลำคลอง ประชาชนที่อาศัยบริเวณดังกล่าวจะตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำ สาเหตุที่เรียกว่าบ้านรางตบเต่าเนื่องจากแต่เดิมมีคนเชื้อสายจีนที่ชาวบ้านเรียกว่าก่งเต่ามาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณนี้ จึงทำให้ชาวบ้านที่อาศัยเรียกหมู่บ้านนี้ว่าหมู่บ้านรางตบเต่า

หมู่ที่ 2 บ้านหนองสลิจากการสอบถามประวัติข้อมูลจากชาวบ้านได้ระบุถึงที่มาของหมู่ที่ 2 ดังนี้ เดิมหมู่ที่ 2 มีชื่อเรียกว่าหมู่ใหม่ทางเกวียน ในอดีตชาวบ้านรุ่นแรกของหมู่ที่ 2 จะเป็นคนเชื้อสายมอญ มีอาชีพทำนาเป็นส่วนใหญ่จึงทำให้แต่ละบ้านมีเกวียนเป็นของตนเองและใช้เกวียนขนข้าวผ่านทางถนนดังกล่าว ทั้งนี้หมู่ที่ 2 จะแยกพื้นที่ออกเป็นสองส่วนคือส่วนบนและส่วนล่างซึ่งส่วนบนเรียกว่าหมู่ใหม่ทางเกวียนและส่วนล่างพื้นที่เป็นหนองน้ำและมีปลาสลิชุกชุมจึงเรียกว่าหนองสลิ ภายหลังมีการก่อตั้งโรงเรียนหลังแรก โดยนางทองแพร ไม่ทราบสกุลเป็นผู้บริจาคที่ดินให้ก่อตั้งโรงเรียนหนองสลิ มีหลวงพ่อชื่อพระครูอรุณ พัทธกฤษ เจ้าอาวาสร่วมกับหลวงพ่อเชียม เป็นผู้ก่อตั้ง จากนั้นชาวบ้านเห็นว่าพื้นที่ที่ตั้งโรงเรียนมีลักษณะเป็นหนองน้ำจึงเอาชื่อหนองสลิมาตั้งเป็นชื่อโรงเรียนและชื่อหมู่บ้านในปีพ.ศ.2500 ซึ่งเป็นปีที่โรงเรียนสร้างเสร็จ

หมู่ที่ 3 บ้านชายรางจากการสอบถามประวัติข้อมูลจากชาวบ้านได้บอกถึงที่มาของหมู่บ้านไว้ว่า เดิมพื้นที่บริเวณหมู่บ้านจะมีลักษณะเป็นลำรางที่มีแม่น้ำไหลผ่าน ปัจจุบันพื้นที่บริเวณดังกล่าวมีลักษณะเป็นลำคลองอยู่ชายหมู่บ้านเริ่มตั้งแต่ทิศตะวันออกของตำบลตอนคลังจนถึงวัดสนามไชยราษฎร์ศรัทธาธรรม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชาวบ้านเรียกลักษณะพื้นที่ของหมู่บ้านแห่งนี้ว่าหมู่บ้านชายรางเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

หมู่ที่ 4 หนัดพันลีจากการสอบถามประวัติข้อมูลจากชาวบ้านได้บอกถึงที่มาของหมู่บ้านพันลีไว้ว่า เดิมมีชื่อเรียกว่าบ้านตาลี เนื่องจากมีคนชื่อนายลี ไม่ทราบนามสกุลมาอาศัยในพื้นที่และประชาชนที่เข้ามาอาศัยรุ่นต่อมาจึงเรียกตามชื่อผู้มาอาศัยก่อน และภายหลังได้เรียกเพี้ยนไปจากเดิมเป็นหมู่บ้านพันลีจนถึงปัจจุบัน

หมู่ที่ 5 บ้านโคกวัดจากการสอบถามประวัติข้อมูลจากชาวบ้านทราบว่า บ้านโคกวัดเป็นชื่อที่ทางราชการใช้เรียกหมู่ที่ 5 ตำบลตอนกรวย จากการเล่าขานของผู้สูงอายุถึงที่มาของชื่อหมู่บ้านนั้นทราบว่า แต่เดิมพื้นที่ของหมู่ที่ 5 ติดกับคลองวัดซึ่งวัดมีชื่อเรียกว่าวัดโคก จึงกลายเป็นที่มาของชื่อที่ชาวบ้านเรียกหมู่ที่ 5 ในปัจจุบัน

หมู่ที่ 6 บ้านโคกตานาคจากการสอบถามประวัติข้อมูลจากชาวบ้านได้มีการเล่าขานว่า ในอดีตพื้นที่บริเวณดังกล่าวมีคนชื่อนายนาคมาสร้างบ้านเรือนอาศัยอยู่ในพื้นที่ และพื้นที่มีลักษณะเป็นดอน ประชาชนที่มาอาศัยรุ่นหลังจึงเรียกขานพื้นที่บริเวณนี้ว่าบ้านโคกตานาค

หมู่ที่ 7 บ้านโคกหว้าจากการสอบถามประวัติข้อมูลจากชาวบ้านทราบว่า บ้านโคกหว้าเป็นชื่อที่ทางราชการใช้เรียกเป็นชื่อหมู่บ้านของหมู่ที่ 7 รวมถึงเป็นชื่อดั้งเดิมของหมู่บ้านมาก่อน นอกจากนี้บริเวณ

ใกล้เคียงของหมู่ที่ 7 จะมีหลายโคก เช่น โกกดินท่า โกกครง โกกตาแมว เป็นต้น ในส่วนประวัติความเป็นมาของหมู่ที่ 7 บ้านโคกหว้านั้นยังไม่สามารถหาข้อสรุปที่ชัดเจนได้

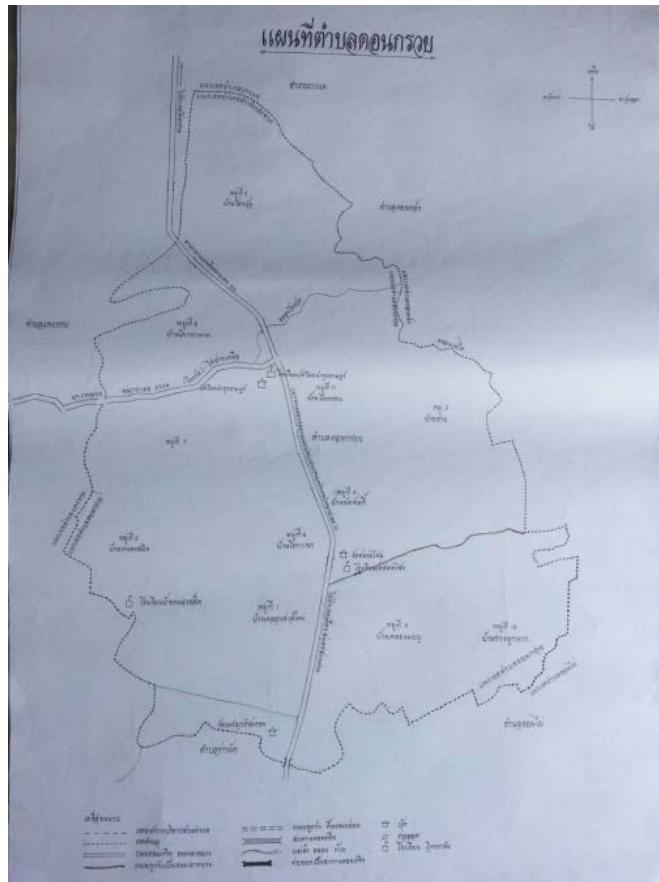
หมู่ที่ 8 บ้านโคกแซกจากการสอบถามประวัติข้อมูลจากชาวบ้านได้มีการเล่ากันว่า เนื่องจากสภาพพื้นที่ของหมู่ที่ 8 มีลักษณะเป็นโคก คือเป็นพื้นที่ที่น้ำไม่สามารถท่วมถึง โดยอดีตแล้วมีคนเชื้อสายอินเดียอพยพเข้ามาอาศัยในพื้นที่และอพยพออก มีการทิ้งหลักฐานจำพวกลูกปัด สร้อยคอ เมื่อเวลาฝนตกน้ำฝนได้ทำการชะล้างหน้าดินทำให้ผู้ที่อาศัยรุ่นหลังพบลูกปัด สร้อยคอซึ่งเป็นหลักฐานที่ปรากฏ ดังนั้นชาวบ้านจึงเรียกผู้ที่มาอาศัยอยู่ก่อนว่าแซกจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่าโคกแซกมาจนถึงปัจจุบัน

หมู่ที่ 9 บ้านคลองมอญ จากการสอบถามประวัติข้อมูลจากชาวบ้านได้กล่าวว่า เนื่องจากหมู่ที่ 9 จะมีคลองหลักที่ใช้ภายในหมู่บ้านมาแต่ดั้งเดิมจนถึงปัจจุบัน และเป็นคลองที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ในการพบกันของชาวบ้านจึงทำให้หมู่ที่ 9 มีชื่อเรียกว่าหมู่บ้านคลองมอญ

หมู่ที่ 10 บ้านรางลูกนาจากการสอบถามประวัติข้อมูลจากชาวบ้านได้อธิบายไว้ว่า ด้วยสภาพพื้นที่ของหมู่ที่ 10 เป็นลำรางที่มีลักษณะเป็นลุ่มๆดอนๆ คล้ายลูกกระนาต ชาวบ้านจึงเรียกหมู่บ้านแห่งนี้ว่าบ้านรางลูกนา วิถีชีวิตของชาวบ้านในการสัญจรจะใช้เรือเป็นพาหนะในการสัญจรส่วนใหญ่

หมู่ที่ 11 บ้านโคกกรวยจากการสอบถามประวัติข้อมูลจากชาวบ้านทราบความเป็นมาดังนี้ แต่เดิมพื้นที่หมู่ที่ 11 แยกส่วนออกมาจากหมู่ที่ 5 พื้นที่บริเวณดังกล่าวมีลักษณะเป็นพื้นที่ดอนขุดและมีลักษณะเป็นชายทะเลมาก่อนเนื่องจากขุดพบเปลือกหอยชนิดต่างๆและดินมีลักษณะเป็นดินปนทราย นอกจากนี้หมู่ที่ 12 มีต้นกรวยขึ้นอยู่โดยต้นกรวยจะมีลำต้นคล้ายๆดอกลำโพงไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ จากลักษณะดังกล่าวจึงทำให้ประชาชนที่อาศัยบริเวณนั้นยึดต้นกรวยเป็นสัญลักษณ์ในการพบปะกัน จึงเรียกว่าบ้านโคกกรวย

หมู่ที่ 12 บ้านหนองอากรณจากการสอบถามประวัติข้อมูลจากชาวบ้านทราบว่า หมู่ที่ 12 เป็นพื้นที่ที่แยกตัวออกมาจากหมู่ที่ 1 และบริเวณพื้นที่ของหมู่ที่ 12 สาเหตุของการแยกมาตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่นั้นเนื่องจากว่าประชากรในหมู่บ้านมีจำนวนมาก และงบประมาณมีไม่เพียงพอต่อจำนวนประชากรที่อาศัย นอกจากนี้บริเวณพื้นที่ของหมู่ที่ 12 มีสายบัวอากรณขึ้นอยู่ตามหนองน้ำเป็นจำนวนมาก และพื้นที่มีลักษณะเป็นราราง (ลำคลอง) จึงทำให้ชาวบ้านที่อาศัยบริเวณดังกล่าวใช้ชื่อบัวอากรณเป็นสัญลักษณ์ในการพบปะกัน และเรียกขานหมู่ที่ 12 ว่าบ้านหนองอากรณมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่11แผนที่มือแสดงแนวคลอง ตำบลดอนกรวย

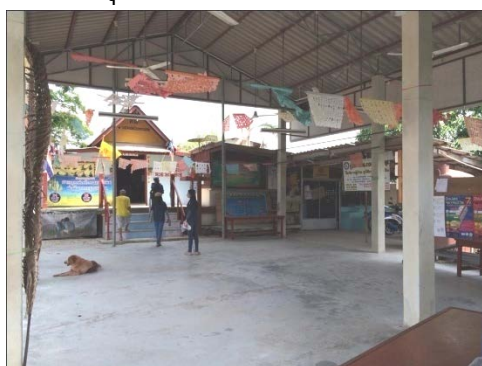
“ดอนกรวยพื้นที่จะเป็นคลองซอยเล็กๆ ปัญหาหลักส่วนมากลำคลองตื้นเขินซึ่งคลองจากดอนกรวยนั้นเริ่มต้นจากประตูน้ำดอนคลังผ่านหมู่ 5 ผ่านหมู่ 9 ก็จะไปออกตำบลท่ากระชับแล้วก็ทางเส้นวัดคลองสนามชัยผ่านหมู่ 3 ผ่านหมู่ 11 แล้วก็จะไปชนกับตำบลดอนไผ่ ซึ่งดอนกรวยนั้นก็จะมีโรงงานกะลามะพร้าวอยู่ 4 โรงงาน ซึ่งก็ยังไม่สร้างปัญหา เขาจะมีชุมชนหนาแน่นจาก 10 หมู่ จะมีชุมชนหนาแน่น ปศุสัตว์เราจะมีอยู่ 3 ที่ อยู่หมู่ที่ 1 กับหมู่ 8 สองที่ แล้วก็ยังมีฟาร์มหมูกับสวนเลื้อแล้วก็มีประตูระบายน้ำจากหมู่ 7 แล้วก็หมู่ที่ 8 แล้วก็หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 2 มีสองประตูซึ่งประตูระบายน้ำของชลประทานในยามหน้าแล้งชลประทานก็จะปิดประตูเพื่อทางด้านบนขึ้นไปทางแพงพวยได้ใช้น้ำ ก็ส่วนมากทางตำบลแพงพวยจะได้รับการดูแลจาก อบต. ทางคลองก็จะลอกกันทุก ๆ ปี “

จำนวนคลองหลัก7คลองรายชื่อคลอง ได้แก่ คลองมอญ หมู่ 1, หมู่ 9, คลองโคกวัด หมู่ 1, หมู่ 2, หมู่ 5, หมู่ 8, คลองฮั่วเฮง หมู่ 1, หมู่ 2, คลองศาลใหม่ หมู่ 1, หมู่ 8 (ไปชนคลองโคกวัด), คลองแปะกง หมู่ 1, คลองหลวง หมู่ 4, หมู่ 9, คลองวัดสนามไชย หมู่ 3, หมู่ 4, หมู่ 10คลองตื้นเขิน7 คลอง

องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ปราชญ์และสถานที่สำคัญ

ศาลหลวงพ่ोन้อยมหาพรหม

ศาลหลวงพ่ोन้อยมหาพรหม ถือเป็นศาลประจำหมู่ที่ 2 ศาลหลวงพ่ोन้อยมหาพรหมเป็นศาลเก่าที่เกิดขึ้นใกล้เคียงกับการก่อตั้งหมู่บ้าน มีอายุประมาณ 100 กว่าปี สมาชิกในตำบลและภายนอกตำบลนั้นจะให้ความศรัทธาในเรื่องทั่วไป เช่น การประกอบอาชีพ การปราบผี การบนบานศาลกล่าวเพื่อขอหวยหรือรอดพ้นจากการเกณฑ์ทหาร งานประจำปีศาลหลวงพ่ोन้อยมหาพรหมจะมีในช่วงขึ้น 14 ค่ำกลางเดือน 5 ของทุกปีเมื่อถึงวันงานประจำปีสมาชิกในตำบลและผู้มีจิตศรัทธาจากภายนอกจะร่วมกันนำอาหารคาวหวานมาร่วมงาน มีการเลี้ยงพระทำบุญใส่บาตร เงินที่ได้จากการทำบุญของผู้ที่มาร่วมงานจะนำไปเป็นเงินกองกลางเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ที่ยังขาดแคลนหรือเป็นเงินในการบูรณะซ่อมแซมศาลให้ดีขึ้น

ภาพที่ 12 ศาลาเอนกประสงค์บริเวณ
ศาลหลวงพ่ोन้อยมหาพรหม

ศาลเจ้าแม่จามจุรี

ศาลเจ้าแม่จามจุรี ตั้งอยู่ภายในหมู่ที่ 2 ตำบลดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ศาลเจ้าแม่จามจุรีเกิดจากความเชื่อของผู้ที่ศรัทธาทั้งภายในตำบลและภายนอกตำบล ในเรื่องของการบนบานศาลกล่าวเกี่ยวกับโชคลาภ การประกอบอาชีพ การขอให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ หลังจากผู้ที่มาบนบานศาลกล่าวประสบผลตามสิ่งที่ขอได้ร่วมกันบริจาคเงินเพื่อก่อตั้งศาลเจ้าแม่จามจุรี ปัจจุบันศาลเจ้าแม่จามจุรีมีอายุประมาณ 100 ปี

ภาพที่ 13 ศาลเจ้าแม่จามจุรี

องค์ความรู้

1) การทำรูปหอมรูปหอมถือเป็นอีกผลิตภัณฑ์หนึ่งที่สร้างรายได้เสริมให้แก่คนในตำบลดอนกรวย ซึ่งการทำรูปหอมนี้มีทั้งการรวมกลุ่มภายในชุมชนและการทำเป็นธุรกิจเฉพาะครัวเรือน รูปหอมที่คนส่วนใหญ่นิยมใช้คือ รูปหอมมาเลย์ เนื่องจากเป็นรูปที่มีกลิ่นหอมไม่ฉุน จุดติดง่าย และไม่มีขี้รูป นอกจากนี้ผงบรูปยังสามารถนำมาผสมกับน้ำมันหอมระเหยแล้วนำมาปั้น กลายเป็นดอกไม้ไล่ยุงได้อีกทางหนึ่ง

2) จักสานสุมไก่ สุมไก่ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในครัวเรือนและเป็นเครื่องมือทางการเกษตรอีกชนิดหนึ่งที่สร้างรายได้แก่คนในชุมชน ลวดลายของการจักสานสุมไก่นั้นจะเป็นลวดลายธรรมดา สำหรับวัสดุที่ใช้ในการจักสานจะใช้ไม้ไผ่สีสุกนำมาเหลาให้ได้ขนาดตามต้องการ ในการสานสุมไก่นั้นจะนำเอาไม้ไผ่สีสุกที่เหลาไว้เรียบร้อยแล้วมาเป็นวัสดุในการสาน เมื่อสานเสร็จเรียบร้อยแล้วจะนำกาวที่ใช้ทาพื้นรองเท้ามาติดตามข้อต่อไม้

3) การทำกาะแมกาะแมถือเป็นขนมหวานมงคลอย่างหนึ่งที่คนทั่วไปนิยมนำมาใช้ในเทศกาลและงานบุญต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานสงกรานต์ เป็นต้น ผู้ที่ทำกาะแมส่วนใหญ่จะเป็นคนในครอบครัว เพื่อเป็นการปลูกฝังภูมิปัญญาความรู้ให้แก่เด็กและเยาวชนให้รู้จักอนุรักษ์ความเป็นไทย

วัตถุดิบของการทำกาะแมนั้นจะประกอบด้วย ข้าวเหนียว น้ำตาลปีบ และกะทิ เป็นวัตถุดิบหลัก ในขั้นแรกนั้นนำกระทะใบใหญ่มาตั้งไฟและใส่กะทิเคี้ยวพร้อมข้าวเหนียวจนแตกตัวเป็นเนื้อเดียวกันแล้วใส่น้ำตาลปีบพร้อมกวนไปเรื่อยๆจนกระทั่งเหนียว ใช้เวลาในการเคี้ยวประมาณ 3 ชั่วโมง พร้อมเกลี่ยขณะกำลังร้อนในถาด

ภาพที่ 14 การทำกาะแม

4) **กะลามะพร้าวบ้านโคกตานาค**มีอาชีพทำสวนมะพร้าวมาช้านาน มีพื้นที่การปลูกจำนวนมาก เพื่อใช้ในการบริโภคและจำหน่าย เมื่อนำมะพร้าวมาคั้นกะทิเหลือแต่กะลามะพร้าวจำนวนมากซึ่งไม่ได้ใช้ประโยชน์และเป็นวัสดุเหลือใช้งานด้วยเหตุนี้เองจึงเกิดความคิดการนำกะลามะพร้าวมาประดิษฐ์ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มอาชีพ “กลุ่มกะลามะพร้าวบ้านโคกตานาค” เลขที่ 153 หมู่ที่ 6 ตำบลตอนกรวย อำเภอตำบเนิน จังหวัดราชบุรี ในปีพ.ศ. 2552 ภายใต้การดูแลช่วยเหลือของสำนักงานสหกรณ์จังหวัดราชบุรี โดยมีนาย วิฑูลย์ รัตนรุ่งชัย ดำรงตำแหน่งประธานกลุ่ม มีสมาชิกกลุ่มจำนวน 30 คน คณะกรรมการดำเนินงาน 7 คน ชักชวนสมาชิกที่ว่างงานและบางคนที่มีอาชีพหลักแต่ก็มีเวลาว่างและมีความสนใจในกลุ่ม ในช่วงแรกทาง กลุ่มรับเงินสนับสนุนการดำเนินงานกรมส่งเสริมจำนวน 40,000 บาท สำหรับจัดซื้ออุปกรณ์และวัสดุในการผลิต จากการสนับสนุนส่งเสริมของสำนักงานสหกรณ์จังหวัดราชบุรี กรมส่งเสริมสหกรณ์ ทำให้เกิดอาชีพ การนำกะลามะพร้าวมาประดิษฐ์ให้มีรูปแบบละลวดลายใหม่ๆไม่เหมือนใคร บอกกับความประณีตและฝีมือ ที่ละเอียดอ่อนตรงกับความต้องการของลูกค้า จากโคมไฟ โมบาย ที่ใส่กระดาษทิชชู จนปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์ มากมายหลายอย่าง

ภาพที่ 15 การประดิษฐ์สินค้าจาก
กะลามะพร้าวเพื่อใช้ภายในครัวเรือน

ประเพณี

1) **ประเพณีทำบุญกลางบ้าน** จะจัดขึ้นในช่วงขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี คนโบราณเรียกวันนี้ว่าวันคำสาป เป็นประเพณีที่จะต้องเลี้ยงพระและป็นหุ่นขึ้นมาเพื่อแทนสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ห้ามสมาชิกในบ้านออกนอกบ้านในวันดังกล่าว หากมีเหตุจำเป็นต้องออกจากบ้านให้ออกก่อนหนึ่งวันหรือหลังจากวันคำสาปหนึ่งวัน เนื่องจากสมาชิกในตำบลถือว่าวันนั้นเป็นวันปล่อยผีเพราะถ้าออกนอกบ้านวันนั้นอาจมีสิ่งไม่ดีเข้าตัวได้ ประเพณีทำบุญกลางบ้านดังกล่าวเป็นประเพณีที่มีเฉพาะหมู่ที่ 2 ของตำบลตอนกรวยเท่านั้น แต่สมาชิกหมู่อื่นในตำบลสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ นอกจากนี้ประเพณีทำบุญกลางบ้านจะจัดบริเวณศาลาเอนกประสงค์หน้าศาลหลวงพ่อน้อยมหาพรหมของหมู่ที่ 2 ตำบลตอนกรวย

2) งานประจำปีศาลหลวงพ่อน้อยมหาพรหมจัดขึ้นช่วงขึ้น 14 ค่ำกลางเดือน 5 ของทุกปี สมาชิกในตำบลและผู้ที่มีจิตศรัทธาจะมาร่วมงานบุญที่ศาลหลวงพ่อน้อยมหาพรหมหมู่ที่ 2 ขั้นตอนของการจัดงานประจำปีศาลหลวงพ่อน้อยมหาพรหม คือ จะมีการนิมนต์พระมาทำบุญใส่บาตร ฟังเทศน์ฟังธรรม โดยผลไม้หรือของที่นำมาถวายหลวงพ่อน้อยมหาพรหมจะนำมารวมไว้ที่ศาล

3) ประเพณีสงกรานต์ จะมีการทำบุญปกติที่วัดมีการรดน้ำขอพรจากผู้สูงอายุ งานประเพณีสงกรานต์ของตำบลดอนกรวยจะมีความแตกต่างจากที่อื่น คือ สมาชิกในตำบลจะถือวันสุดท้ายของวันสงกรานต์เป็นวันพักผ่อนห้ามให้ทุกคนทำงานในวัน

ปราชญ์ชาวบ้าน

1) ดนตรีไทย นายสาธิต โพธิ์สุวรรณ อายุ 53 ปี เป็นครูสอนดนตรีไทยอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นหัวหน้าวงปี่พาทย์มอญมีชื่อว่า “ ศิริเรียงศิลป์”แต่เดิมนายสาธิต โพธิ์สุวรรณได้ฝึกฝนการเล่นปี่พาทย์มอญจากครูสิริ ไม่ทราบนามสกุล ซึ่งเป็นครูสอนการเล่นปี่พาทย์มอญและครูเรียง โพธิ์สุวรรณ บิดาของตนเอง ดังนั้นที่มาของชื่อวงปี่พาทย์มอญจึงมาจากการยกย่องให้เกียรติครูผู้สอนทั้งสอง

สมาชิกในวงปี่พาทย์มอญมีทั้งคนภายในครอบครัวและภายในชุมชน โดยครูเจี๊ยะจะมีการฝึกฝนการเล่นปี่พาทย์มอญให้แก่เด็กและเยาวชนที่สนใจพร้อมทั้งสนับสนุนให้มีการออกนอกสถานที่เพื่อไปประกวดแข่งขันหรือพัฒนาฝีมือ

วงดนตรีไทยจะนิยมไปเล่นตามเทศกาลงานต่างๆ เช่น งานศพ งานบวช งานแต่งงาน ถ้าไปแสดงงานศพจะมีการจัดเครื่องดนตรีและกองตะโพนชุดใหญ่ สำหรับงานมงคลจะไม่นำกลองตะโพนชุดใหญ่ไป เพราะถือว่าเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ในงานอวมงคล ทั้งนี้หากวงดนตรีไทยของครูเจี๊ยะว่างงานจะมีการประดิษฐ์เครื่องหนังและประดิษฐ์กลองซึ่งถือเป็นงานอดิเรกอย่างหนึ่ง

ภาพที่ 16 การสัมภาษณ์ครูปี่พาทย์ หมู่ที่ 6 ตำบลดอนกรวย

2) ครูแตงและหมอทำขวัญนาคนายสวัสดิ์ สมรสมนตรี อายุ 80 ปี อยู่บ้านเลขที่ 124 หมู่ที่ 2 ตำบลดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นหัวหน้าวงดนตรีพื้นบ้านได้บอกกล่าวไว้ว่า แต่เดิมนานสวัสดิ์ เมื่ออายุ 17 ปี ได้รับการฝึกและเล่นดนตรีในวงของครูผู้สอนดนตรีชื่อว่า ครูบุญช่วย เขยเปลี่ยนวง ซึ่งเป็นครูสอนดนตรีของอำเภอดำเนินสะดวกซึ่งเป็นวงดนตรีพื้นบ้าน ที่มีเครื่องเป่าเล่นไม่กี่ชนิด เป็นดนตรีไทยเดิม เมื่อประมาณ 43 ปีที่ผ่านมา โดยติดตามและเล่นดนตรีในวงนี้เป็นเวลากว่า 20 ปี แต่เมื่อครูบุญช่วยเสียชีวิต จึงทำให้นายสวัสดิ์ได้ก่อตั้งวงดนตรีของตนเอง ชื่อ “หนองสลิดคอมโบ” ส่วนใหญ่เป็นเครื่องเป่าโดยไม่มีเครื่องเสียงช่วยในปัจจุบัน โดยเครื่องดนตรีดั้งเดิมประกอบด้วยเครื่องเป่า 2 ชิ้น คือ คาริเน็ต 1 ชิ้น กลองโทน ฉิ่ง ฉาบ และกลองแขก เพลงที่เล่นเป็นเพลงไทยเดิมและร้องสด เมื่อระยะเวลาผ่านไปมีการปรับเปลี่ยน โดยมีการนำเครื่องดนตรีสมัยใหม่มาใช้เพิ่มขึ้น เช่น ทรอมโบน แทรนเนอร์ อัลโต ทรัมเปต ฟรอนเนียม เบส คีย์บอร์ด เครื่องเสียง ซึ่งใช้เครื่องเสียงช่วยในการบรรเลงให้ไพเราะมากขึ้น และรับงานต่างๆทั้งในพื้นที่หมู่บ้าน ตำบล พื้นที่อื่นๆที่ติดต่อมา ทั้งงานบวช งานบุญประเพณี งานศพ โดยใช้ชื่อว่า “แตงวงลูกทุ่งรุ่งสวัสดิ์” จนถึงปัจจุบัน

โดยนายสวัสดิ์ สมรสมนตรี มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยเดิมด้วยการเล่นวงดนตรีแตงวงแล้วยังมีการฝึกสอนให้กับลูกหลานรุ่นหลัง จำนวน 3 รุ่นมาแล้ว ตั้งแต่เริ่มฝึกสอนให้รุ่นแรกมีจำนวน 9 คน รุ่นที่สองจำนวน 13 คน และรุ่นที่สามจำนวน 10 คน ซึ่งเป็นทั้งสมาชิกในวงปัจจุบันรวมทั้งสิ้น 18 คน

ภาพที่ 36 นายสวัสดิ์ สมรสมนตรี อายุ 80 ปี เจ้าของคณะแตงวง

3) หมอสมุนไพรมหาพร นายบุญไทย สุภาพรณ อายุ 76 ปี เป็นหมอสมุนไพรรักษาผู้ที่โดนงูกัด เป็นโรคงูสวัด เริ่ม ไฟลามทุ่ง ไขงู อยู่หมู่ที่ 2 ตำบลดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

วิธีการรักษา สำหรับผู้ที่โดนงูเห่ากัด จะรักษาโดยนำวุ้นหอมตำมาโขลกคั้นน้ำนำมากมาพอกบริเวณที่เป็นแผล ส่วนน้ำที่ได้จากการคั้นนำมาดื่ม ส่วนผู้ที่เป็งูสวัด ไฟลามทุ่ง ไขงู นำวุ้นหอมตำมาโขลกแล้วนำมากมาพอกแผลไม่ต้องดื่ม น้ำที่ได้จากการคั้น การนำวุ้นหอมตำมาโขลกจะมีการทอ้งคาถา พระพุทธเจ้า 5 พระองค์ ซึ่งถือเป็นความเชื่อและเป็นการเคารพสักการะครูบาอาจารย์ด้านสมุนไพรรักษา

ภาพที่ 17 นายบุญไทย สุภาพรณ เป็นหมอสุมไพร อยู่หมู่ที่ 2 ตำบลดอนกรวย

4) ขุดกลองตะโพนไทย นายสำอองค์ สุภาพรณ อายุ 72 ปี เดิมมีอาชีพเป่าแตรวงภายหลังเกิดอุบัติเหตุต้องพักรักษาตัวจึงได้มีในการทำกลองตะโพนไทย โดยวิชาการขุดกลองตะโพนไทยอาศัยครูพักลักจำจากคนที่ทำเป็นอาชีพหลัก จากนั้นจึงมาฝึกหัดด้วยตนเอง นายสำอองค์ทำกลองตะโพนไทยมาเป็นเวลา 3-4 ปีแล้ว

ในส่วนของอุปกรณ์การทำกลองตะโพนไทยจะประกอบด้วย มีดอีโต้ ขวาน สี่ว บุ้ง และต้นขุ่นหรือต้นม่อฮ่อม วิธีการทำกลองตะโพนไทยจะนำต้นขุ่นที่สมาชิกในตำบลตัดทิ้งนำมาเลื่อยเป็นท่อนเพื่อคัดเลือกขนาดและรูปทรงตามที่ต้องการจากนั้นนำสี่วมาเจาะให้เป็นรูปร่างและนำลูกหนูมาขัดผิวด้านในให้เรียบนำหนังวัวมาขึงกับกลองลงตีตามจังหวะที่ต้องการ ในการทำกลองตะโพนไทยก่อนทำต้องมีการระลึกถึงครูผู้สอนซึ่งถือเป็นความเชื่อและเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

ภาพที่ 18 กลองตะโพนไทย

4) จักสาน นายเสริม กรุงเทพมหานคร อายุ 75 ปี ทำอาชีพสานส้อมไก่อ ซึ่งถือเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ภายในครัวเรือน ลวดลายที่ใช้ในการสานส้อมไก่อ ได้แก่ ลายข้าวหลามตัด ลายกลองไม้ขีด คนทั่วไปสามารถซื้อส้อมไก่อได้ตั้งแต่ลูกละ 200 บาทขึ้นไปอยู่กับขนาดของส้อมที่ต้องการ สำหรับผู้ที่มีไม้ไผ่มาให้สานจะคิดราคาที่แตกต่างออกไป นอกจากนี้การจำหน่ายจะมีลูกค้าทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนมารับไปจำหน่ายและซื้อไปใช้งาน

สำหรับอุปกรณ์ในการสานส้อมไก่อจะประกอบด้วย ไม้ไผ่สีสุกหรือไม้ไผ่ตง ดอก กาวรองเท้าและมีดอีโต้ วิธีการสานจะนำไม้ไผ่มาเหลาให้มีขนาดตามที่ต้องการนำไปใช้งานและนำมาสานขึ้นส่วนหัวพร้อมกับติดกาวบริเวณช่วงรอยต่อไม้ไผ่ สานจนกระทั่งเสร็จลูกและตรวจสอบความเรียบร้อย

ประเพณีและวัฒนธรรมที่สูญหาย

1) การลงแขกเกี่ยวข้าว หมายถึง การที่เจ้าของนาจะบอกเพื่อนบ้านให้รู้ว่าจะเกี่ยวข้าวเมื่อใด และเมื่อถึงวันที่กำหนดเจ้าของนาจะต้องปักธงที่ที่นาของตนเพื่อให้เพื่อนบ้านหรือแขกที่รู้จักได้มาช่วยเกี่ยวได้ ถูกต้องทั้งนี้เจ้าของนาจะต้องจัดเตรียมอาหาร คาวหวาน สุรา บุหรี่ น้ำดื่ม ไว้รองรับด้วย และในขณะเกี่ยวข้าวก็จะมีการเล่นร้องเพลงเกี่ยวกันระหว่างหนุ่มสาวเป็นที่สนุกสนานและเพลิดเพลินเพื่อคลายความเหน็ดเหนื่อยได้

2) ประเพณีการทำขวัญข้าวในสมัยก่อนนั้น ชาวนาที่ทำนาจะต้องมีการทำขวัญข้าวเพื่อเรียกขวัญพระแม่โพสพ ประเพณีการทำขวัญข้าวจะกระทำช่วงที่ข้าวตั้งท้องซึ่งส่วนมากจะกระทำในช่วงเดือนสิบสอง การประกอบพิธีกรรมนี้จะต้องเตรียมอาหารคาวหวานและผลไม้รสเปรี้ยวมาประกอบพิธี และในระหว่างนั้นจะมีการเรียกขวัญไปด้วยซึ่งทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าการประกอบพิธีกรรมนี้จะส่งผลให้ได้ผลผลิตที่ดี

3) ประเพณีแห่หางแมวเป็นประเพณีที่ประกอบพิธีขึ้นเพื่อช่วยให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล โดยจะกระทำในช่วงเดือน 6 ของทุกปี ก่อนการจัดประเพณีแห่หางแมวขึ้นนั้นจะมีการเลี้ยงพระและหากเลี้ยงพระแล้วฝนยังไม่ตกต้องตามฤดูกาลก็จะจัดประเพณีแห่หางแมว ขั้นตอนของการจัดประเพณีแห่หางแมวจะมีการจับแมวมาใส่กระชังจับปลาและหามหัวท้าย มีการร้องเพลงประกอบกับการแห่กลองยาวไปรอบๆ หมู่บ้าน นอกจากนี้สมาชิกในตำบลจะมาเข้าร่วมประเพณีแห่หางแมว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของสมาชิกในตำบล

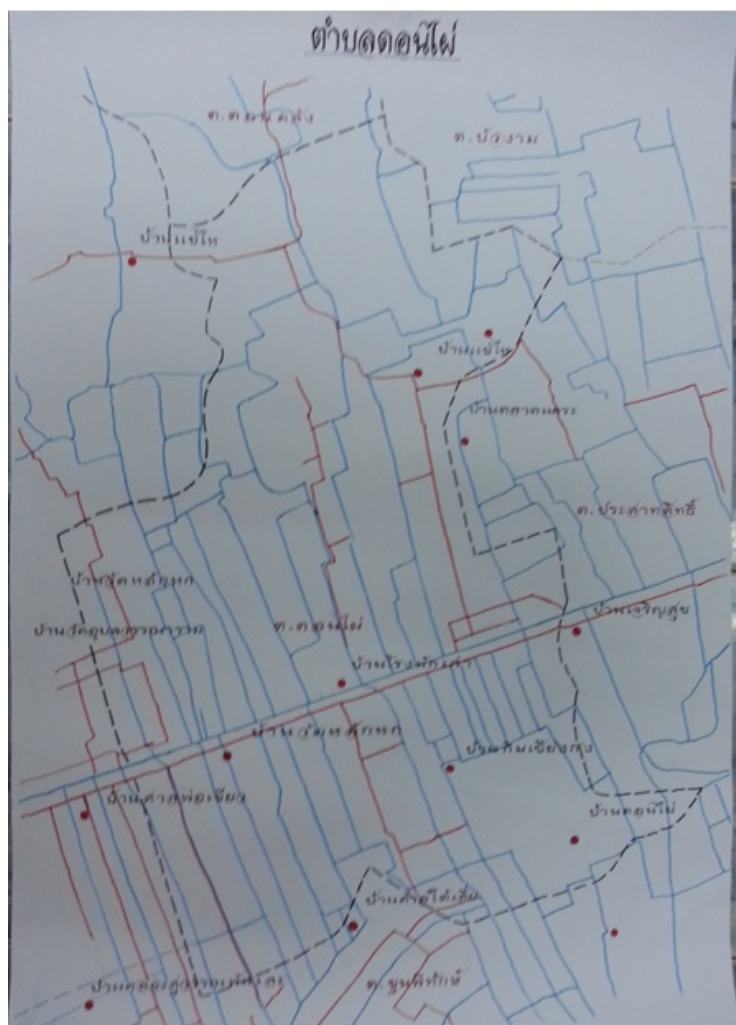
3.3 ตำบลดอนไผ่ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มมีคลองดำเนินสะดวกไหลผ่านและมีลำคลองย่อยอีกหลายสาย มีพื้นที่ประมาณ 15 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนหมู่บ้านในพื้นที่ปกครองจำนวน 7 หมู่ ได้แก่บ้านดอนไผ่ หมู่ 1, บ้านตลอดแคะ หมู่ 2, บ้านแซ่ไห หมู่ 3 , บ้านโรงพักเก่า หมู่ 4. บ้านหลักหก หมู่ 5, บ้านหลักหก หมู่ 6 และบ้านกิมเชียงกง หมู่ 6

อาชีพประชาชนในพื้นที่ตำบลดอนไผ่ ส่วนใหญ่มักประกอบอาชีพทำการเกษตร ทำสวน ปลูกผัก ผลไม้ เช่น สวนมะม่วง สวนมะนาว สวนองุ่น สวนฝรั่ง สวนชมพู และการเลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงปลา ไก่ นอกจากนี้ยังมีโรงงานมะพร้าวตั้งอยู่ในพื้นที่

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลดอนคลัง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลขุนพิทักษ์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลประสาธสิทธิ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลศรีสุราษฎร์และท่านัด

ภาพที่ 19แผนที่มือ
แสดงแนวคลอง
ตำบลดอนไผ่

“น้ำจะไหลมาจากตำบลสี่สุราษฎร์ผ่านคลองดำเนินสะดวกเรื่อยมาผ่านดอนไผ่เพราะดอนไผ่จะมีเนื้อที่อยู่สองฝั่ง อยู่สองฝั่งคลองคือคลองอยู่ส่วนกลาง และช่วงกลางนี้จะเป็นเทศบาลก็จะมีคลองที่น้ำจะไหลเข้าได้ ก็เช่นคลองบันทก คลองราง คลองโรงสีบน คลองฮั่วเฮง แล้วก็คลองเจริญราษฎร์ คลองแสงอรุณราษฎร์ คลองเจริญชัย คลองวัดเวฬุวนาราม แล้วก็คลองแคะหรือคลองตลาดแคะถ้าด้านทิศใต้ก็จะมีคลองประชาเจริญ คลองสะตอกนาว่า คลองลี้้น้ำหวด คลองคันเรือ คลองโรงพักเก่า คลองกำนันฮวด คลองตาแจ้ แล้วก็คลองเซ่งเฮง แล้วก็ยังมีโรงงานปอกมะละกอปอกผลไม้แล้วแต่ฤดูกาล โรงงานผักตอง เช่นมะละกอ ตั้งนายอยู่ในคลองฮั่วเฮงแล้วก็มีชุมชนตลาดแคะชุมชนคลองกำนัน ชุมชนกิมเสียงกงชุมชนโรงเรียนบ้านดอนไผ่แล้วที่มีปัญหามากที่สุดก็คือคลองแสงอรุณราษฎร์ที่มีสะพาน”

จำนวนคลองหลัก 17 คลอง ได้แก่ คลองวัดเวฬุวนาราม, คลองเจริญไชย, คลองแสงอรุณราษฎร์, คลองเจริญราษฎร์, คลองโรงสีบน, คลองฮั่วเฮง, คลองราง, คลองวัดหลักหก, คลองประชาเจริญ, คลองสะตอกนาว่า, คลองลี้้น้ำหวด, คลองคานเรือ, คลองโรงพักเก่า, คลองกำนันฮวด, คลองตาแจ้, คลองเซ่งเฮง, คลองแคะ

องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ปราชญ์และสถานที่สำคัญ

ชุมชนตลาดแคะก่อตั้งมาเป็นเวลา 100 กว่าปีแล้ว แต่เดิมผู้ที่อาศัยในชุมชนตลาดแคะจะเป็นคนจีนชาวฮกเกี้ยน (จีนแคะ) และมีการสัญจรกันด้วยการใช้เรือเป็นพาหนะเพราะเนื่องจากถนนยังเข้าไม่ถึงชุมชน ด้วยความที่ชุมชนตลาดแคะเป็นชุมชนที่อยู่ติดริมน้ำทำให้ผู้ที่อาศัยในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ดังนั้นในอดีตบริเวณดังกล่าวจึงเป็นชุมชนที่มีลักษณะคล้ายกับตลาดน้ำ การแลกเปลี่ยนสินค้าจึงเป็นในลักษณะของสินค้าแลกเปลี่ยนสินค้า และในระยะหลังมีการแลกเปลี่ยนสินค้าโดยใช้เงินตราเข้ามาเป็นสื่อกลาง

สินค้าที่ขายบริเวณชุมชนตลาดแคะจะประกอบด้วย ข้าว ร้านขายอาหารตามสั่ง ภัตตาคาร ร้านกาแฟ โรงผักตอง โรงเต้าแกว ร้านขายของชำ เป็นต้น ทั้งนี้ความเป็นตลาดน้ำที่แลกเปลี่ยนสินค้าและซื้อขายสินค้าได้เลือนหายไปประมาณ 10 กว่าปีแล้ว แต่ลำคลองก็ยังคงสภาพอยู่เช่นเดิม มีเพียงสภาพน้ำในลำคลองที่เสื่อมโทรม และการเลิกใช้เรือเมสในการสัญจรก็มีจำนวนลดลง

การค้าขายสินค้าของคนในชุมชนตลาดแคะจะเริ่มตั้งสินค้าบริเวณหน้าบ้านตั้งแต่เช้าตรู่จนถึงหัวค่ำ และบางรายจะมีการพายเรือขายสินค้า มีทั้งสินค้าทางการเกษตรและสินค้าที่ใช้ในครัวเรือน ฉะนั้นจึงทำให้บรรยากาศของชุมชนตลาดแคะก็ครื้นไม่เงียบเหงาอย่างปัจจุบัน

อดีตสภาพน้ำในลำคลองมีความใสสะอาดและสามารถใช้อุปโภค บริโภคได้ อีกทั้งในอดีตคนทั่วไปในตำบลมีการใช้เรือเมสและเรือพายในการสัญจรทำให้น้ำมีออกซิเจนสูง หลังจากตลาดค่อยๆเลือนหายไปและเริ่มมีการก่อสร้างถนนทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ต่างหันไปสัญจรทางบกมากขึ้นและการใช้เรือเมสมีจำนวนลดลงประกอบกับการใช้สารเคมีทางการเกษตรและการปล่อยน้ำเน่าเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชนทำให้น้ำในลำคลองมีสภาพเน่าเสีย และไม่สามารถใช้ในการบริโภคได้และบางครัวเรือนก็ไม่มีภาชนะนำน้ำในลำ

คลองมาใช้ในการอุปโภค แต่จากการที่ภาครัฐได้เข้ามาแก้ไขและฟื้นฟูสภาพน้ำจึงทำให้น้ำในลำคลองมีสภาพที่ดีขึ้นแต่ก็ไม่ถึงขั้นที่สามารถใช้ดื่มได้

ด้านการติดต่อข่าวสารเพื่อรับข้อมูลของคนภายในตำบลจะมีการแจ้งข่าวกันโดยปากต่อปาก และ ไม่มีการเสียค่าน้ำเนื่องจากใช้น้ำในลำคลองแทบทุกหลังคาเรือน ส่วนการชำระค่าไฟจะมีพนักงานมารับ ชำระถึงบ้านเรือน

ประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชุมชนตลาดแค คือ ในอดีตช่วงที่ตลาดแคมีความเจริญรุ่งเรืองจากการค้าขายของคนในตำบลมีการเล่าว่า มีโจรที่ชื่อ “ตีใหญ่” มาอาศัยอยู่บริเวณชุมชนตลาดแคจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนตลาดแคเป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก

3.4 ตำบลดำเนินสะดวก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ย่านชุมชนหรือตลาดในอดีตตลาดเป็นศูนย์กลางชุมชนที่มีการตั้งบ้านเรือนอยู่หนาแน่นจะอยู่ตามริมคลองต่าง ๆ เช่น คลองดำเนินสะดวก คลองลัดราชบุรี คลองทางหลวง คลองโรงหมู และ คลองมอญ เป็นต้น คลองต่าง ๆ เหล่านี้จะมีการปลูกบ้านเรือนอยู่อย่างหนาแน่นโดยสลับกับร้านค้าต่าง ๆ แต่ในปัจจุบันร้านค้าได้ย้ายไปอยู่ที่ตลาดเสรีและตลาดใหม่ที่เป็นศูนย์กลางชุมชนแห่งใหม่แต่บ้านเรือนและสิ่งปลูกสร้างยังคงมีอยู่ โดยบ้านเรือนที่อยู่ตามริมคลองจะสร้างด้วยไม้และยกพื้นใต้ถุนบ้านเรือนที่ปลูกติดกันตามริมคลองต่าง ๆ เช่น คลองดำเนินสะดวก คลองลัดราชบุรี และ คลองทางหลวง ไม่ได้สิ้นสุดลงในเขตตำบลดำเนินสะดวกเท่านั้นแต่มีพื้นที่ติดกันถึงสามตำบลคือพื้นที่ของตำบลสี่หมื่น ตำบลท่านัด และ ตำบลดำเนินสะดวก ซึ่งถ้าคนในชุมชนต้องการเดินทางไปยังตำบลอื่น ๆ นั้นอาจใช้คลองขนาดเล็กก็ได้คลองต่าง ๆ ที่มีการตั้งบ้านเรือนอยู่หนาแน่นนั้นเป็นคลองที่สามารถใช้ประโยชน์ในการคมนาคมและการเกษตรได้ทั้งปีการคมนาคมสามารถติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ ได้อีกเช่น คลองทองหลวงเป็นคลองที่เชื่อมกับคลองเล็ก ๆ อื่นที่จะเดินทางติดต่อทางเรือกับเขตอัมพวาได้หรือคลองลัดราชบุรีก็สามารถเดินทางถึงตัวเมืองราชบุรีได้นอกจากชุมชนที่หนาแน่นอยู่ริมคลองในปัจจุบันได้มีการปลูกสร้างบ้านเรือนและอาคารพาณิชย์ขึ้นเป็นจำนวนมากตามสองฟากถนนที่มีมากที่สุดคือบริเวณถนนสายบางแพ-ดำเนินสะดวกซึ่งเป็นศูนย์กลางตลาดที่ขายสินค้าทุกชนิดและถือเป็นจุดเชื่อมของการคมนาคมทางบกเช่นการเดินทางเข้ากรุงเทพฯ แม่กลองราชบุรี และ ชุมชนในบริเวณใกล้เคียงและยังมีถนนอีกเส้นหนึ่งที่ตัดแยกจากถนนสายบางแพ-ดำเนินสะดวกด้านเหนือคลองดำเนินสะดวกผ่านส่วนต่าง ๆ ที่เป็นเขตต่อเนื่องระหว่างตำบลดำเนินสะดวกและตำบลท่านัดไปถึงวัดสุนและต่อเข้าอำเภอเมืองจังหวัดราชบุรีซึ่งเป็นถนนที่ร่นระยะทางจากดำเนินสะดวกไปราชบุรีจาก 51 ก.ม. เหลือเพียงประมาณ 20 ก.ม. เท่านั้น

ย่านสวนนอกจากพื้นที่ที่มีการตั้งบ้านเรือนหนาแน่นพื้นที่ของตำบลดำเนินสะดวกส่วนที่เหลือจะเป็นสวนซึ่งเกษตรกรจะใช้ในการเพาะปลูกพืชสวนต่าง ๆ เช่น มะพร้าว มะม่วง พริก มะเขือ ทุเรียน มะนาว มะละกอ ฝรั่ง ผักต่าง ๆ เป็นต้น พื้นที่สวนของตำบลดำเนินสะดวกจะใช้ในการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดปีเพราะชาวสวนที่ปลูกพืชเพื่อการค้าเป็นหลักจะเน้นพันธุ์พืชและชนิดของพืชที่ปลูกจึงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอซึ่งชาวสวนจะเลือกชนิดที่ตลาดต้องการมากที่สุด

ส่วนมากจะเป็นผลไม้เช่นกล้วยส้มโอชมพูลำไยมะม่วงฯลฯนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติมากกว่าคนไทยตลอด 2 ฝั่งคลองมีร้านขายของที่ระลึกตลอดแนวนักท่องเที่ยวสามารถเหมาเรือล่องเข้าไปตามคลองและแวะขึ้นไปเดินเที่ยวสวนผลไม้ก็ได้การเหมาเรือสามารถติดต่อได้ตลอดสองฝั่งทางคลอง

อาณาเขตของตำบลดำเนินสะดวก

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลท่าหนด
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลตาหลวง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลศรีสุราษฎร์และตำบลขุนพิทักษ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลสีหมื่น

ภาพที่ 20แผนที่มือแสดงแนวคลอง ตำบลดำเนินสะดวก

จำนวนคลองหลัก10คลอง ได้แก่ คลองดำเนินสะดวก, คลองคานเรือ, คลองศาลาเหนือ, คลองตาเอี้ยง, คลองลัดพลี, คลองกอไผ่, คลองหลังวัดโชติ, คลองตันเข้ม, คลองกำนันอิง, คลองตาไ้ คลองต้นเข้5คลอง

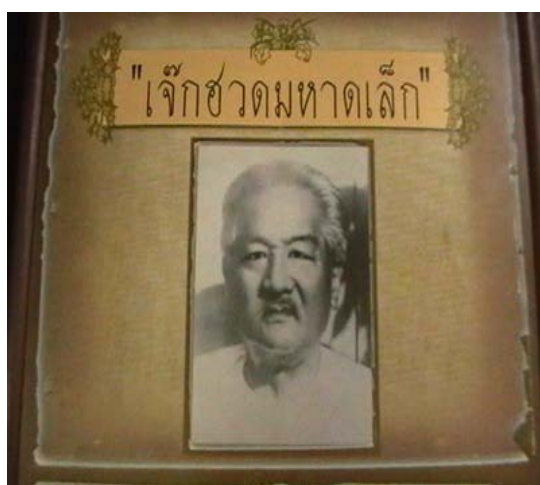
องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ปราชญ์และสถานที่สำคัญ

บ้านเจ๊กฮวด มหาตเล็ก

บ้านนายฮวด มหาตเล็ก ตั้งอยู่ที่หมู่ 4 ต.ดำเนินสะดวก อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี ซึ่งแต่ก่อนบ้านหลังนี้เคย เป็นที่ประทับของรัชกาลที่ 5 ขณะที่พระองค์ท่านเสด็จประพาสต้นผ่านคลองดำเนินสะดวกในวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2447 โดยมาจอดพักกระบวนเรือประทับแรมที่วัดโชติทายการามในตอนบ่าย และพระองค์ท่านก็นำเรือเล็กออกมาดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

พระองค์ท่านล่องเรือจนมาถึงบ้านนางผึ่ง แซ่เล่า เมื่อนางผึ่งเห็นเรือคนแปลกหน้า ก็เข้าใจว่าเป็นพวกขุนนางจึงแสดงความมีน้ำใจ เชื้อเชิญให้แวะที่บ้านและชวนทานข้าว พระองค์จึงเสด็จขึ้นประทับบนบ้าน ขณะนั้นลูกชายของนางผึ่ง แซ่เล่า คือ นาย เจ๊กฮวด ได้ยกสำรับใส่กับข้าวมาต้อนรับ และจ้องมองตอนที่พระองค์กำลังเสวยอาหาร เมื่อมองก็จำได้ว่าพระองค์ท่านคือในหลวงจึงนำผ้าขาวม้าปูกราบพระองค์ท่าน นางผึ่งเห็นลูกชายกราบจึงได้ทราบ พระองค์จึงตรัสชมเจ๊กฮวดว่า ฉลาดและตาแหลมดี จึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายเจ๊กฮวด แซ่เล่า เป็นมหาตเล็กตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปัจจุบันเจ๊กฮวด มหาตเล็กได้ถึงแก่กรรมแล้ว คงเหลือแต่ลูกหลานที่ยังคงเก็บรักษาร่องรอยทางประวัติศาสตร์ ถึงแม้จะมีการปรับปรุงและต่อเติมตัวเรือนบ้างในบางส่วน แต่ก็ยังเก็บรักษาถ้วยชาม กระเบ และตู้ใส่กับข้าวมาจัดแสดง เพื่อให้เยาวชนรุ่นหลัง และผู้สนใจหรือนักท่องเที่ยว ได้ศึกษาค้นคว้าและเยี่ยมชมบ้านเจ๊กฮวด มหาตเล็ก ที่เป็นสถานที่ประทับของรัชกาลที่ 5 ในขณะนั้น

ภาพที่ 21 นายเจ๊กฮวด แซ่เล่า

3.5 ตำบลท่าหนด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ผู้ตั้งถิ่นฐานในระยะแรกๆเป็นชาวมอญซึ่งอพยพเข้ามาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นติดต่อกันจนถึงสมัยธนบุรีรุ่นแรกๆมากับพวกมอญ 7 หัวเมือง ได้แก่ เมืองไทรโยค ท่าขนุน ท่ากระดาน ท่าตะกั่ว สุ่มสุม ทองผาภูมิ และสิงห์ อาศัยอยู่ในแถบลำน้ำแม่กลองในสมัยรัชกาลที่ 5 ปรากฏว่ามีคนมอญที่อยู่อาศัยในประเทศประมาณ 50,000 คนและอยู่ในเขตมณฑลราชบุรี 12,806 คน ดินแดนที่พวกมอญอาศัยอยู่แต่เดิมเป็นดินแดนที่รกร้างว่างเปล่าเป็นดินแดนที่ไม่มีใครอาศัย การที่คนมอญได้อพยพมาอยู่ที่นี้ทำให้ดินแดนเหล่านี้กลายเป็นบ้านเมืองได้ การอพยพเข้ามาของชนมอญจึงมีคุณค่าในสายตาของคนไทยเพราะเป็นการเข้ามาทำประโยชน์ให้แก่แผ่นดินไทย ชาวมอญจะคอยรายงานความเคลื่อนไหวของพม่าให้แก่คนไทยซึ่งทำหน้าที่เป็นนายด่านรักษาเขตแดนทางตะวันตก นอกจากนี้สิ่งที่เป็นมรดกที่มีคุณค่าคือ การสร้างสรรค์มรดกทางวัฒนธรรมของชนมอญที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันที่เด่นชัดคือ วัดอมรญาตีสมาคม เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยคนมอญ

เนื่องจากบ้านท่าหนดเป็นเขตเชื่อมต่อระหว่างเขตพื้นที่ที่อยู่เหนือขึ้นไป ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนา ส่วนพื้นที่ลุ่มทางใต้จะประกอบอาชีพทำสวน เช่น มะม่วง มะพร้าว แตงโม รวมไปถึงพืชเกษตรกรรมประเภทผัก อาทิเช่น พริก หอม กระเทียม เป็นต้น ในสมัยก่อนบริเวณนี้เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชาวบ้าน โดยที่ชาวบ้านในเขตพื้นที่สูงทางเหนือของบริเวณคลองท่าหนดจะนำข้าวมาแลกกับพริก หอม กระเทียม ซึ่งเป็นพืชที่ปลูกมากทางตอนใต้ของตำบล ด้วยเหตุนี้พื้นที่บริเวณจึงเป็นจุดแลกเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญของชาวบ้านจึงเรียกบริเวณดังกล่าวนี้ว่า “ท่าหนด” ซึ่งหมายถึงจุดนัดพบเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้านั่นเอง แต่ด้วยเหตุว่าหมู่ที่ 1 เป็นหมู่แรกของตำบลจึงได้ชื่อของตำบลมาเป็นชื่อของหมู่บ้านด้วย

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลแพงพวย และตำบลดอนกรวย
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลศรีสุราษฎร์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลดอนไผ่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลแพงพวย และตำบลสีหมื่น

พื้นที่ปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่บ้าน	ชาย	หญิง	รวม	ครัวเรือน
บ้านท่าหนด	298	328	626	177
บ้านรางสีหมอก	702	737	1,439	359
บ้านคลองมอญ	690	723	1,413	363
บ้านรางยาว	590	650	1,240	490

เขตติดต่อกับเพื่อนบ้านมีปล่อยน้ำเสียลงมาบ้างของท่านจะมีโรงงานอยู่โรงเดียวก็ไม่ค่อยเดือดร้อนเท่าไร
คือโรงงานผลไม้อยู่ที่หมู่ที่ 4 ตำบลท่านัดซึ่งตรงนี้จะป็นโรงงานขนาดย่อมๆ ไม่มากนักน้ำเสียก็ไม่มีอะไร
หนักหนาโรงชีอิ้วเขามีบ่อบำบัดก็จะมีโรงงานทำชีอิ้วจะมีอยู่ 3 โรง โรงพยาบาลเขาก็มีบ่อบำบัดอยู่ก็ไม่มี
ปัญหา”

จำนวนคลองหลัก 14 คลองได้แก่ คลองรางสีหมอก, คลองรางนายร้อย, คลองตาเนียว, คลองบ้าน
แหลม, คลองหนองปลาทราย, คลองฮกเกียน, คลองตันว้า, คลองตาลัก, คลองวัดอุบล, คลองแคะ, คลอง
หลวง, คลองไช้ฮวด, คลองอนุบาล (จำนวน 13 คลอง)

องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ปราชญ์และสถานที่สำคัญ

วัดอมรญาติสมาคม

เล่ากันว่าเสมียนเกาะเป็นเสมียนอยู่กรุงเทพมหานคร ได้หาไม้มาสร้างบ้านและขี้ข้าวไม้ที่เหลือจึง
นำมาสร้างวัด และได้อาราธนาพระจากโพธาราม จ.ราชบุรีมาเป็นสมภาร จากนั้นวัดอมรญาติสมาคมได้มี
การพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้สิ่งหนึ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นศิลปะของชาวมอญคือ หงส์คู่
ซึ่งปัจจุบันนี้เหลือเพียงเสาเดียวเนื่องจากถูกขโมยไปเมื่อหลายปีก่อน ซึ่งมอญเป็นหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความสามารถเมื่อมาอยู่ในประเทศไทย ก็ทำให้ดินแดนสองฟากฝั่งของแม่น้ำแม่กลอง
เจริญรุ่งเรืองด้วยวัฒนธรรมซึ่งได้แบบอย่างที่เราเคร่งครัด ตามแนวพระพุทธศาสนารามัญนิกายมาตั้งแต่สมัย
รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมาแม้ในปัจจุบัน การดำรงชีวิตของชาวมอญจะผสมกลมกลืนไปกับชาวไทย จนไม่อาจ
จำแนกประเพณีของไทยได้อย่างชัดเจน แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาคือ การถือผีโดยเฉพาะ
ผีเรือน และผีบรรพบุรุษ

ภาพที่ 23 วัดอมรญาติ

3.6ตำบลตาหลวง อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

เดิมสภาพพื้นที่ของตำบลตาหลวงเป็นลำรางซึ่งเป็นทางน้ำที่ไหลผ่านตำบล สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม มีคลองและลำประโดงไหลผ่าน ต่อมาเมื่อคุณหลวงท่านหนึ่งซึ่งได้ขุดลำคลองนี้ เพื่อเป็นอนุสรณ์ชาวบ้านจึงเปลี่ยนชื่อคลองลำรางนี้เป็นชื่อ "คลองตาหลวง" ต่อมาเมื่อทางราชการได้ยกฐานะเป็นตำบลจึงใช้ชื่อว่า "ตำบลตาหลวง" เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอดำเนินสะดวก มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 6 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านหลักแปด หมู่ 2 บ้านบางคนที่ หมู่ 3 บ้านคลองยายแพ่ง หมู่ 4 บ้านคลองตาหลวง หมู่ 5 บ้านคลองมะยม หมู่ 6 บ้านวัดปรกเจริญจำนวนประชากรในเขต อบต. 4,106 คน และจำนวนหลังคาเรือน 820 หลังคาเรือนตำบลตาหลวงมีประชากรทั้งสิ้น 3,854 คน เป็นชาย 1,824 คน เป็นหญิง 2,030 คนมีจำนวน 826 ครัวเรือน ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 646 คน/ตารางกิโลเมตร แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 6 หมู่บ้านดังนี้บ้านคลองกอไผ่ หมู่ 1, บ้านบางคนที่ หมู่ 2, บ้านคลองยายแพ่ง หมู่ 3, บ้านคลองตาหลวง หมู่ 4, บ้านคลองมะยม หมู่ 5 และบ้านวัดเจริญปักษ์ หมู่ 6

ตำบลตาหลวงมีลักษณะภูมิประเทศแบบราบลุ่มเป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีคลองที่สำคัญ คือ คลองทองหลวง คลองขุนพิทักษ์ คลองตาหลวง คลองมะยม

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ต.สีหะมื่น,ต.ดำเนิน อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อ.บางคนที่จ.สมุทรสงคราม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ต.ขุนพิทักษ์ อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อ.บางคนที่ จ.สมุทรสงคราม

ภาพที่ 24แผนที่มือแสดงแนวคลองตำบลตาหลวง

“มีการทำมะพร้าวของหมู่ที่ 5 ก็เริ่มต้นจากคลองหลักแปดหมู่ที่ 1 แล้วก็เรื่อยมาที่หมู่ที่ 2 คลองกำหนดเงิน ปัญหาของคลองกำหนดเงินนั้นก็ลงดินขึ้นแล้วก็มีผักตบชวาเล็ก ๆ น้อย คลองยายแพงหมู่ที่ 3 ก็ปัญหาก็ไม่มีอะไรหมู่ที่ 4 ก็เป็นคลองหลักในการสัญจรนักท่องเที่ยวเชื่อมระหว่างตำบลดำเนินสะดวกแล้วก็คลองหลวงแล้วก็ไปตลาดน้ำดำเนินสะดวก คลองค่อนข้างจะไม่มีอะไร เมื่อก่อนเขาก็ช่วยกันเก็บผักตบชวา แล้วก็จากคลองหลวงไปสู่มแม่น้ำแม่กลองก็จะเชื่อมไปแม่น้ำแม่กลองแล้วก็คลองขุนพิทักษ์ คลองมะยมก็ไปสูคลองหลวงเช่นกันแล้วก็ไปคลองลงฝ่ายหมู่ที่ 4 แล้วก็หมู่ที่ 5 คลองมะยม คลองมะยมปัญหาก็จะมีน้ำเน่าเสีย ซึ่งเป็นปัญหาของคนที่ทำมะพร้าวมันเป็นคลองเลขวกไปได้หลายที่คลองที่เทน้ำลงไปแล้วทำให้น้ำเน่าเสีย ซึ่งเป็นโรงงานที่ใหญ่เป็นคลองที่เชื่อมระหว่างหมู่ที่ 4 หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 6 สามหมู่บ้าน ผลกระทบของตำบลตาหลวงก็ผักตบชวาก็ไม่เยอะเท่าไรเนื่องจากว่าเขาจะลงแขกกันไปเก็บส่วนผักตบชวาในลำคลอง แล้วก็หมู่ที่ 6 ก็ไม่มีอะไรเมื่อก่อนหมู่ที่ 6 จะมีประตูน้ำกันแล้วที่นี้เวลาสัญจรมันลำบากเวลาพายเรือ หลังจากนั้นชลประทานก็ได้เข้าไปลงพื้นที่แล้วก็เอาประตูน้ำออกแล้วก็ทำให้น้ำไหลผ่านสะดวกขึ้นก็เป็นการสัญจรแล้วก็

ให้ลงสู่แม่น้ำแม่กลองแล้วก็ไปปากน้อย ปากคนที่ต่างคนต่างเชื่อมโยง หลัก ๆ ปัญหาที่มีคลองตื้นเขินและฝักตบชวา “

จำนวนคลองหลัก9คลองได้แก่ คลองวัดปรก หมู่ 6, คลองตาหลวง หมู่ 4, คลองขุนพิทักษ์ หมู่ 4, คลองโรงควาย หมู่ 5, คลองมะยม หมู่ 3, คลองยายแพง หมู่ 3, คลองหลักแปด หมู่ 1, คลองกำนันเจื่อน หมู่ 2, คลองกอไผ่ หมู่ 1, คลองทองกลาง หมู่ 2, หมู่ 4, คลองยายสุก หมู่ 2, คลองศาลพ่อต้นมะขาม หมู่ 1 คลองตื้นเขิน3คลอง

องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ปราชญ์และสถานที่สำคัญ

องค์หลวงพ่อแดงวัดปรกเจริญ

เดิมหลวงพ่อแดง วัดปรกเจริญ เป็นพระปฏิมากร ซึ่งไม่ได้จำลองมาจากที่ใด เป็นพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์ปางสมาธิ สร้างขึ้นจากหินแดงเนื้อละเอียด ขนาดหน้าตักกว้าง 100 ซม. สูง 125 ซม. กรมศิลปากรสันนิษฐานว่า มีอายุประมาณ 800 กว่าปี และกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นวัตถุโบราณของชาติแล้ว ขณะนี้ประดิษฐาน ณ วิหารหลวงพ่อแดงทรงไทยจัตุรมุข วัดปรกเจริญ ทุกวันนี้

ประมาณปี พ.ศ. 2472 ตรงกับวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 12 ปีมะเส็ง คณะกรรมการวัดปรกเจริญซึ่งมีพระอธิการจิตอาสโว เป็นเจ้าอาวาส มีนายสอน ปิ่นทอง เป็นไวยาวัจกร ได้นำเงินไปทอด ณ วัดคงท่าดินแดง (ปากตำรุ ได้ราชบุรี) เมื่อได้ทำการทอดกฐินเรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการวัดปรกเจริญ ซึ่งมีนายสอน ปิ่นทอง ได้ขอพระพุทธรูปปฏิมากรซึ่งเป็นหินแดงเนื้อละเอียด ลักษณะแบ่งองค์ออกเป็น 3 ส่วน คือตั้งแต่พระบาทถึงพระอุระ 1 ส่วน ตั้งแต่พระอุระถึงพระคอ 1 ส่วน และตั้งแต่พระคอกถึงพระเศียร 1 ส่วน ทั้ง 3 ส่วนนี้กองรวมอยู่ข้างกำแพงอุโบสถ คณะกรรมการจึงออกปากขอต่อท่านเจ้าอาวาสวัดคงท่า ดินแดง และท่านก็อนุญาติให้ไว้ก่อนที่จะนำกฐินมาทอดแล้ว คณะกรรมการได้ลงความเห็นให้ตั้งนามพระพุทธรูปปฏิมากรที่ได้มานี้ว่า “คุณพ่อเขาแดง” ซึ่งกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุของชาติไว้แล้ว เหตุที่ให้นามพระพุทธรูปปฏิมากรดังนี้ เพราะมีนิมิตเกิดขึ้น 2 ประการ คือ

1. รูปองค์พระพุทธรูปปฏิมากร ได้แกะสลักมาจากหินแดงทั้งองค์
2. พระพุทธรูปปฏิมากรรูปนี้ ได้อันเชิญมาจากวัดคงท่า ดินแดง ต่อมาประมาณปี พ.ศ.2502 ท่านพระครูสุวรรณสมานคุณ (อุน ปทุมสุวณโณ) ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสอยู่ในตอนนั้นท่านสร้างอุโบสถหลังใหม่พร้อมด้วยคณะกรรมการวัดปรกเจริญ และคณะกรรมการสมาชิกอุปัฏฐัมภ์ประจำปีหลวงพ่อแดง ซึ่งได้เริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2487 เป็นต้นมา ได้เริ่มวางผัง ตอกเสาเข็ม ซึ่งต้องใช้ทุนทรัพย์เป็นจำนวนมากทางวัดจึงได้ออกฎีกาเพื่อให้ชาวบ้านทั่วไปได้มีส่วนร่วมช่วยกันสร้างอุโบสถหลังใหม่ ทุกครั้งที่ออกฎีกาจะใช้ชื่อ “หลวงพ่อแดง” จนมาถึงปัจจุบัน

ปัจจุบันหลวงพ่อแดง เป็นพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือของประชาชนในตำบลและพื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงนักท่องเที่ยวจากจังหวัดอื่นๆ มานมัสการเป็นประจำ ทุกคนที่มานมัสการก็ได้แสดงความ

ปรารณากันทุกคน ทางวัดได้จัดงานประจำปีมัสการปิดทองหลวงพ่อดัง ในช่วงต้นเดือนมีนาคมเป็นประจำทุกปี

ภาพที่ 25หลวงพ่อดังวัดปรกเจริญ

ภูมิปัญญาและปราชญ์ท้องถิ่น

1) การทำขนาตรดน้ำนางยุพา สมคะเน อายุ 81 ปี และนายเงิน สมคะเน อายุ 84 ปี มีอาชีพหลักทำสวนมะพร้าวและมีการทำขนาตรดน้ำซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่ใช้ทางการเกษตรจำหน่ายอยู่ที่ตำบลตาหลวง อำเภอตำบับเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี การทำขนาตรดน้ำของตยายจะมีทั้งจำหน่ายเพื่อใช้เป็นเครื่องมือทางการเกษตรและเป็นของที่ระลึกจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมวัดปรกเจริญและตลาดน้ำดำเนินลวดลายการทำขนาตรดน้ำของตยายจะนิยมลายสอง เพราะถือเป็นลายที่ทำได้ง่ายและนิยมนำมาสาน

คุณตาคุณยัยได้เล่าว่ามีการทำขนาตรดน้ำมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ส่วนคุณตยายทำขนาตรดน้ำเป็นได้จากการช่วยพ่อแม่สานขนาตรดน้ำเพื่อจำหน่ายตั้งแต่ยังเด็ก นอกจากนี้การหาอุปกรณ์เพื่อทำขนาตรดน้ำก็หาได้ง่ายเพียงประกอบด้วย ดอก ลวด หมายตะเกียบ ปากกาสำหรับจับขอบไม้ ก็สามารถทำขนาตรดน้ำเพื่อหารายได้ได้อีกช่องทางหนึ่ง ในส่วนของราคขนาตรดน้ำจะมีหลายราคาแตกต่างกันขึ้นอยู่กับขนาดและวัสดุประสงค์การซื้อ หากซื้อเพื่อใช้ทางการเกษตรจะขายในราคาใบละ 150 บาท หากซื้อไปเพื่อจำหน่ายต่อจะคิดราคาที่สูงขึ้น เป็นต้น

ปัจจุบันการทำขนาตรดน้ำหาชมได้ยากขึ้น เนื่องจากความทันสมัยและการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยทางการเกษตรมากขึ้นทำให้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย เช่น การสานขนาตรดน้ำด้วยไม้ไผ่ค่อยสูญหายไป ประกอบกับเด็กและเยาวชนรุ่นหลังไม่เห็นถึงคุณค่าของวัฒนธรรมไทยและไม่ร่วมกันอนุรักษ์ จึงทำให้ขนาตรดน้ำใกล้สูญหายไปในอนาคต

ภาพที่ 26 นางยุพา สมคะเน อายุ 81 ปี และ นายเงิน สมคะเน อายุ 84 ปี นำภูมิปัญญาภายในชุมชนมาผลิตเป็นขนาดรดน้ำ

2) หมอกวาดยา นางวิลาวรรณ แดงจัน อายุ 72 ปี ได้รับการฝึกฝนและเรียนรู้เกี่ยวกับการรักษาโรคต่างๆที่เกิดขึ้นกับเด็ก อาทิเช่น ชาง เจ็บคอ ไอ เบื่ออาหาร ท้องผูก ท้องร่วง มาจากบิดา ปัจจุบันนางวิลาวรรณ แดงจันเป็นหมอกวาดยามาประมาณ 20 กว่าปีแล้ว

วิธีการรักษา สำหรับเด็กที่มีอาการเป็นไข้ ตัวร้อนจะใช้ยาเขียวมาผสมกับน้ำมะลิแล้วกวาดลงไปภายในลำคอ ปัจจุบันเปลี่ยนจากการผสมน้ำมะลิมาเป็นผสมน้ำใบเตยเพราะกลิ่นหอมและเป็นที่ยอมรับมากกว่า สำหรับผู้ที่มีอาการไอจะผสมน้ำมะนาว เกลือ และน้ำผึ้งผสมเข้าด้วยกันเพื่อใช้ในการรักษา สำหรับผู้ที่มีอาการท้องเสียจะใช้เปลือกมังคุด หากผู้ที่มีอาการท้องผูกจะใช้น้ำผึ้ง 1 ช้อนชาผสมกับตัวยาในการรักษา

สำหรับตัวยาที่ใช้ในการรักษาแต่เดิมจะหายาสมุนไพรที่ปลูกตามบ้านหรือหาเองได้ง่าย นำมาตากจากนั้นนำมาตำและร่อนเอาผงละเอียดผสมกับมะนาว เกลือ หรือน้ำผึ้งตามอาการโรค แต่ปัจจุบันตัวยาสมุนไพรดังกล่าวหาได้ยากและเสียเวลาในการผสมตัวยา จึงนิยมซื้อยาผงสำเร็จรูปมาใช้ในการรักษา เช่น ยาเขียว ยาหอม เป็นต้น

การกวาดยาเพื่อแก้โรคต่างๆดังกล่าวข้างต้นจะนิยมรักษาให้เด็กเป็นส่วนใหญ่ แต่ในกรณีที่มีผู้ใหญ่มีอาการดังกล่าวมาขอรักษา นางวิลาวรรณก็ยินดีที่จะรักษาให้ นอกจากนี้สิ่งที่จะต้องเตรียมมาในการรักษา คือ ดอกไม้ ฐูป เทียน เพื่อเป็นการบูชาสักการะตามความเชื่อของคนทั่วไป

3.7 ตำบลบ้านไร่ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

เดิมสภาพพื้นที่ของตำบลบ้านไร่เป็นป่าละเมาะ มีต้นไม้หลายพันธุ์ขึ้นอยู่อย่างกระจาย เมื่อประชากรอพยพมาสร้างถิ่นฐานก็ได้บุกเบิกถางป่าเพื่อทำนา ทำไร่ แล้วเรียกชื่อบริเวณนี้ต่าง ๆ กันไปตามลักษณะของพื้นที่ เช่น บ้านไร่ บ้านชาวเหนือ บ้านดงขี้เหล็ก บ้านท่าศาลา บ้านมะขามหมู ต่อมาเมื่อทางราชการประกาศใช้กฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2537 ชาวบ้านจึงใช้ชื่อตำบลว่า "ตำบลบ้านไร่" และได้ยกระดับการปกครองเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ ตามพระราชบัญญัติ พ.ศ.2537 มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านศาลา หมู่ 2 บ้านต้นโพธิ์ หมู่ 3 บ้านมะขามหมู หมู่ 4 บ้านดงขี้เหล็ก หมู่ 5 บ้านนอก หมู่ 6 บ้านหัวสนุ่น หมู่ 7 บ้านชาวเหนือ หมู่ 8 บ้านไร่ ตำบลบ้านไร่มาจากสภาพพื้นที่ภายในหมู่บ้านจะเป็นเรือกสวนไร่นา จึงยึดลักษณะพื้นที่นำมาเพื่อตั้งชื่อตำบล ตำบลบ้านไร่มีทั้งหมด 8 หมู่บ้าน ประกอบด้วย 2 วัด คือ วัดชาวเหนือและวัดบ้านไร่ มีตลาดขวัญใจแม่คำ เป็นศูนย์รวมสินค้าของสมาชิกในชุมชน

ในอดีตนั้นสมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาแต่ปัจจุบันประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจทำให้สมาชิกในตำบลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวน วิธีชีวิตส่วนใหญ่ของสมาชิกในตำบลนั้นมีความผูกพันกับแหล่งน้ำซึ่งแต่ก่อนสัญจรโดยใช้เรือเป็นพาหนะ และอุปโภค บริโภคน้ำจากลำคลองเป็นหลัก ปัจจุบันน้ำในลำคลองเกิดความเน่าเสียทำให้ไม่สามารถอุปโภค บริโภคน้ำจากลำคลองอย่างอดีตได้

จำนวนประชากรในเขต อบต. 10,115 คน และจำนวนหลังคาเรือน 2,263 หลังคาเรือน

อาณาเขต

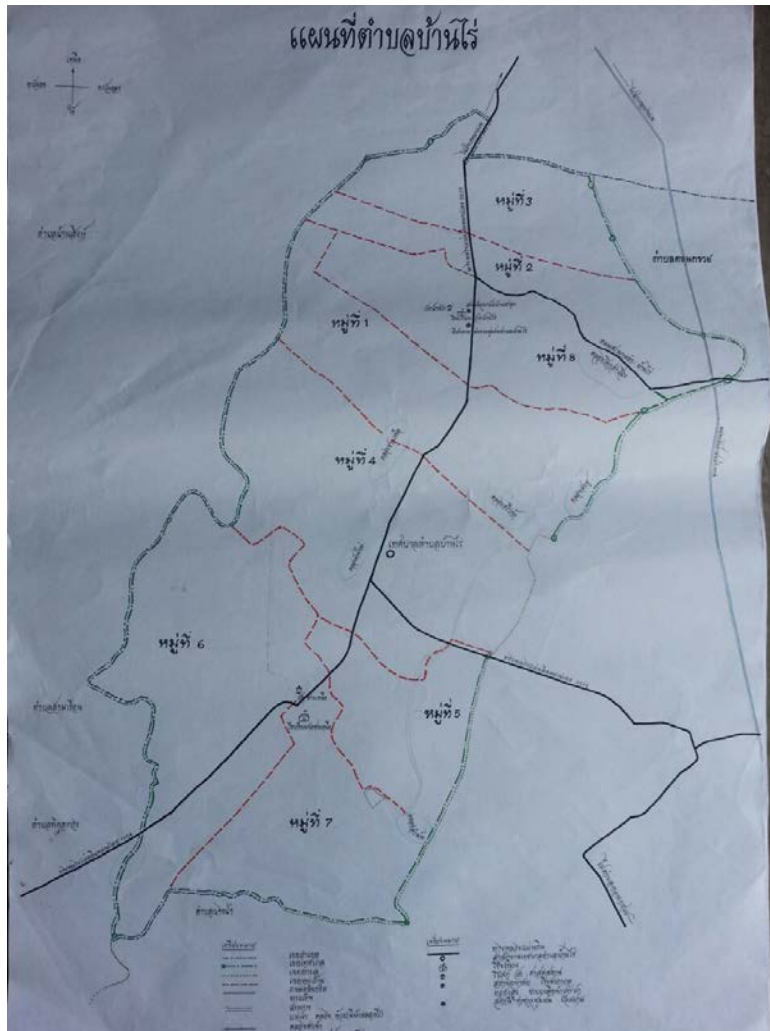
ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลวัดแก้ว อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลสามเรือน อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลแพ่งพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

สภาพปัญหาฟาร์มเลี้ยงหมูและการทำปลาเค็ม ปล่อยน้ำเสียลงในคลอง ทำให้น้ำเน่าเสียและเกิดเชื้อโรคในน้ำ

ภาพที่ 27 แผนที่มือแสดงแนวคลอง ตำบลบ้านไร่

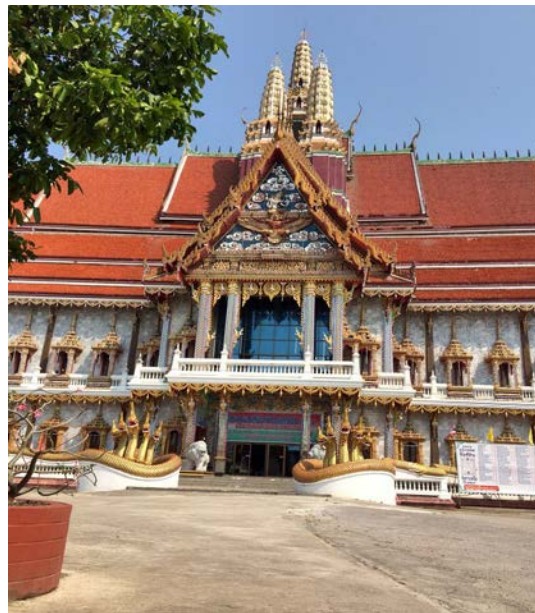
จำนวนคลองหลัก 5 คลอง ได้แก่ คลองโคกสำโรง, คลองศรีแก้ว, คลองชาวเหนือ, คลองลำพัน, คลองรางพัน, คลองลำห้วย 1, คลองลำห้วย 2, คลองชลประทาน, คลองอ้ายลาว คลองดินเขิน 5 คลอง

องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ปราชญ์และสถานที่สำคัญ

วัดชาวเหนือ

ประวัติ “วัดชาวเหนือ” จากคำบอกเล่าของผู้หลักผู้ใหญ่สืบทอดกันมาว่า สมัยกรุงศรีอยุธยาเมื่อเกิดศึกสงคราม จะมีชาวบ้านทุกหัวเมืองรวมตัวกันทำศึกสงครามเพื่อปกป้องเมือง รวมทั้งชาวบ้านจากหัวเมืองภาคเหนือด้วยเมื่อสงครามสงบชาวบ้านจากภาคเหนือก็เดินทางกลับ ขณะแหวะพักพักที่ริมหนองน้ำระหว่างทาง ได้สังเกตเห็นบริเวณที่ปักเป็นที่มีความสมบูรณ์ทั้งพืชพันธุ์ธัญญาหาร จึงได้ตั้ง “ปะลาม” (โรงที่ปักข้าวครวขึ้น) และได้อยู่อาศัยเรื่อยมา โดยเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “ปะลาม” มาจนถึงทุกวันนี้ และด้วยความอุดมสมบูรณ์

ของพืชพันธุ์ธัญญาหารและน้ำ ทำให้เกิดชุมชนขึ้น เรียกว่า “คลองอ้ายลาว” สันนิษฐานว่าน่าจะมีคนทางภาคอีสานมาอาศัยอยู่ด้วย และที่อยู่อาศัยเป็นลำคลอง จึงเรียกว่า “คลองอ้ายลาว” สมัยนั้นชุมชนแห่งนี้มีวัดเก่าที่ชาวบ้านเรียกว่า “วัดคุณตา” เพราะมีพระหลวงตาจำพรรษาอยู่เพียงรูปเดียว วัดนี้อยู่ที่ลุ่ม มีน้ำท่วมอยู่บ่อยๆ ชาวบ้านจึงเห็นสมควรจะย้ายวัดไปอยู่อีกฝั่งคลองหนึ่ง โดยสร้างวัดขึ้นมาใหม่ เรียกว่า “วัดชาวเหนือ” ด้วยเหตุว่าชาวบ้านที่ช่วยกันสร้างวัดนี้เป็นชาวภาคเหนือ หลวงพ่อหวล ผู้บูรณปฏิสังขรณ์วัดชาวเหนือ บอกว่า แต่เดิมวัดนี้มีเพียงอุโบสถเก่าหนึ่งหลัง ศาลาการเปรียญหลังเก่า และหอสวดมนต์ สำหรับอุโบสถหลังใหม่สร้างเมื่อ พ.ศ.2491 พร้อมกับตั้งชื่อใหม่ว่า “วัดอุดรราชวรวิหาร” (อุดร=เหนือ) เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ชาวเหนือที่ร่วมกันสร้างวัดนี้ขึ้น แต่ชาวบ้านยังคงเรียกว่า “วัดชาวเหนือ” เหมือนเดิมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวัดนี้มีเจ้าอาวาส 10 รูป โดยมี พระครูวินัยธรศุภชัย ขนดีโก เป็นเจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน

ภาพที่ 28 วัดชาวเหนือ ตำบลบ้านไร่

ปราชญ์ชาวบ้าน

1) ครูปีพาทย์มอญ นายชะอ้อน แพนคู้ อายุ 64 ปี ได้รับการฝึกสอนด้านการแสดงปีพาทย์มอญมาจากครอบครัวตั้งแต่อายุ 7 ขวบ และปัจจุบันนายชะอ้อนจึงได้ยึดการแสดงปีพาทย์มอญเป็นอาชีพหลัก ทั้งนี้ นายชะอ้อนจะรับแสดงปีพาทย์มอญตามงานต่างๆ เช่น งานบุญ งานศพ เป็นต้น สมาชิกในวงส่วนใหญ่เป็นสมาชิกภายในครอบครัว เนื่องจากมีการถ่ายทอดและฝึกสอนให้แก่ลูกหลานและผู้ที่สนใจ หากคนทั่วไปที่สนใจติดต่อเพื่อให้แสดงจะสามารถติดต่อวงปีพาทย์มอญของนายชะอ้อน ในนาม “อ. บรรเลงศิลป์” ซึ่งมาจากชื่อของบิดาผู้ก่อตั้งวงปีพาทย์มอญรุ่นแรก

ก่อนการแสดงปีพาทย์มอญนั้นจะทำพิธีกำนัลครูโดยสิ่งของที่ใช้ในการกำนัลครู ได้แก่ ดอกไม้ รูป เทียน เหล้า บุหรี่ และเงินค่าครู 12 บาทอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงปีพาทย์มอญประกอบด้วย ช้องใหญ่ 3 ช้องเล็ก 2 ระนาดทุ้ม ระนาดเอก ตะโพน หม่ง ทรัมเป็ต ปี่ ฉาบ ฉิ่ง

ภาพที่ 29 นายชะอ้อน แผนคู้ อายุ 64 ปี หัวหน้าคณะปีพาทย์มอญ

2) **ครูแตรวง** ภายในตำบลบ้านไร่ได้มีวงแตรวงทั้งหมด 2 วง คือวงตามดวงและวงรวมดาว ซึ่ง นายนพพา ไม่ทราบนามสกุลได้เป็นสมาชิกภายในวงแตรวงทั้งสองวง ลุงนพพาจึงได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวง แตรวงทั้ง 2 วง ว่าได้ก่อตั้งมานานกว่า 100 ปีเนื่องจากเมื่อลูยังเด็กก็เห็นแตรวงทั้ง 2 วงแล้ว

การแสดงแตรวงในอดีตจะมีเครื่องดนตรีไม่กี่ชิ้น เช่น แตรและกลอง เป็นต้น สมาชิกในวงส่วนใหญ่ จะมีอายุระหว่าง 40-50 ปีขึ้นไป ภายหลังได้มีกลุ่มวัยรุ่นภายในชุมชนให้ความสนใจในการเล่นแตรวงจึงได้มีการนำเครื่องดนตรีที่ทันสมัยเข้ามาเล่นประกอบจังหวะ จึงทำให้แตรวงในปัจจุบันมีรูปแบบเป็นแตรวง ประยุกต์ ทั้งนี้เครื่องดนตรีที่ใช้ในวงแตรวงประยุกต์นั้น ประกอบด้วย แตร กลอง กีตาร์ เบส ออร์แกน และ นักร้องประจำวง การแสดงแตรวงส่วนใหญ่ก็นิยมเล่นในงานบุญต่างๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน ประเพณีต่างๆ เป็นต้น

3.8 ตำบลแพงพวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

เดิมสภาพพื้นที่ของตำบลเป็นที่ราบลุ่ม มีลำคลองอยู่หลายสายในลำคลองส่วนมากมีต้นดอก แพงพวยขึ้นเป็นจำนวนมาก และต่อมามีการตั้งชื่อคลองสายนี้ว่า "คลองแพงพวย" ภายหลังมีการจัดตั้ง ตำบลกันโดยใช้ชื่อตำบลว่า "ตำบลแพงพวย" พื้นที่ตำบลแพงพวยมีอยู่ 29.17 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 17,846 ไร่

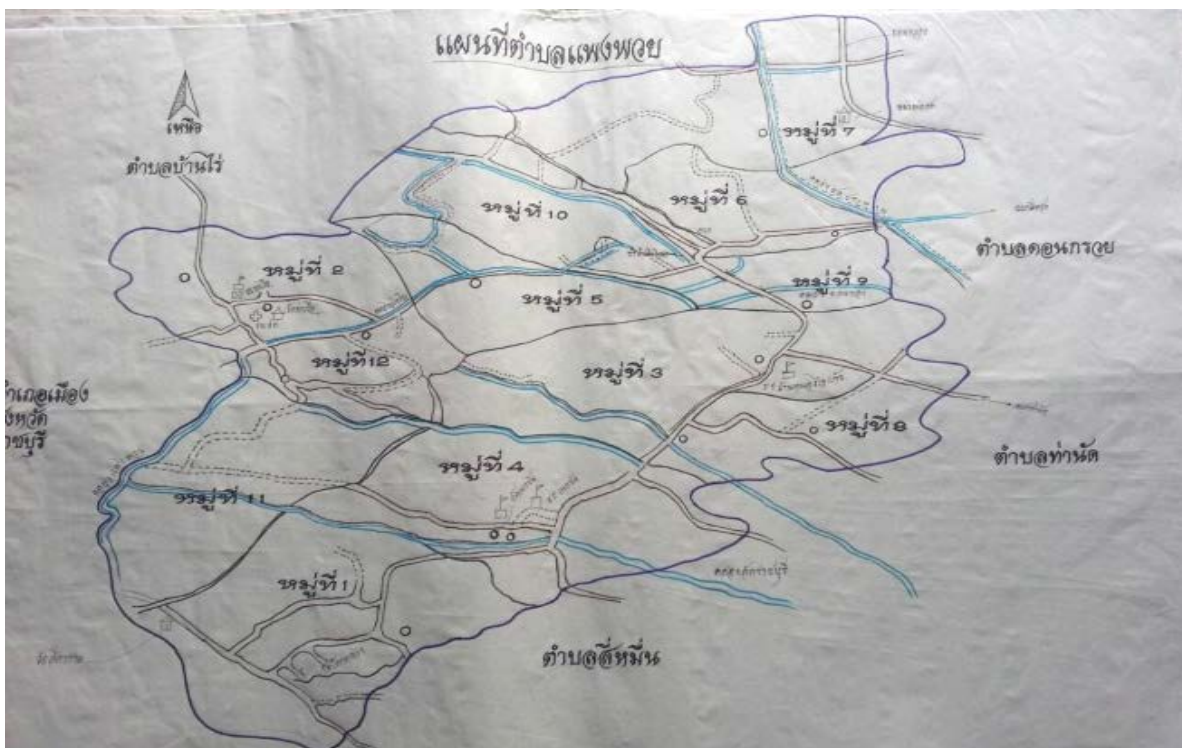
สภาพโดยส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม พื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียว และดินร่วน เหมาะแก่การทำสวน ผลไม้ และปลูกพืชผักต่างๆ มีลำคลองธรรมชาติไหลลงสู่แม่น้ำแม่กลอง มีคลองเล็กๆจำนวนมาก ทำให้

เกษตรกรรมมีน้ำใช้ตลอดปี เหมาะแก่การทำเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลแพงพวย ประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ พืชผัก ปลูกไม้ยืนต้น เพราะมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มและพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวและดินร่วนเหมาะแก่การทำสวน มีลำคลองธรรมชาติไหลลงสู่แม่น้ำแม่กลองทำให้เกษตรกรรมมีน้ำใช้ตลอดปี

ตำบลแพงพวยมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 8,941 คน มีครัวเรือน 2,565 ครัวเรือน แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 12 หมู่บ้านได้แก่ หมู่ 1 บ้านโคกหลวง หมู่ 2 บ้านท่าเรือ หมู่ 3 บ้านหนองไก่อแก้ว หมู่ 4 บ้านอู่ตะเภา หมู่ 5 บ้านคลองปู่เจริญ หมู่ 6 บ้านดอนมดตะนอย หมู่ 7 บ้านโคกตามัง หมู่ 8 บ้านรางนายร้อย หมู่ 9 บ้านหนองซ่งลม หมู่ 10 บ้านคลองรัตชู หมู่ 11 บ้านปากคลองขุด หมู่ 12 บ้านปู่เจริญ

อาณาเขตการติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลบ้านไร่ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลสีหิมนและตำบลท้านัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลดอนกรวย อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลบางป่า อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ภาพที่ 30แผนที่มือแสดงแนวคลอง ตำบลแพงพวย

“เข้ามาทางชุดรักษาบุรี แล้วก็มีเข้าทางหมู่ 11 หมู่ 1 ผ่านเข้าไปหมู่ 12 จะเป็นคลองอยู่เจริญ แล้วก็แผ่กระจายออกไปคลองจะเยอะหน้อยมันจะเป็นคลองซอย คือคลองรางนายร้อยแล้วก็จะออกไปคลองราง

สีหมอก ออกตลาดน้ำดำเนินก็จะมีโรงงาน โรงงานค่อนข้างเยอะเป็นโรงงานมะพร้าวมีหมู่ 1 จะมี 4 โรงงาน แล้วก็มีอยู่หมู่ 12 ปัญหาหลักของคลองที่มีปัญหาก็คล้าย ๆ กับที่ตำบลอื่นก็มาจากผักตบชวาแล้วก็คลองตื้นเขินก็คราวที่แล้วก็มีลอกคลองกันบ้างแล้วแต่ปัญหาก็จะเกิดคือเรื่องของเรื่องคือชาวบ้านไม่ค่อยจะดูแลพื้นที่ของตัวเอง ผักตบชวาหรือว่าจอกแหน มันก็เพิ่มขึ้นอีกก็จะมี การฉีดบ้าง โดยบของผู้นำ ซึ่งสนับสนุนโดยโรงไฟฟ้าก็จะมีมาให้ทุกปีก็ใช้บตรงนี้ฉีดไปบ้าง อีกปัญหาหนึ่งก็มาจากท่อระบายน้ำ น่าจะเป็นท่อระบายน้ำที่ว่าทำถนนไปแล้วฝังท่อไปแล้วก็ลอกคลองอย่างเดียวท่อไม่ได้ล่อน้ำไหลไม่สะดวก ปัญหาน้ำเน่าเสียจากโรงงานไม่มีเพราะว่าแต่ละโรงจะมีบำบัดของเขาเองลงตามสวนของเขาบ้าง”

จำนวนคลองหลัก11คลองได้แก่ คลองขุดวัดราชบุรี หมู่ 1- หมู่ 8, คลองรางอีกา หมู่ 1, คลองโคกขาม หมู่ 8, คลองรางนายร้อย หมู่ 3, คลองแพ่งพวย หมู่ 3, หมู่ 9, คลองดอนทอง หมู่ 9, คลองหนองซ่องลม หมู่ 9, คลองปู่เจริญ หมู่ 5, หมู่ 6, หมู่ 10, หมู่ 11, หมู่ 12, คลองลัดชู หมู่ 6, คลองโคกฝรั่ง หมู่ 6, คลองชลประทาน หมู่ 7คลองตื้นเขิน8 คลอง

องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ปราชญ์และสถานที่สำคัญ

วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม

ได้รับการสถาปนาขึ้นและได้รับการประกาศตั้งเป็นวัด เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2534 เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่หลวงพ่อดปากน้ำ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ผู้ปฏิบัติและสอนภาวนาถึงธรรมกาย และพระนิพพานตามพระสัจธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า วัดตั้งอยู่เลขที่ 109 หมู่ที่ 7 ถนนดำเนินสะดวก-บางแพ อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี 70130 บนเนื้อที่ 72.5 ไร่ (ล้อมรอบที่ดินของมูลนิธิพุทธภาวนาฯ 228 ไร่ รวมเป็น 300ไร่เศษ) ริมถนนดำเนินสะดวก-บางแพ ซึ่งเป็นถนนแยกจากถนนเพชรเกษมไป อ.ดำเนินสะดวก บริเวณกิโลเมตรที่ 14 หรือมีระยะทางประมาณ 94.5 กิโลเมตร จากกรุงเทพมหานคร

เจ้าอาวาสวัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม ปัจจุบันคือ พระเทพญาณมงคล หรือนามเดิม อาจารย์เสริมชัย พลพัฒนานฤทธิ์ ท่านเป็นผู้ก่อตั้งและอำนวยการการบริหาร สถาบันพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย และ มูลนิธิพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย ที่มีประวัติก่อตั้งมายาวนานกว่า 25 ปี ซึ่งต่อมาได้เป็นองค์กรเริ่มต้นการสถาปนาและจัดสร้าง วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม ให้เป็นอุทยานพระพุทธศาสนาที่สวยงามที่สุดและใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทยมาจนถึงปัจจุบัน

สภาพแวดล้อม ของวัดหลวงพ่อดธรรมกายารามได้รับการออกแบบเป็นอุทยานพระพุทธศาสนาที่สวยงามที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย แวดล้อมด้วยสวนป่าและไม้งามนานาพันธุ์ล้อมรอบสระน้ำขนาดใหญ่ที่ร่มรื่นสงบ สร้างศรัทธาให้แก่พุทธศาสนิกชนชาวไทย และชาวต่างประเทศ เข้ามาปฏิบัติธรรมและพระภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปีจนได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น “อุทยานการศึกษา” พ.ศ. 2538

วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม ก่อตั้งขึ้นเพื่อสืบพระพุทธศาสนา วิชาธรรมกายของพระพุทธเจ้า ที่พระเดชพระคุณ พระมงคลเทพมุนี (สด จนฺทสโร) ได้ปฏิบัติและสั่งสอนถ่ายทอดไว้ ให้พัฒนาถาวร ยิ่งขึ้นไปตราบชั่วกาลนาน

วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม อ. ดำเนินสะดวก จ. ราชบุรี มีประวัติความเป็นมานับตั้งแต่ อาจารย์เสริมชัย พลพัฒนาฤทธิ์ ผู้ชำนาญการวิจัย (Research Specialist) สำนักข่าวสารอเมริกัน (USIS) กรุงเทพฯ (ปัจจุบัน คือ หลวงพ่อพระเทพญาณมงคล) ได้ศึกษาและปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อถึงธรรมกายของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นที่รู้จักในหมู่ศิษยานุศิษย์ผู้ปฏิบัติธรรมนี้ว่า “ วิชาธรรมกาย ” (วิชา=วิทยา, รู้แจ้ง, ปรีชา; ธรรมกาย= กองหมูหรือหมู่แห่งธรรม) กล่าวคือ ธรรมที่รวมคุณธรรมของพระ อริยเจ้าและของพระพุทธเจ้า ตามระดับภูมิธรรมและบุญบารมีที่ปฏิบัติได้โดยมอตัวเป็นศิษย์ของ พระเดชพระคุณหลวงพ่อด พระภาวนาโกศลเถร(ปัจจุบัน คือ พระราชพรหมเถร) รองเจ้าอาวาสและอาจารย์ใหญ่ฝ่าย วิปัสสนาธุระ วัดปากน้ำภาษีเจริญ ผู้เป็นลัทธิวิहारิกและศิษย์โดยตรงผู้สืบทอดวิชาธรรมกายทั้งหมด จาก พระเดชพระคุณ

ภาพที่ 31 วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม

วัดโคกหลวง

สันนิษฐานว่าเป็นวัดที่สร้างมานาน และเป็นวัดที่เจริญรุ่งเรืองใหญ่โตที่สุดวัดหนึ่งในสมัยนั้น เนื่องจากขนาดโครงสร้างของโบสถ์ทั่วไป ที่สร้างในสมัยเดียวกันส่วนมากมักจะมีขนาดเล็ก แต่โบสถ์วัดโคกหลวงมีขนาดใหญ่ และกำแพงแก้วที่กว้างมาก แสดงว่าในอดีตวัดโคกหลวงต้องมีพระภิกษุสงฆ์มาก และญาติโยมที่มาทำบุญก็มากตามไปด้วย เมื่อพิจารณาจากขนาดโบสถ์ที่ใหญ่และกำแพงแก้วที่กว้างมาก

วัดโคกหลวงมีสภาพเป็นวัดร้างประมาณ พ.ศ.2482 (ประมาณสงครามโลกครั้งที่2) ดูจากกรมศาสนาให้จังหวัดสำรวจส่งมาตามหนังสือที่ ร.บ.23/12253 ลง วันที่29 มิถุนายน พ.ศ.2507 ว่าวัดนี้ร้างมาประมาณ 25 ปี ในปีนั้น

“ก่อนเข้าพรรษาปี พ.ศ.2532 อาตมา (พระไพสยมมรฤทธิโต) ได้เข้ามาประจำพรรษา ณ วัดร้างนี้ เนื่องจาก เห็นว่าเป็นวัดร้างในอำเภอบ้านเกิด และเสียดายศาสนสถานอันเก่าแก่ จะถูกทำลายลงจากการขุดและทุบ เนื่องจากในขณะนั้นไม่มีพระปกป้องดูแลศาสนสถานนี้ และยังขาดการดูแลเอาใจใส่รักษาจากประชาชนและหน่วยงานในท้องถิ่นอาตมาพร้อมทั้งพระสงฆ์อีก 9 รูป สามเณร 3 รูป จึงได้เข้ามาอยู่จำพรรษา ณ วัดโคกหลวง (ร้าง) นี้” คณะสงฆ์ที่มาจำพรรษาเป็นพระสังกัดวัดราษฎร์เจริญธรรม และวัดจุฬามณี ซึ่งได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่ในสำนักของ พระอาจารย์ก้วน อคฺควโย เจ้าอาวาสวัดตะเคียนทอง ต. แกลง อ. เมือง จ.ระยอง โดยมีนายประสงค์ อนันตกลั่น เป็นผู้ดำเนินการนิมนต์พระสงฆ์มาจำพรรษา และสามเณรสุภาพ สุทธิวรรณอาภา สร้างศรัทธาสาธุชนให้วัดโคกหลวงเป็นที่รู้จัก และด้วยแรงศรัทธาที่จึงได้รับการยกวัดร้างให้เป็นวัดที่ถูกต้องตามกฎหมายเถรสมาคม เมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2546

วัดโคกหลวง ไม่ปรากฏหลักฐานการตั้งวัดแน่ชัด มีแต่โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ให้ความเป็นมาและอายุวัด ซึ่งปรากฏหลักฐานดังนี้

1. อุโบสถเก่าแบบสมัยอยุธยา ขนาดอาคารกว้าง 9 เมตร ยาว 20 เมตร กรมศิลปากร ยืนยันว่าวัดน่าจะตั้งขึ้นในสมัยอยุธยา เพราะสถาปัตยกรรมศิลปการก่อสร้างเป็นรูปทรงแบบอยุธยา คือมีลักษณะเป็น “โบสถ์มหาอุด” มีประตูเข้าโบสถ์ด้านหน้าด้านเดียว ไม่มีหน้าต่าง มีแต่ช่องลมเป็นหน้าต่าง ผนังก่ออิฐถือปูน อิฐขนาด 15x30 เซนติเมตร ฉาบด้วยปูนดำหมัก แต่มีเสาเป็นเสาไม้เจริญสุข หลังคาเครื่องบนเป็นไม้สัก โบสถ์มีลักษณะการซ่อมแซมหลายครั้ง ดูจากผนังโบสถ์มีการฉาบทับกันหลายครั้ง สภาพโบสถ์มีความสมบูรณ์ 65 เปอร์เซ็นต์ ปูนผนังโบสถ์ ยุ่ย เสื่อม หมดสภาพ ปัจจุบันมีการบูรณะไปแล้ว 80 เปอร์เซ็นต์
2. กำแพงแก้วเก่า รอบอุโบสถ ก่ออิฐถือปูน อิฐขนาด 15x30 เซนติเมตร ฉาบด้วยปูนดำหมัก ขนาดกำแพงกว้าง 22.50 เมตร ยาว 44 เมตร หนา 65 เซนติเมตร สภาพ 75 เปอร์เซ็นต์ ปัจจุบันยังไม่ได้รับการบูรณะ
3. วิหารรอยพระบาท อาคารก่ออิฐถือปูน ขนาด กว้าง 4 เมตร ยาว 5 เมตร มีประตูทางเข้าออก 3 ประตู คือ ด้านหน้า 1 ด้านข้างขวา 1 ด้านข้างซ้าย 1 ภายในวิหารมีรอยพระพุทธรูปปางนาคปรกหน้าตักกว้างประมาณ 80 เซนติเมตร ยาว 160 เซนติเมตร (ปัจจุบันถูกเชิญไปอยู่วัดสีดาธรรมสมัยที่ยังไม่มีพระเข้ามาดูแล) ผนังวิหารด้านในมีสภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้งสี่ด้าน อายุนับร้อยปีปัจจุบันยังไม่ได้รับการบูรณะ
4. พระประธานในโบสถ์ เนื้อทรายแดงหน้าตักประมาณ 60 นิ้ว (ถูกอัญเชิญไปอยู่ในโบสถ์วัดอมรญาติสมาคม เมื่อประมาณ พ.ศ. 2504)

5. ระฆังเก่ามีรอยจารึกข้างระฆังเก่า ตัวอักษรเลื่อนหายไปตามเวลา ชัดบ้างไม่ชัดบ้าง อ่านได้ใจความว่า “ระคังลูกนี้เจ้าคุณวัดช้างพลับ ช้างไวยลงรับพระ... แล้วแต่ณวัน ๖-๙ ค่ำ ปีชวดโทกา... จุลศักราช ๑๒๐๒ ฐเจ้าคุณพระปลัดสินเปนนา...ลือพระภิกษุตื้อๆ เปนอะวะสารซื่อใสสร...แดพระโพธิญาณในอนาคต ” (ข้อมูลจากวัดโคกหลวง) เมื่อจุลศักราช 1202 เทียบเป็นพุทธศักราชคือ พ.ศ.2383 ปัจจุบันวัดสีตารามนำไปครอบครองแบบไม่ถูกต้องตามกฎหมาย (อายุระฆังเกือบ 200 ปี มีอายุมากกว่าวัดสีตารามตั้งวัดเสียอีก)
6. ต้นลั่นทม อายุนับร้อยปี อีกหลายสิบต้น เมื่อปี พ.ศ. 2532 จากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่วอ บุญจุ ซึ่งในขณะนั้นมีอายุ 70 ปี เล่าว่า “ตอนปู่ของผม(ผู้ใหญ่วอ) ยังเด็ก ๆสภาพวัดโคกหลวงก็เก่าแก่ มีสภาพหักพังแล้ว และต้นลั่นทมก็ใหญ่แล้ว”แสดงว่าเมื่อร้อยกว่าปีโบสถ์มีสภาพทรุดโทรมแล้ว และต้นลั่นทมก็ใหญ่แล้ว วัดคงถูกสร้างมาก่อนหน้านั้น อาจจะมีหลายร้อยปี
7. ยังมีพระบูชาเก่าๆ หลายองค์ ได้ถูกอัญเชิญไปไว้ตามวัดต่างๆ เพราะสภาพเดิมของวัดโคกหลวงเป็นวัดร้าง ไม่มีพระครูแลรักษามาไม่ต่ำกว่า 60-70 ปี หรือ ตั้งแต่ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

ภาพที่ 32วัดโคกหลวง ตำบลแพ่งพวย

3.9 ตำบลศรีสุราษฎร์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

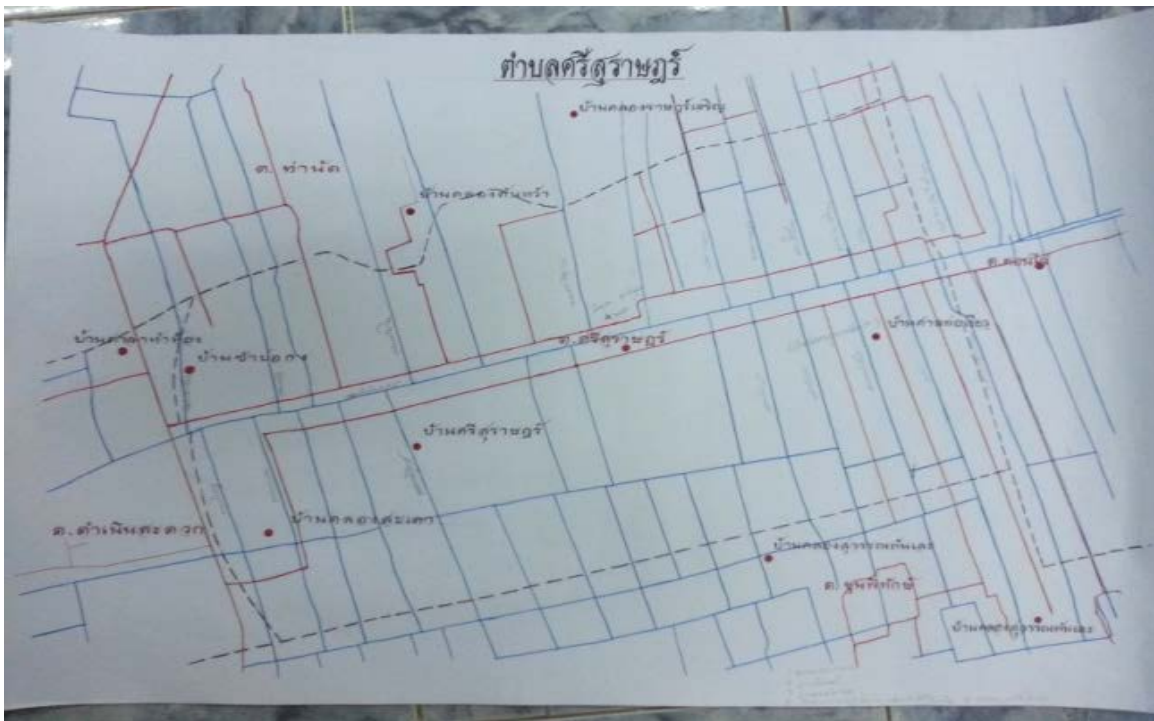
พระยาจตุรงค์สงคราม มีที่ดินอยู่ในเขตตำบลหลักหก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี คราวหนึ่งเมื่อปีพ.ศ. 2530 ท่านได้ทำการสำรวจที่ดินของท่าน ที่มีผู้ถือสัญญาเช่าทำนาอยู่หลายแปลง มีอยู่แปลงหนึ่งในเขตตำบลหลักหก และอยู่ริมคลองดำเนินสะดวก สมัยนั้นชาวบ้านโดยทั่วไปจะเรียกกันว่า **คลองใหญ่** ทางคมนาคมการไปมาส่วนมากจะเป็นทางเรือ

ตำบลศรีสุราษฎร์ เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอดำเนินสะดวก มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านช่าปอกง หมู่ 2 บ้านคลองตันหว่า หมู่ 3 บ้านวัดอุบลวรรณาราม หมู่ 4

บ้านวัดหลักหก หมู่ 5 บ้านศาลพ่อเขียว หมู่ 6 บ้านคลองพันละ หมู่ 7 บ้านศรีสุราษฎร์ หมู่ 8 บ้านคลอง
สะเตามีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,836 คน เป็นชาย 885 คน เป็นหญิง 951 คน

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ต.ขุนพิทักษ์ อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ต.ดอนไผ่ อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ต.ดำเนินสะดวก อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี

ภาพที่ 33 แผนที่มือแสดงแนวคลอง ตำบลศรีสุราษฎร์

“ตำบลสี่สุราษฎร์จะเป็นพื้นที่ค่อนข้างสี่เหลี่ยมตั้งอยู่บนฝั่งคลองทั้งสองฝั่งคลองดำเนินสะดวกจะมีทั้งหมด 8 หมู่บ้าน 12 ชุมชน ก็จะเรียงไปหมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 4 แล้วก็ข้ามฝั่งไปหมู่ 5 หมู่ 6 หมู่ 7 หมู่ 8 คลองจะมีอยู่ทั้งฝั่งบนและฝั่งล่างฝั่งบนจะติดกับท่านัดน้ำจะมาจากท่านัด ฝั่งล่างน้ำจะไปทางขุนพิทักษ์ คลองก็จะมีคลองเยอะมากรวม ๆ แล้วก็เกือบ 20 คลองของตำบลสี่สุราษฎร์ทั้งคลองเล็กคลองใหญ่ คลองหลัก ๆ ก็ชื่อคลองนกเกียง คลองบันได คลองวัดยวน คลองตาหลวงคือคลองหลัก ๆ ฝั่งบน ส่วนฝั่งล่างที่เป็นคลองหลัก ๆ ก็จะมีคลองหลักเมือง คลองสังกะสี คลองสี่สุราษฎร์ นี่คือคลองหลัก โรงงานก็จะมีโรงงานทำน้ำที่หมู่ 1 อันนี้ก็จะไม่ค่อยมีปัญหา กับโรงทำน้ำหมู่ 7 แล้วก็โรงงานที่เป็นโรงงานมะพร้าวก็จะมีอยู่ที่หมู่ 7 จะเป็นโรงงานมะพร้าว ที่ใหญ่ก็จะมีโรงงานทำมะพร้าวตั้งม่ออยู่สี่สุราษฎร์ที่มันมีผลเขาเคยถูกร้องเรียนแล้วก็ทางเทศบาลทางท้องถิ่นก็เข้าไปตรวจสอบเขาก็มีระบบบำบัดอยู่แต่ว่าก็มียังปัญหาอยู่เป็นระยะ ๆ นำจาก

คลองสี่สุราษฎร์จากโรงงานตั้งมั่วอย่างที่ไม่ถูกต้องที่ขุนพิทักษ์บอกว่ามันจะไหลลงล่างอยู่แล้ว ปางข้างก็ปัญหาคล้ายกัน จะมีปางข้างอยู่ที่หมู่ 8 ตรงบ้านคลองสะเดาก็มีปัญหาคล้าย ๆ ก็มีกลิ่นแล้วก็มีปัญหาของน้ำเสียเวลาที่หน้าฝนก็คล้าย ๆ กันปัญหาก็ปัญหาหนึ่งคือคลองเยอะเรื่องของผักตบชวาซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นช่วงกลาง ๆ ถึงปลายคลองทั้งสองด้านเลยแทบจะมองไม่ออกว่าเป็นคลองถึงแม้ว่าจะมีการร่วมกันกำจัดผักตบชวา เทศบาลก็มีการขุดคลองเป็นระยะ ๆ แต่ปัญหาก็ไม่หมดทั้งสองฝั่งทั้งบนทั้งล่างเลยก็มีปัญหาของเรื่องผักตบชวา ปัญหาอื่น ๆ ก็แทบจะไม่มี คลองใหญ่มันมีปัญหาผักตบชวาเหมือนกันแต่มันเป็นช่วงที่ฝนตกเยอะ ๆ น้ำในสวนลงมาก็จะไล่ผักตบชวาลงมาส่วนคลองดำเนินแล้วอีกส่วนก็มาจากคลองสี่สุราษฎร์เพราะมันเป็นทางผ่านอยู่แล้ว ของสี่สุราษฎร์”

จำนวนคลองหลัก 25 คลอง ได้แก่ คลองเต็กเซิง หมู่ 1, คลองตันหว้า หมู่ 2, คลองแกระ หมู่ 3, คลองคลองหลวง หมู่ 3, คลองไชยวด หมู่ 3, หมู่ 4, คลองหมอแก้ว หมู่ 4, คลองหลักเมือง หมู่ 6, คลองสังกะสี หมู่ 7, คลองฮกเกี้ยน หมู่ 1, คลองชีอิ้ว หมู่ 1, คลองบันได หมู่ 2, คลองตารัก หมู่ 2, คลองวัดอุบล หมู่ 3, คลองโรงเรียนอภิปาล 9 หมู่ 4, คลองวัดหลัก 6, คลองตรงข้ามวัดหลักหก หมู่ 5, คลองศาลพ่อเขียว หมู่ 5, คลองหลักเมือง หมู่ 6, คลองพันละ หมู่ 6, คลองศาลแม่ธรณี หมู่ 7, คลองซุ่นไล่ หมู่ 7, คลองศรีสุราษฎร์ หมู่ 7, คลองสะเดา หมู่ 8, คลองโรงหมู หมู่ 8 คลองต้นเขิน 2 คลอง

องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ปราชญ์และสถานที่สำคัญ

วัดหลักหกรัตนาราม

พระยาจาดุรงค์สงคราม มีที่ดินอยู่ในเขตตำบลหลักหก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี คราวหนึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2530 ท่านได้ทำการสำรวจที่ดินของท่าน ที่มีผู้ถือสัญญาเช่าทำนาอยู่หลายแปลง มีอยู่แปลงหนึ่งในเขตตำบลหลักหก และอยู่ริมคลองดำเนินสะดวก สมัยนั้นชาวบ้านโดยทั่วไปจะเรียกกันว่า **คลองใหญ่** ทางคมนาคมการไปมาส่วนมากจะเป็นทางเรือ

สาเหตุจากการที่จะได้สร้างวัด พระยาจาดุรงค์สงคราม ในคราวที่ได้มาตรวจดูที่ดิน ของท่านเมื่อ พ.ศ. 2430 เนื่องในระยะนั้นเป็นหน้าแล้งและใกล้สงคราม มีพระพุทธรูปหนึ่งชื่อ **พระอาจารย์สิงห์ สิริบุญ โณ** อายุประมาณ 40 ปีเศษ จากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาออกธุดงค์เดินรอนแรมและพักตามสถานที่ต่าง ๆ เรื่อยมา และได้มาหยุดอาศัยพักปักกลดอยู่ในที่ดินของพระยาจาดุรงค์สงคราม

นับว่าเป็นบุญเป็นกุศล ที่เกิดวัดในพระพุทธศาสนาขึ้นในคราวนั้น **พระยาจาดุรงค์สงคราม** ได้มาพบ **พระอาจารย์สิงห์** ได้สนทนาธรรมพูดคุยกัน และเกิดความศรัทธาเลื่อมใสใน พระอาจารย์สิงห์ ได้นิมนต์ท่านให้พักอยู่ ณ **สถานที่ดินของพระยาจาดุรงค์สงคราม**

ด้วยความศรัทธาของพระยาจาดุรงค์สงคราม ที่มีต่อพระพุทธศาสนาและพระอาจารย์สิงห์ พระยาจาดุรงค์สงคราม ได้ถวายที่ดินแปลงหนึ่งในเขตตำบลหลักหกให้พระอาจารย์สิงห์ได้สร้างวัด เป็นเนื้อที่ดินจำนวน 26 ไร่ 2 งาน 72 ตารางวา พระอาจารย์สิงห์ ยินดีรับซึ่งที่ดินแปลงนั้นเพื่อทำการสร้างวัด และพระยา

จาตุรงค์สงคราม ได้มีจิตศรัทธาสรางกุฏิใหม่เป็นไม้จำนวน 5 ห้อง ถวายให้พระอาจารย์สิงห์ เพื่อยุ้จำพรรษา ณ สถานที่ดินของพระยาจาตุรงค์สงคราม เพื่อกำการสร้างวัดต่อไป

ประชาชนชาวบ้านทั้งหลายเมื่อทราบข่าวว่า พระยาจาตุรงค์สงคราม ได้อุทิศที่ดินถวายให้พระครูตงค์เพื่อกำการสร้างวัดต่างก็ตืออกดีใจที่จะมีวัดอยู่ใกล้ๆ สะดวกในการที่จะบำเพ็ญบุญกุศล ต่างก็มีความยินดีปรีดาเป็นอันมาก ได้นำมาซึ่งภัตตาหารถวายพระครูตงค์ทั้งเช้า – เพล นับวันประชาชนชาวบ้าน เริ่มมีความเลื่อมใส พระอาจารย์สิงห์ มากยิ่งขึ้น ทำให้การริเริ่มสร้างวัดได้ดำเนินการไปได้เรื่อยๆ

การบริจาคที่ดินถวายไว้เป็นที่ก่อสร้างวัดในครั้งนั้นมีประชาชนชาวบ้านดีใจกันมากที่มีวัดเกิดขึ้นใหม่ในถิ่นของตนต่างก็ช่วยกันเติมกำลังศรัทธาความสามารถและยังมีพระที่วัดอื่นๆ มาอยู่อาศัยเพิ่มขึ้นอีก พระอาจารย์สิงห์ ได้บอกบุญแก่ชาวบ้านช่วยกันสร้างศาลาการเปรียญขึ้นใหม่อีก 1 หลัง เพื่อสะดวกต่อการที่ประชาชนชาวบ้านทั้งหลายมาบำเพ็ญบุญบำเพ็ญกุศลได้สะดวกมากยิ่งขึ้น สถานที่บำเพ็ญกุศลแห่งนี้จึงเป็นสำนักสงฆ์ที่พระสงฆ์อยู่จำพรรษาโดยเรียกว่า สำนักสงฆ์หลักหก

สำนักสงฆ์หลักหก ตำบลหลักหก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ได้มีความเจริญรุ่งเรืองขึ้นเรื่อยๆ โดยการนำของท่าน พระอาจารย์สิงห์ เมื่อมีความเจริญเกิดขึ้นและมีพระสงฆ์มาอยู่จำพรรษามากขึ้น เสนาสนะต่างๆ ก็ต้องขยายออกไป ต่อมาพระอาจารย์สิงห์ ได้ทำหนังสือเพื่อขอยกสำนักสงฆ์หลักหก ขึ้นเป็นวัดในพระพุทธศาสนาและได้รับอนุญาตขึ้นมาเป็นวัดโดยถูกต้องตามกฎหมายได้ตั้งวัดเมื่อ วันอาทิตย์ที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๔ ร.ศ. ๑๑๐ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๕ ปีเถาะ ได้นำนามของสำนักสงฆ์หลักหก เป็นวัดมีชื่อว่า วัดราษฎร์ปริดาราม

วัดราษฎร์ปริดาราม ตำบลหลักหก อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี พอจะทราบเรื่องราวของการตั้งชื่อวัดให้เป็นไปตามความเหมาะสม และมีความหมายที่ดีเป็นมงคลนาม พระอาจารย์สิงห์ พร้อมด้วยคณะกรรมการวัด ประชาชนชาวบ้าน ได้ปรึกษาหารือกันว่าชื่ออะไรถึงจะดี การที่ได้วัดนี้มา ประชาชนชาวบ้านมีความตืออกดีใจกันเป็นอันมากที่มีวัดอยู่ใกล้บ้าน ต่างก็มีความยินดีปรีดาเป็นอย่างยิ่ง คือได้วัดสมใจนึก ต่างก็คิด ต่างก็พูด ต่างก็แนะนำว่าจะใช้ชื่อวัดอย่างไรจึงเหมาะสมดี ประชาชนชาวบ้านทั้งหลายมีความยินดีปรีดาที่ได้วัดนี้ ก็เลยเห็นพร้อมต้องกันตั้งชื่อวัดว่า วัดราษฎร์ปริดาราม แปลเป็นใจความว่า เป็นวัดที่ประชาชนชาวบ้านยินดีและดีใจมากที่ได้มีวัดสมใจ

พระอธิการสิงห์ สิริปญโญ เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ปริดาราม องค์ปฐม (องค์แรก) วัดนี้แม้จะมีชื่อเรียกเป็นทางการว่า วัดราษฎร์ปริดาราม แต่ประชาชนชาวบ้านมักจะเรียกเป็นชื่อเดิมของสำนักสงฆ์หลักหกว่า วัดใหม่ เพราะเป็นวัดที่ได้สร้างขึ้นใหม่ วัดหลักหก เพราะว่าสถานที่วัดนั้นอยู่ตรงในเขตหลักหก ของคลองดำเนินสะดวก ซึ่งมีเขตตั้งแต่หลักหนึ่ง (มีหลักศูนย์เป็นหลักแรก) ถึงหลักแปด แต่ละหลักเป็นเสาหินสี่เหลี่ยมปักไว้ตลอดทางดำเนินสะดวก แต่ละหลักจะปักเสาหินห่างกันหลักละ 4 กิโลเมตร รวมทั้งหมด มี 9 หลัก ในเขตจังหวัดสมุทรสาคร – ราชบุรี – สมุทรสงคราม

ปัจจุบันนี้ หลักเสาหินต่างๆ จำนวน 9 หลัก รวมทั้งหลักศูนย์ยังอยู่ในสภาพพื้นที่สมบูรณ์ทุก ๆ หลัก แต่ละหลักจะมีตัวเลขไทยจีน แกะสลักที่ต้นเสาทุกต้น เสาทุกต้นเป็นเสาหินสี่เหลี่ยมขนาด 12x12 ยาว

ประมาณ 6 คอก โดยปลักหลักศูนย์ไว้เป็นหลักแรก อยู่ใกล้ประตูน้ำบางยางตรงข้ามหน้าวัดบางยาง ใกล้บ้านของ นายเอี่ยม เดชเกตุ 32 / 4 หมู่ที่ 1 ตำบลสวนส้ม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสงคราม แต่ละเสาหลักปักห่างกัน 100 เส้น หรือ 4 กิโลเมตร และเสาหลักสุดท้ายเป็นหลัก 8 ปักอยู่ที่ริมฝั่งปากคลองลัดตาเมียะ สุดเขตจังหวัดราชบุรี ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสงคราม ปักอยู่ที่ริมฝั่งคลองดำเนินสะดวก ตรงข้ามปากคลองลัดตาเมียะ ใกล้ประตูน้ำบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม และวัดราษฎร์ปริตาราม อยู่ในเขตใกล้หลักหก ประชาชนชาวบ้านจึงยังมีเรียกชื่อวัดราษฎร์ปริตารามนี้ว่า วัดหลักหก วัดใหม่ วัดสร้างใหม่ วัดพระยาจตุรงค์ และเปลี่ยนมาครั้งสุดท้ายปัจจุบันนี้ว่า วัดหลักหกรัตนาราม

ประชาชนชาวบ้านในเขตตำบลหลักหก (ปัจจุบันนี้เรียกตำบลศรีสุราษฎร์) อำเภอดำเนินสะดวก มีที่พึงทางใจ คือ พระพุทธศาสนา มีวัดราษฎร์ปริตาราม (หลักหก) ประชาชนชาวบ้านได้ใช้สถานที่ที่เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา แต่อย่างไร้มีอุโบสถ คือ โบสถ์ ที่จะใช้เป็นสถานที่พิธีกรรมของพระสงฆ์ เช่น การอุปสมบท พิธีการทอดกฐิน ฟังพระปาฏิโมกข์ ต้องไปใช้สถานที่วัดใกล้เคียงกันคือ วัดอุบลวรรณาราม

ภาพที่ 34 เจ้าอาวาสวัดหลักหกรัตนาราม
ให้ข้อมูลประวัติความเป็นมาของวัดและ
ประวัติคลองดำเนินสะดวก

ถ้าพระฉาย

เป็นถ้าที่อดีตเจ้าอาวาสวัดอุบลวรรณารามไว้เป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรม เจริญกรรมฐาน ถ้าพระฉายได้ก่อตั้งมานานกว่า 100 ปีแล้วซึ่งคนทั่วไปได้เล้าว่าถ้าพระฉายได้ก่อตั้งขึ้นก่อนวัดอุบลวรรณาราม ถ้า

พระฉายเป็นสถานที่ที่เจ้าอาวาสวัดอุบลวรรณาธรรมไม่อนุญาตให้ผู้หญิงเข้าไปบริเวณดังกล่าวเพราะถือเป็นการไม่เหมาะสม

หลังจากที่เจ้าอาวาสรุ่นแรกได้มรณภาพนั้นก็ไม่มีเจ้าอาวาสหรือพระภิกษุสงฆ์รูปใดเข้าไปใช้ถ้าพระฉายเพื่อเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม เจริญกรรมฐาน จึงทำให้ถ้าพระฉายเสื่อมโทรมลงและไม่ได้รับการบูรณะ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าถ้าพระฉายเป็นโบราณสถานแห่งหนึ่งและเป็นที่น่าเสียดาย เนื่องจากไม่มีสมาชิกในชุมชนหรือบุคคลเข้ามาบูรณะซ่อมแซมหรืออนุรักษ์ให้คงอยู่คู่กับตำบลตลอดไป

3.10 ตำบลสีหมื่น อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ตำบลสีหมื่น จากการสอบถามผู้อาวุโสและผู้นำท้องถิ่นของตำบล เล่าต่อกันมาว่าเมื่อก่อนนี้ตำบลสีหมื่นมีสภาพรกเต็มไปด้วยป่าอ้อแซม ช้างป่าโขลงใหญ่ใช้เป็นเส้นทางเดินผ่านเพื่อลงไปกินน้ำยังแม่น้ำแม่กลองเป็นประจำ ทำให้เกิดเป็นร่องน้ำลึก " บรรพบุรุษ ได้กล่าวไว้ว่า คลองสีหมื่นนั้นไม่ใช่คลองธรรมชาติ หรือ เป็นคลองที่ใช้แรงงานมาขุด แต่เป็นทางเดินของวัว เดินลงมากินน้ำ ในแม่น้ำแม่กลอง มีคหบดีตระกูลหนึ่ง ได้เลี้ยงวัวไว้เป็นเวลานานมาก วัวได้เดินลงมากินน้ำ ในแม่น้ำทุกวันจนเป็นลำคลอง พอน้ำทะเลขึ้นก็ไหลเข้าได้" พอมีน้ำขึ้นลงเข้าออกได้ ก็มีชาวบ้านมาทำนาทำไร่ ชาวบ้านก็มาอยู่มากขึ้น จึงตั้งเป็นชุมชน ชื่อชุมชนสีหมื่น อยู่มาบ้านเมืองก็เจริญขึ้นเรื่อยๆ ทางราชการก็ให้ตั้งเป็นตำบลตำบลสีหมื่น

จากการสอบถามข้อมูลจากคนในพื้นที่ซึ่งไม่มีที่สรุปแน่ชัดว่าประวัติความเป็นมาของตำบลสีหมื่นมาจากอะไร ในอดีตวิถีชีวิตของคนในพื้นที่จะใช้เรือเป็นพาหนะหลักในการเดินทางและยังไม่มีถนนเกิดขึ้นภายในตำบล จึงทำให้สภาพน้ำในลำคลองมีคุณภาพดีและสามารถใช้ในการอุปโภค บริโภคได้

ปัจจุบันได้มีการก่อสร้างถนนขึ้นภายในตำบลและการสัญจรของสมาชิกในตำบลเริ่มเปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีการสัญจรทางรถยนต์น้อยลงและมีการสัญจรทางบกมากขึ้นนอกจากนี้ยังมีการใช้สารเคมีทางการเกษตร เช่น ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง น้ำทิ้งจากโรงงานอุตสาหกรรมทั้งภายในตำบลและภายนอกตำบล ตลอดจนการละลายความสำคัญของแหล่งน้ำทำให้สภาพน้ำในปัจจุบันเสื่อมโทรมและไม่สามารถใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภคตามบ้านเรือนได้

พื้นที่การปกครองแบ่งออกเป็น 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านสีหมื่น หมู่ 2 บ้านสีหมื่น หมู่ 3 บ้านสีหมื่น หมู่ 4 บ้านหนองบัว หมู่ 5 บ้านสีหมื่น หมู่ 6 บ้านคูหาสวรรค์ หมู่ 7 บ้านสีหมื่น หมู่ 8 บ้านสีหมื่น มีจำนวนประชากร. 3,669 คน และจำนวนหลังคาเรือน 648 หลังคาเรือน

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ต.ท่งน้อย, แดงพวย อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับ	จ.สมุทรสงคราม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ต.ดำเนินสะดวก, ตาหลวง อ.ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ต.คิ่งน้ำวน อ.เมือง จ.ราชบุรี

ภาพที่ 35 แผนที่มือแสดงแนวคลอง ตำบลสีหมื่น

“เป็นพื้นที่ที่ติดกับแม่น้ำแม่กลอง คลองจะติดกับแม่น้ำแม่กลอง ทางทิศตะวันตกเชื่อมเข้ามาที่ ม.1 คลองตำบลสีหมื่นซึ่งเมื่อประมาณ 7 – 8 ปีที่แล้วมีโครงการที่จะสร้างประตูน้ำตรงปากคลองสีหมื่นโดยการ จัดสรรงบประมาณอะไรก็ไม่ทราบแต่ก็ไม่ได้มีการทำประชาพิจารณ์หรือสอบถามพี่น้องประชาชนพอพี่น้อง ประชาชนทราบข่าวก็รวมตัวกันเพื่อสอบถามข้อมูลตรงนั้นแล้วก็ไม่ยินยอมให้มีการสร้างประตูน้ำตรงนี้ด้วย เหตุผลที่ว่าจะไปกระทบกระเทือนกับภาคการเกษตรของเรา ไม่มีเหตุผลอันควรที่จะให้สร้างประตูน้ำตรงนี้ แล้วก็จะมีคลองซอยมากมายที่เชื่อมกับแม่น้ำแม่กลองแต่ไม่มีเหตุผลใดที่ทางหน่วยงานจะมาสร้างประตูน้ำ ตรงนี้แล้วก็ไม่มีเหตุผลที่ว่าไม่มีน้ำกร่อยน้ำเค็มอะไรเข้ามาตรงนี้ทางตำบลสีหมื่นของเราจึงไม่อนุญาตให้มีการ สร้างประตูน้ำ โครงการนี้ก็ล้มเลิกไปก็จะเชื่อมเข้ามาจากแม่น้ำแม่กลองเข้ามาเรียกว่าคลองสีหมื่น คลอง สีหมื่นจะผ่านเรื่อยเข้ามาที่ ม.1 ม.2 ม.4 ม.6 มาออกคลองลัดราชบุรีหรือคลองวัดที่สู่คลองตลาดน้ำอำเภอดำเนินสะดวกนี่คือคลองลัดเลย ปัญหาสำหรับคลองสีหมื่นตรงนี้จริง ๆ ก็คือปัญหาตื้นเขินแต่เมื่อบประมาณ ที่ผ่านมาและกำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ได้รับงบประมาณจัดสรรจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดราชบุรี ขุด คลองอยู่ ขุดคลองในพื้นที่ของตำบลสีหมื่นทุกคลองในช่วงนี้กำลังดำเนินการอยู่ปัญหาคลองตื้นเขินก็ลด น้อยลงแต่ปัญหาหลักที่ประสบกันอยู่เลยก็คือผักตบชวา และสาหร่าย เร็วมากนะครับโดยเฉพาะสาหร่ายจะ ขึ้นเร็วมาก เดี่ยวคอยดูหลังจากนี้ประมาณสองเดือนหลังจากเราขุดลอกคลองแล้วสาหร่ายจะเกิดขึ้นมา ผักตบชวา สิ่งสำคัญคือตอนนี้คือพี่น้องประชาชนจะขาดความถนัดในการดูแลรักษาคลองโดยเฉพาะจะมี

พวกทางมะพร้าวบ้างก็ดักขวางเส้นทางน้ำซึ่งสมัยก่อนจริง ๆ แล้วพี่น้องประชาชนก็จะช่วยกันดูแลลำคลองแต่ ณ ปัจจุบัน มีงบประมาณลงมาจะเป็นการสร้างให้พี่น้องประชาชนว่ารอเกาะเดี่ยวถึงปีงบประมาณลงมาแล้ว ทำให้พี่น้องประชาชนขาดจิตสำนึกในการดูแลรักษาแม่น้ำลำคลอง ส่วนคลองอื่น ๆ ก็จะมีคลองหลัก ๆ นี่ก็คือคลองศาลเจ้าอำมาหรือคลองอำมา จะติดกับคลองดำเนินสะดวกก็คือบริเวณตั้งแต่ประตูน้ำบางยางถึงประตูน้ำบางนกแขวกจะมีพื้นที่ติดก็คือ ม.7 ของอำเภอดำเนินสะดวก จะติดกับคลองดำเนินสะดวกตรงนี้ ปัญหาหลัก ๆ ก็คือวัชพืชเช่นกันกับผักตบชวาซึ่งในพื้นที่ ม.7 นี้ ผู้นำเขาจะเข้มแข็งโดยเฉพาะผู้ใหญ่กับ อบต.จะใช้เรือในการสัญจรกันอยู่ประจำเขาก็จะพายเรือพายเข้าออกเขาก็จะเก็บกันอยู่ประจำตรงคลองศาลเจ้าอำมาก็จะประชาชนใช้ค่อนข้างหลายครัวเรือนฉะนั้นผักตบชวาผู้นำก็จะดูแลกันอยู่ต่อเนื่อง ส่วนอีกคลองหนึ่งคลองสองจิตติโกเลยหน้าวัดโชติธารามมาหน่อย คลองนี้จะเข้าไปในพื้นที่ของหมู่ที่ 8 ดำเนินสะดวก เพราะว่าหมู่ที่ 8 นี้จะติดกับตำบลดำเนินสะดวกเข้าไปสู่ในพื้นที่ของหมู่ที่ 8 ส่วนคลองตาสาหร่ายจะติดกับเลยวัดราษฎร์เจริญธรรมคลองนี้จะเข้าไปเชื่อมกับวัดมหาสวัสดิ์ พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลสี่หมื่นหลัก ๆ ปัญหาก็คือเรื่องวัชพืชกับคลองต้นเขิน ส่วนคลองต้นเขินเราก็ได้รับการแก้ไขตามที่ผมนำเสนอไป ส่วนโรงงานเราจะใช้คำว่าโรงงานก็ไม่ได้เป็นโรงกลั่นสุราเล็ก ๆ เป็นโรงกลั่นสุราชุมชนอยู่ที่ ม.4 ของตำบลสี่หมื่น เป็นโรงกลั่นสุราชุมชนซึ่งโรงกลั่นนี้จะติด ม.6 คลองสี่หมื่น ได้รับการร้องเรียนจากประชาชนในละแวกนี้ว่า โรงงานนี้ทำการปล่อยน้ำเสียลงไปแต่หลังจากที่เราไปตรวจสอบแล้วไม่พบเกี่ยวกับโรงกลั่นสุราตรงนี้เลย เพราะโรงกลั่นสุรามีระบบบำบัดแล้วก็ส่วนกากของเสียที่เหลือจะใช้ที่เรียกว่ารถดูดส้วมมาดูดไปทั้งหมดเขาจะใช้วิธีบำบัด ไม่ได้ปล่อยลงคลองเลย ส่วนสาเหตุน้ำเสียนั้นเราได้รับมาจากด้านบนหลังจากที่ทางอำเภอลงไปตรวจแล้วเป็นน้ำเสียที่มาจากทางด้านบนที่มีการฉีควัชพืช ฉีดผักตบ ฉีดสาหร่าย จากทางด้านเหนือจากทางตำบลสี่หมื่นขึ้นไป ส่วนคลองอื่น ๆ ก็ไม่มีอะไร คลองนกแก้วนี่ก็เช่นกันปัญหาก็คือวัชพืชเล่นกันก็ได้รับการขุดลอกคลองเช่นกัน ก็ของตำบลสี่หมื่นก็ยังมีพื้นที่เท่านี้ ส่วนใหญ่ก็จะกระจุกกระจายอยู่บริเวณคลองช่วงชุมชนไม่ค่อยหนาแน่น ที่หนาแน่นก็จะมีบริเวณวัดมหาสวัสดิ์ที่ชุมชนหนาแน่น “

ปัญหาเรื่องน้ำของตำบลสี่หมื่น 1) ชาวบ้านชอบใช้สารเคมีในการฉีดพ่นผักตบชวา 2) มีการทิ้งขยะลงคลอง 3) ขยะในสวนลงคลองทำให้เกิดการกีดขวางทางไหลของน้ำ

จำนวนคลองหลัก 6 คลองรายชื่อคลอง ได้แก่ คลองสี่หมื่น หมู่ 1, หมู่ 2, หมู่ 4, หมู่ 6, คลองศาลอำมา หมู่ 6, หมู่ 7, หมู่ 8, คลองกลางแก้ว หมู่ 3, หมู่ 7, คลองดำเนินสะดวก หมู่ 7, คลองตาสาหร่าย หมู่ 5, หมู่บางพัง หมู่ 1 คลองต้นเขิน 4 คลอง

องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ปราชญ์และสถานที่สำคัญ

ตำบลสี่หมื่นถือเป็นตำบลที่มีจุดเด่นต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น ปราชญ์ชาวบ้าน โบราณสถาน ได้แก่ เจดีย์ไผ่ และรอยพระพุทธรูปจำลองภายในหมู่ที่ 4 ตำบลสี่หมื่น

รอยพระพุทธรูปบาท

ครั้งก่อนราว 200 ปีเศษ ประมาณพุทธศักราช 2334 ที่ผ่านมา ได้เกิดมีเหตุการณ์ขึ้นที่สวนมะพร้าวของก่งแดง ท้องที่หมู่บ้านสี่หมื่น ตำบลสี่หมื่น อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี วันนั้นเป็นวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 7 ได้เกิดฝนตกหนักมาก มีประชาชนหลายคนพบเห็นรอยเท้าขนาดใหญ่กว่ารอยเท้าของคนธรรมดา และทางมะพร้าวในบริเวณนั้นหักห้อยลงติดกับพื้นดิน บริเวณนั้นมีบ่อน้ำใหญ่แต่น้ำไม่มากนัก เมื่อฝนตกหนักน้ำจึงได้ขังในบ่อน้ำ ด้วยความเชื่อถือของชาวบ้านที่เกิดมีรอยพระพุทธรูปบาทขนาดใหญ่ และเข้าใจว่าบ่อน้ำนี้เป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งดินตรงบริเวณนี้ก็มักกลิ่นหอมด้วย ชาวบ้านจึงได้ตักน้ำในบ่อน้ำไปดื่มกินแก้โรคร้ายไข้เจ็บ แล้วก็หายเจ็บป่วยจริงตามความเชื่อถือ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาชาวบ้านจึงถือว่าบ่อน้ำนี้เป็นบ่อศักดิ์สิทธิ์ มีผู้คนทั่วไปรู้จักกันดี

ต่อมาชาวบ้านที่เคารพนับถือได้ช่วยกันรวบรวมเงินสร้างเป็นฐานจำลองรอยเท้าไว้ จำนวน 4 รอย ความจริงรอยเท้านี้ได้เหยียบไว้เพียงรอยเดียว หลายปีต่อมาฐานจำลองดังกล่าว ได้แตกแยกผุพังเป็นรอยร้าว ปัจจุบันเจ้าของสวนคือ นายเทพ นางสาส์ เข็มฮัก และญาติ ได้ทำการบูรณะขึ้นใหม่ โดยปรับปรุงฐานเก่า ที่เก่าแก่ผุพังมาแล้วให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น จัดสร้างโครงและหลังคาคลุมอย่างแข็งแรงสวยงาม พร้อมทั้งอันเชิญพระพุทธรูปชื้อ หลวงพ่อพรประเสริฐ มาประดิษฐานไว้เป็นที่สักการบูชาของผู้เคารพนับถือและคนทั่วไป

เจ้าของสวนและชาวบ้านทั้งหมู่บ้านนี้ รวมทั้งผู้ศรัทธา นับถือ จะจัดงานทำบุญประจำปี ในวันที่ 6 เมษายน ของทุกปี และบางปีก็ได้มีมหรสพฉลอง เช่น ภาพยนตร์ ลิเก ละคร เป็นต้น ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ได้อิโสภาสนมัสการรอยพระพุทธรูปบาทจำลองนี้แล้วนับได้ว่าเป็นผู้มีโชคอย่างยิ่งเพราะจากความเชื่อถือและปรากฏการณ์ที่ผ่านมา หากท่านบ่นานให้ได้รับความสำเร็จตามความประสงค์ต่างๆ เมื่อสมความปรารถนาแล้วสิ่งที่โปรดปรานในการบ่นาน ก็คือ ประทัด ภาพยนตร์ ลิเก ละคร เป็นต้น

ภาพที่ 36 รอยพระพุทธรูปบาทจำลองอยู่
หมู่ที่ 4 ตำบลสี่หมื่น

วัดคูหาสวรรค์

ครั้งก่อนราว 200 ปีเศษ ประมาณพุทธศักราช 2334 ที่ผ่านมา ได้เกิดมีเหตุการณ์ขึ้นที่สวนมะพร้าวของกงแดง ท้องที่หมู่บ้านสีหมื่น ตำบลสีหมื่น อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี วันนั้นเป็นวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 7 ได้เกิดฝนตกหนักมาก มีประชาชนหลายคนพบเห็นรอยเท้าขนาดใหญ่กว่ารอยเท้าของคนธรรมดา และทางมะพร้าวในบริเวณนั้นหักห้อยลงติดกับพื้นดิน บริเวณนั้นมีบ่อน้ำใหญ่แต่น้ำไม่มากนัก เมื่อฝนตกหนักน้ำจึงได้ขังในบ่อน้ำ ด้วยความเชื่อถือของชาวบ้านที่เกิดมีรอยพระพุทธรูปขนาดใหญ่ และเข้าใจว่าบ่อน้ำนี้เป็นบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งดินตรงบริเวณนี้ก็มักกลิ่นหอมด้วย ชาวบ้านจึงได้ตักน้ำในบ่อนี้ไปดื่มกินแก้โรคร้ายไข้เจ็บ แล้วก็หายเจ็บป่วยจริงตามความเชื่อถือ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาชาวบ้านจึงถือว่าบ่อน้ำนี้เป็นบ่อศักดิ์สิทธิ์ มีผู้คนทั่วไปรู้จักกันดี

ต่อมาชาวบ้านที่เคารพนับถือได้ช่วยกันรวบรวมเงินสร้างเป็นฐานจำลองรอยเท้าไว้ จำนวน 4 รอย ความจริงรอยเท้านี้ได้เหยียบไว้เพียงรอยเดียว หลายปีต่อมาฐานจำลองดังกล่าว ได้แตกแยกผุพังเป็นรอยร้าว ปัจจุบันเจ้าของสวนคือ นายเทพ นางสาส์ เข็มฮัก และญาติ ได้ทำการบูรณะขึ้นใหม่ โดยปรับปรุงฐานเก่า ที่เก่าแก่ผุพังมาแล้วให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น จัดสร้างโครงและหลังคาคลุมอย่างแข็งแรงสวยงาม พร้อมทั้งอัญเชิญพระพุทธรูปชื่อ หลวงพ่อพรประเสริฐ มาประดิษฐานไว้เป็นที่สักการบูชาของผู้เคารพนับถือและคนทั่วไป

เจ้าของสวนและชาวบ้านทั้งหมู่บ้านนี้ รวมทั้งผู้ศรัทธา นับถือ จะจัดงานทำบุญประจำปี ในวันที่ 6 เมษายน ของทุกปี และบางปีก็ได้มีมหรสพฉลอง เช่น ภาพยนตร์ ลิเก ละคร เป็นต้น ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ได้มีโอกาสนมัสการรอยพระพุทธรูปจำลองนี้แล้วนับได้ว่าเป็นผู้มีโชคอย่างยิ่งเพราะจากความเชื่อถือและปรากฏการณ์ที่ผ่านมา หากท่านบนบานให้ประสบความสำเร็จตามความประสงค์ต่างๆ เมื่อสมความปรารถนาแล้วสิ่งที่โปรดปรานในการบนบาน ก็คือ ประทัด ภาพยนตร์ ลิเก ละคร เป็นต้น

ภาพที่ 37 วัดคูหาสวรรค์ ตำบลสีหมื่น

วัดคูหาสวรรค์ ชื่อเดิมคือ วัดสวนพริก ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 2 หมู่ที่ 6 บ้านสี่หมื่น ตำบลสี่หมื่น อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี มีเนื้อที่ทั้งหมด 8 ไร่ 3 งาน 80 ตารางวา ลักษณะพื้นที่ตั้งวัดและบริเวณโดยรอบ ที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่ม สภาพแวดล้อมโดยรอบ มีหมู่บ้าน มีสวน ถนนตั้งอยู่ท่ามกลาง การคมนาคมติดต่อกับวัดมีถนนลาดยางสะดวกสบาย

ภายในวัดมีอุโบสถ ศาลาการเปรียญ วิหาร หอสวดมนต์ กุฏิสงฆ์ ศาลาอเนกประสงค์ ศาลาบำเพ็ญกุศล มีเรือนครัว

มีหลวงพ่อดัง ซึ่งเป็นพระอุโบสถ เป็นพระศิลาแดง ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า หลวงพ่อดัง ตำนานมีได้บ่งบอกไว้ แต่สันนิษฐานว่า เป็นพระโบราณเก่าแก่มาช้านาน เป็นที่เคารพกราบไหว้ของชาวบ้าน โดยที่หลวงพ่อดัง พระครูธรรมสุนทร ได้มาจากผู้นำมาถวายคู่กับวัด เป็นเวลา 100 ปีเศษ

วัดคูหาสวรรค์ นี้เป็นวัดเก่าสร้างมานานนับได้ร้อยกว่าปีเศษ เดิมชื่อว่า วัดสวนพริก เดิมที่ดินสร้างวัดนี้เป็นที่นา ภายหลังชาวนาเปลี่ยนมาทำสวนพริกและพริกนี้มีชื่อเสียงมาก ต่อมาก็มียุติศรัทธา ถวายให้สร้างวัด โดยได้รับการถวายที่ดินจาก จินตัง นางมรรค แซ่ตัน เป็นจำนวนเนื้อที่ 5 ไร่ และนายจินเฮียะ นางทิม ถวายอีก จำนวน 4 ไร่ รวมเป็นจำนวน 9 ไร่เศษเริ่มปรากฏเรื่องราวเป็นสำคัญ เมื่อพุทธศักราช 2428 ทางคณะกรรมการผู้สร้างวัด ได้ไปนิมนต์หลวงพ่อดัง มาจากวัดบางยาง กระทุ่มแบน สมุทรสาคร มาเป็นเจ้าอาวาส ท่านเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านมาก ท่านได้ทำความเจริญแก่วัดเป็นจำนวนมาก ได้สร้างวัดถาวรให้เจริญขึ้น จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2448 ท่านได้ถึงแก่มรณภาพลง ต่อมาในปี พ.ศ. 2448 ปีเดียวกันหลวงพ่อดัง ได้เป็นเจ้าอาวาส เริ่มบูรณะวัดอย่างจริงจัง มีวัดถาวร เช่น สร้างอุโบสถ สร้างศาลาการเปรียญ โรงเรียนปฏิบัติธรรม (บาลี-นักธรรม) และโรงเรียนประชาบาล ต่อมาไม่ทราบแน่ชัดว่าปีใด

จุดเด่นของวัดคูหาสวรรค์อีกอย่างก็คือ เจ้าอาวาสวัดคูหาสวรรค์ท่านทำสมุนไพรรักษาคนไข้ที่มาทำบุญหรือเดินทางมาวัดคูหาสวรรค์

วัดใหม่สี่หมื่น

บรรพบุรุษ ได้กล่าวไว้ว่า คลองสี่หมื่นนั้นไม่ใช่คลองธรรมชาติ หรือ เป็นคลองที่ใช้แรงงานมาขุด แต่เป็นทางเดินของวัว เดินลงมากินน้ำ ในแม่น้ำแม่กลอง มีคหบดีตระกูลหนึ่ง ได้เลี้ยงวัวไว้เป็นเวลานานมาก วัวได้เดินลงมากินน้ำ ในแม่น้ำทุกวันจนเป็นลำคลอง พอหน้าทะเลขึ้นก็ไหลเข้าได้ พอมีน้ำขึ้นลงเข้าออกได้ ก็มีชาวบ้านมาทำนาทำไร่ ชาวบ้านก็มาอยู่มากขึ้น จึงตั้งเป็นชุมชน ชื่อชุมชนสี่หมื่น อยู่มาบ้านเมืองก็เจริญขึ้นมาเรื่อยๆ ทางราชการก็ให้ตั้งเป็นตำบล ชาวบ้านก็พร้อมใจเรียกว่า ตำบลสี่หมื่น

ในปี พ.ศ.2377 ได้มีหลวงพ่อดังมาสร้างวัดขึ้นก็ได้ตั้งชื่อว่า วัดใหม่สี่หมื่น ต่อมาหลวงพ่อดังได้มรณภาพลง ก็มีหลวงพ่อดังมา เป็นเจ้าอาวาส หลวงพ่อดังมรณภาพลง ก็มีหลวงพ่อดังมา เป็นเจ้าอาวาส หลวงพ่อดังมรณภาพลง ก็มาถึงหลวงพ่อดังพระครูสุทนต์เป็นเจ้าอาวาส จึงได้ย้ายวัดมาตั้งภูมิลำเนาใหม่

มาอยู่ริมแม่น้ำ สร้างโบสถ์ใหม่ สร้างศาลาใหม่ สร้างตึกเป็นปูนขึ้นใหม่ กรมศิลปากรได้มาจดทะเบียนของเก่าในตึกในปี พ.ศ.2551 ทางกรมศิลปากรบอกว่าตึกหลังนี้สร้างในสมัยรัชการที่ 3

ภาพที่38 สัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดใหม่สี่หมื่น เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของตำบลสี่หมื่น

ปราชญ์ชาวบ้าน

หมอทำบายศรี ครูลิเก และหมอทำขวัญนาคนายมนตรี กวนหอย มีอาชีพหลักคือทำสวนและมีอาชีพเสริมคือการเล่นลิเก รับทำบายศรีและเป็นหมอทำขวัญนาคนายมนตรีที่ตำบลสี่หมื่น อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ทั้งนี้การเล่นลิเก การทำบายศรีและการรับเป็นหมอทำขวัญนาคนั้นเกิดจากพรสวรรค์และความชื่นชอบของนายมนตรีตั้งแต่ยังเด็ก สำหรับชื่อคณะลิเกของนายมนตรีมีชื่อเรียกว่า “มนตรี เทพประทาน”

ก่อนการแสดงลิเกหรือการทำบายศรีนั้นจะมีการทำพิธีไหว้ครูเพื่อเป็นการระลึกถึงบรมครูทางศิลปะด้านต่างๆ เช่น ก่อนการแสดงลิเกจะมีการบวงสรวงไหว้พ่อแก่โดยการรำถวายมือ หากเป็นการทำบายศรีจะมีการยกมือไหว้และรับพานไหว้ครูเพื่อระลึกถึงครูด้านการทำบายศรีเพื่อให้งานนั้นผ่านไปได้อย่างดี อีกทั้งเป็นการขอขมาและบอกกล่าวให้ครูทราบว่าจะมีการทำบายศรีถวาย

นอกจากการแสดงลิเกแล้วนั้นความสามารถอย่างหนึ่งของนายมนตรีที่ถือเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในตำบลว่าเป็นภูมิปัญญาหรือวัฒนธรรมอย่างหนึ่งคือ การเย็บชุดลิเกไว้ใส่แสดงเองและการถ่ายทอดการแสดงลิเกแก่เด็กและเยาวชนในตำบลเพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย เนื่องด้วยปัจจุบันเด็กและ

เยาวชนรุ่นใหม่ต่างให้ความสำคัญเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทยด้านการแสดงลิเกลดลง ทำให้การแสดงลิเกมีคุณค่าที่ลดลงในสายตาของคนรุ่นใหม่

การทำขวัญนาคนั้นจะต้องใช้ของเช่นไห้ภายในพิธีต่างๆมากมาย เช่น กล้วยสุก มะพร้าวอ่อน มะพร้าวอก เครื่องบัตพลี (เครื่องบัตพลี คือ การนำกากกล้วยมาล่อมเป็นสีเหลืองและนำไปตอมมาเย็บเป็นกระทงเพื่อใส่อาหารคาวหวานสำหรับถวายแก่เจ้าที่เจ้าทาง) ขนมหวาน ข้าว และกับข้าว

นอกจากนี้ในแต่ละปีจะมีการทำบุญบวงสรวงครูบาอาจารย์ด้านต่างๆขึ้นภายในตำบลบริเวณหน้าบ้านของตน เครื่องเช่นไห้ที่นำมาถวายจะมีทั้งอาหารคาวหวาน ซึ่งประกอบด้วยอาหารที่ปรุงสุกและอาหารดิบ จากนั้นจะมีการครอบเศียรแก่ลูกศิษย์เพื่อเสริมสร้างสิริมงคลแก่ชีวิตอีกด้วย ฉะนั้นสมาชิกวงลิเกหรือผู้ที่มีความศรัทธาจะมาร่วมงานบริเวณหน้าบ้านของนายมนตรี กวนหอย

ภาพที่ 39 นายมนตรี กวนหอย หมอทำบายศรี ครูลิเก และหมอทำขวัญนาค

บทที่ 4

สรุป

ปัจจุบันวิถีการดำเนินชีวิตชุมชนริมคลองดำเนินสะดวกเปลี่ยนไปจากอดีตทำให้มีการใช้ประโยชน์จากลำคลองน้อยลง การสัญจรเปลี่ยนจากการใช้เรือเป็นรถยนต์ผู้คนละเลยการดูแลรักษาลำคลอง ปัจจุบันคลองดำเนินสะดวกถูกใช้เพื่อการเกษตรเป็นหลักยิ่งทำให้สภาพน้ำในลำคลองมีคุณภาพที่ต่ำลง ไม่สามารถใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคได้เช่นเคย เกิดปัญหาน้ำเสีย เส้นทางระบายน้ำเริ่มอุดตัน น้ำไม่สามารถไหลระบายได้ ที่ผ่านมาการแก้ไขปัญหาเกิดขึ้นจากหน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นฝ่ายเดียว นอกจากการขุดลอกคลองที่ยังไม่ต่อเนื่องในการดำเนินงานทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาที่สะสมมาได้ จากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น คณะวิจัยโซน2เห็นว่าคลองดำเนินสะดวกที่เคยมีคุณค่ามีความสำคัญหากได้รับการฟื้นฟูในทุกด้าน ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม น้ำ และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนริมคลองจะสามารถรักษาทั้งการจัดการคุณภาพน้ำคลอง และสามารถสร้างทุนทางสังคมและวัฒนธรรมให้เกิดมูลค่าเป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ ทำให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของคลองเพิ่มมากขึ้น ทางคณะวิจัยชุมชนจึงได้พยายามศึกษาเพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูจัดการคลองดำเนินสะดวกให้มีความยั่งยืนขึ้น โดยมีการศึกษาปัญหาและพัฒนารูปแบบการจัดการฟื้นฟูคลองดำเนินสะดวกจากปัญหาน้ำเสียร่วมกันในชุมชนระหว่างคนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และออกแบบระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองโดยชุมชนเพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกของชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องในการรักษาคุณภาพน้ำคลองดำเนินสะดวก

ผลที่เกิดขึ้นจากการวิจัย

1. ผลสำเร็จเชิงรูปธรรม

1.1 เกิดรูปแบบการจัดการฟื้นฟูคลองจากปัญหาน้ำเสียร่วมกันในชุมชน

- 1) การจัดการความรู้ ด้วยการทบทวนจัดเก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน ข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน ค้นหาศักยภาพ/ทุนทางสังคม/จุดเด่นด้านการท่องเที่ยวของชุมชน เช่น เก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน และข้อมูลภูมิปัญญาในทุก ๆ ด้านโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการจัดการน้ำ/วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น/ผู้รู้/ปราชญ์ ข้อมูลสภาพกายภาพพื้นที่คลองดำเนินสะดวก ข้อมูลคุณภาพน้ำ ข้อมูลระบบการจัดการคลองในปัจจุบัน มีการจัดทำแผนที่ทำมือเพื่อบอกตำแหน่งเส้นทางไหลของน้ำ ลำคลองต้นเขิน วัชพืชและคลองตัน โรงงานอุตสาหกรรม ฟาร์ม ชุมชนหนาแน่น ประตูประบายน้ำ สันทราย ตอม่อ เป็นต้น ทั้งนี้การจัดการความรู้โดยนักวิจัย ต่อด้วยเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับโซนทำให้เกิดรูปธรรมของการจัดการปัญหาน้ำเสียในระดับโซนได้

2) การจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยต่อยอดจากการจัดการความรู้ นำความรู้ที่ได้มากระตุ้นส่งเสริมให้คนในชุมชนริมคลองเห็นความสำคัญของคลองดำเนินสะดวก สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของตนเอง ด้วยการฟื้นฟูตลาดน้ำ พัฒนาถนนในเขตพื้นที่ดีเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยว ส่งเสริมกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวคลอง อนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนจัดการ

3) การจัดการวิถีชีวิตคนริมคลอง โดยต่อยอดจากการจัดการความรู้ นำความรู้ที่ได้มากระตุ้นส่งเสริมให้คนในชุมชนริมคลองเห็นความสำคัญของคลองดำเนินสะดวก สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของตนเอง ด้วยการหันมาใส่ใจกับคลอง ใช้ประโยชน์ และดูแลรักษา ร่วมกัน ได้แก่ ช่วยกันรณรงค์เก็บผักตบชวาและสาหร่าย อย่างน้อยปีละ 3 ครั้ง การประกวดหน้าบ้านหน้ามอง เพื่อให้คนในชุมชนได้รู้จักการจัดการรักษาคลองโดยตนเองเพิ่มขึ้น สร้างกลุ่มจิตอาสาในการอนุรักษ์น้ำ เฝ้าระวังน้ำเสีย จัดตั้งหน่วยเคลื่อนที่เร็ว

สำหรับกระบวนการในการแก้ไขปัญหา น้ำเสีย มีดังนี้

1) สร้างกลไกความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ระหว่างคนในชุมชน ภาครัฐและผู้ประกอบการ หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่

(1.1) การรวบรวมสมาชิกเครือข่ายที่สนใจการแก้ปัญหา น้ำคลองดำเนินสะดวกใน 8 ประเด็น ปัญหา และพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหานี้ในแต่ละประเด็น

(1.2) ลงพื้นที่ แนะนำ ให้ข้อมูลเกษตรกรเพื่อแก้ปัญหาน้ำ ปัญหากเกี่ยวกับการเกษตร ประสานกับผู้ประกอบการอุตสาหกรรมเพื่อการรักษาสีสิ่งแวดล้อมคลองดำเนินสะดวก

(1.3) ประสานกับหน่วยงานราชการและท้องถิ่นในการจัดการปัญหาน้ำเสีย เช่น สำนักงานสิ่งแวดล้อมจังหวัดสนับสนุนงบประมาณช่วยน้ำบำบัดน้ำเสีย จัดตั้งสถานีจ่ายจุลินทรีย์เติมในคลองเทศบาลมีระบบจัดการขยะ มีถังขยะ มีรถเก็บขยะ

(1.4) ขยายเครือข่ายในทุกตำบลของอำเภอดำเนินสะดวก ปัจจุบันอยู่ระหว่างการขยายใน 6 ตำบล

(1.5)อบรมแกนนำ พัฒนาศักยภาพทีมทำงาน สร้างหลักสูตรการพัฒนาศักยภาพแกนนำ

(1.6) บทบาทหน้าที่ของกลไกการจัดการน้ำคลองดำเนินสะดวกได้แก่ การเฝ้าระวังปัญหาน้ำในคลองดำเนินสะดวก ตรวจคุณภาพน้ำ เติมจุลินทรีย์ลงน้ำบำบัดน้ำเสีย ศึกษาดูงานด้านสิ่งแวดล้อมมีกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น การเลี้ยงหมูหลุม จัดทำถังดักไขมัน

(1.7) เชื่อมโยงกับเครือข่ายลุ่มน้ำแม่กลอง ใช้เวทีลุ่มน้ำนำเสนอปัญหาและหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

2) สร้างจิตสำนึกให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ พัฒนาแกนนำเยาวชน สร้างเครือข่ายเยาวชนรักษาสีงแวดล้อมขึ้นเพื่อเป็นพลังในการจัดการคลองต่อไปอย่างยั่งยืน

3) ปรับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ผู้ใช้น้ำ ระหว่างรัฐ ประชาชน เกษตรกรและผู้ประกอบการต่างๆ เพื่อหาแนวทางการจัดการน้ำ ดังนี้

(1) การนำเสนอข้อมูลปัญหาน้ำเสีย ให้ทั้ง 3 ภาคส่วน(ภาคเกษตร ภาคครัวเรือน โรงงานอุตสาหกรรมและโรงงานแปรรูปผลไม้) ได้เห็นความสำคัญของปัญหาน้ำเสียคลองดำเนินสะดวก

(2) จัดเวทีย่อยในแต่ละภาคส่วนโดยนำเสนอตัวอย่างที่ดีในการจัดการน้ำ เพื่อสร้างแรงกระตุ้น และตระหนักร่วมในการแก้ไขปัญหา เปลี่ยนแปลงทัศนคติในการมองปัญหา

(3) จัดเวทีประชาคม 3 ภาคส่วน คือ รัฐ ผู้ประกอบการ ชาวบ้าน หาแนวทางแก้ไขจัดการปัญหาร่วมกัน ตามความเหมาะสมภายใต้บริบทของพื้นที่ และขีดความสามารถในการจัดการของแต่ละภาคส่วน

4) แนวทางการจัดการปัญหาน้ำเสีย ได้แก่

(1) สร้างกลุ่มจิตอาสาในการอนุรักษ์น้ำ เฝ้าระวังน้ำเสีย

(2) จัดตั้งหน่วยเคลื่อนที่เร็ว

(3) สร้างมาตรการชุมชนร่วมใจอนุรักษ์น้ำ

(4) สร้างวิทยากรในการให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์น้ำ

(5) จัดตั้งศูนย์ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม

(6) ให้มีการขุดลอกคูคลองอย่างต่อเนื่อง

(7) รณรงค์เก็บผักตบชวาและสาหร่าย อย่างน้อยปีละ 3 ครั้ง

(8) สร้างกลุ่มจิตอาสาให้มากขึ้นโดยเน้นเยาวชนคนรุ่นใหม่ในพื้นที่

(9) สร้างจิตสำนึกในการรักษาคลองของคนในชุมชน โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อจะได้ข้อมูลที่หลากหลายและประชาชนในพื้นที่ตื่นตัวกับข้อมูลและสถานการณ์ปัญหา

(10) จัดให้มีการประกวดหน้าบ้านหน้ามองเพื่อให้คนในชุมชนได้รู้จักการจัดการรักษาคลองโดยตนเองเพิ่มขึ้น โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(11) สร้างสาธารณูปโภค เช่น สะพานข้ามคลองแทนที่จะเป็นท่อฝัง เพื่อรักษาระบบการไหลของน้ำ

(12) ท้องถิ่นใช้กฎหมายบังคับเอาผิดผู้ที่ไม่มิจิตสำนึกทำน้ำเสียอย่างจริงจัง

1.2 มีการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และฟื้นฟูคลอง โดย

- 1) พัฒนาแหล่งน้ำและคูคลองให้เกิดถนนนิเวศที่ดีเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยว
- 2) ส่งเสริมกิจกรรมประเพณีและวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวคลองและเพื่อให้คลองดำเนินสะดวกอยู่กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน
- 3) ช่วยกันอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อื้อประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวโดยคนในชุมชนจัดการ
- 4) ส่งเสริมให้คนในชุมชนหันมาใช้ประโยชน์จากคลองเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยว เช่น การสัญจรด้วยเรือ การสร้างบรรยากาศตลาดน้ำริมคลองให้คึกคัก

2. ผลการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม

2.1 คนทำงาน

- 1) เกิดการสร้างคนจากกระบวนการวิจัย เกิดการมีส่วนร่วมของนักวิจัย จากการวิจัยพบว่ากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยเป็นการสร้างความสัมพันธ์เบื้องต้นระหว่างพื้นที่วิจัยซึ่งถูกพัฒนาไปเป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างพื้นที่เพื่อนำสู่การจัดการร่วมในการแก้ไขปัญหาเชิงระบบมากกว่าต่างคนต่างทำโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับพื้นที่ข้างเคียง
- 2) การศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชนทำให้นักวิจัยรู้จักรากเหง้าของตนเอง ว่ามีความเป็นมาอย่างไร มีการพัฒนามาจนถึงปัจจุบันอย่างไรซึ่งจะเห็นถึงการเริ่มต้น เห็นการเปลี่ยนแปลงความรุ่งเรืองมาถึงยุคที่ล่มสลายและต้องฟื้นฟู ในทุก ๆ มิติ
- 3) เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของนักวิจัยในการระดมความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของแกนนำในชุมชน กลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ในการจัดการข้อมูลงานวิจัยที่ต้องอาศัยเครื่องมือในการค้นหา จัดเก็บ ข้อมูลที่ได้มาล้วนเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญต่อการจัดการปัญหาน้ำเสียและฟื้นฟูคลองดำเนินสะดวกและยังนำไปสู่การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ในอนาคต เช่น การจัดทำแผนที่ทำมีระบบนิเวศคลองดำเนินสะดวก

2.2 ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน

กระบวนการวิจัยในปีแรกนี้ ส่งผลให้เกิดการกระชับแน่นของความสัมพันธ์คนในชุมชนโซน 2 เห็นได้จากความร่วมมือในรูปแบบบ้าน วัด โรงเรียน หน่วยงานราชการ และผู้ประกอบการภาคธุรกิจในการดำเนินกิจกรรมการวิจัย กล่าวคือ นักวิจัยชุมชนในแต่ละตำบลเชื่อมโยงกันในรูปแบบ บ้าน วัด โรงเรียน หน่วยงานราชการในการจัดการปัญหาน้ำเสีย และการฟื้นฟูการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.3 เครือข่ายความร่วมมือในท้องถิ่น

การขับเคลื่อนกิจกรรมสิ่งแวดล้อมคลองดำเนินสะดวกในพื้นที่โซน 2 นำไปสู่ความร่วมมือระหว่างนักวิจัยชุมชนกับแกนนำท้องถิ่น ท้องถิ่น หน่วยงานในท้องถิ่นตลอดจนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียน เทศบาล สำนักงานเกษตรจังหวัด ชลประทานจังหวัด และผู้ประกอบการภาคธุรกิจ เหล่านี้ได้ร่วมกันกำหนดแนวทางการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของคลองดำเนินสะดวก เนื่องจากน้ำเป็นต้นทุนที่สำคัญนอกเหนือจากเกษตรกรรมแล้วยังใช้สัญจร เป็นตลาด เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

3. บทเรียนจากการวิจัยและปัญหาอุปสรรค

3.1 ชาวบ้านเรียนรู้การทำวิจัยโดยชุมชน การสร้างนักวิจัยในโซน 2 มีนักวิจัยขับเคลื่อนช่วงแรกและขยายไปยังผู้นำชุมชนในแต่ละตำบล ปัญหาหลักที่พบในการทำงาน คือ

- (1) เรื่องเวลานักวิจัยหลายคนมีภารกิจมากการนัดหมายต้องประสานหลายครั้ง
- (2) ข้อมูลที่ได้มานักวิจัยชุมชนเองยังไม่สามารถวิเคราะห์ ถอดบทเรียนได้เองต้องมีทีมกลางเข้ามาช่วยในกระบวนการนี้ การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยชุมชนโดยการส่งเสริมสนับสนุนนักวิจัยให้ความรู้เครื่องมือวิจัยเป็นเรื่องที่ควรดำเนินการต่อไปเพื่อเป็นการหนุนเสริมให้ทีมคณะวิจัยชุมชนมีความรู้ความเข้าใจสามารถทำงานวิจัย แก้ไขปัญหา สรุปวิเคราะห์ จัดการข้อมูลเองได้ก็จะช่วยทำให้งานวิจัยเดินหน้าสู่เป้าหมายได้ง่ายยิ่งขึ้น
- (3) การเชื่อมโยง ภาครัฐ หน่วยงานและเครือข่ายในระดับตำบลเป็นข้อดีของงานวิจัยที่ทำให้นักวิจัยได้รู้จักแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการจัดการคลองซึ่งกันและสามารถมองเห็นภาพรวมของแนวทางการจัดการคลองเพื่อสร้างนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คลองดำเนินสะดวกต่อไป

3.2 เรียนรู้จากการเก็บข้อมูลและนำข้อมูลมาสู่การแก้ไขปัญหาร่วมกัน

จากการลงพื้นที่ทำงานของทีมวิจัย มีการเก็บข้อมูลและได้ค้นพบข้อมูลองค์ความรู้ ภูมิปัญญาวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับคลองดำเนินสะดวก สภาพทางกายภาพของพื้นที่ สภาพปัญหาและข้อมูลเรื่ององค์ความรู้การจัดการน้ำ ทิศทางการไหลของน้ำ เรื่องความสัมพันธ์ของคนกับน้ำ วิถีชีวิตและการใช้ประโยชน์จากคลองดำเนินสะดวกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยทีมวิจัยและชุมชนได้ค้นพบความเป็นจริงว่า ทุกฝ่ายต่างมีส่วนเกี่ยวข้องไม่มากก็น้อยทั้งจากทางตรงและทางอ้อมในการใช้และได้ประโยชน์รวมถึงทำความเสียหายให้กับคลองดำเนินสะดวกด้วยกันทั้งสิ้น เช่นน้ำเสียไม่ได้มาจากขยะไม่ได้มาจากคนทิ้งขยะอย่างเดียว แต่มาจากครัวเรือน จากการทำเกษตร จากฟาร์มเลี้ยงสัตว์และมาจากการเปิดปิดประตูระบายน้ำที่ไม่สัมพันธ์กัน ถ้ามีระบบการจัดการที่ดีในแต่ละประเด็นและนำมาเชื่อมโยงให้เป็นภาพรวมได้ จะสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในคลองดำเนินสะดวกได้ไม่ยากในอนาคต

จุดแข็งของพื้นที่โซน 2 คือความรู้ท้องถิ่น ดังนั้นในการดำเนินงานการแก้ไขปัญหาคลองดำเนินสะดวกจำเป็นต้องให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกตั้งแต่เด็กเยาวชนและคนในท้องถิ่น ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับครัวเรือน และระดับโครงสร้างโดยใช้ต้นทุนภูมิปัญญาของพื้นที่ ที่มีเพื่อเป็นตัวขับเคลื่อน ขยายและสร้างเครือข่ายความร่วมมือก่อให้เกิดการจัดการความรู้เพื่อรักษาคลองดำเนินสะดวกต่อไป

3.3 ปัญหาอุปสรรคในการวิจัย

1) คณะทำงานบางคนยังไม่เข้าใจว่าหลังจากทำงานวิจัยไปแล้วจะเกิดการแก้ไขหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร แก้ไขโดยอธิบายทำความเข้าใจกับนักวิจัยชุมชนซ้ำๆหลายๆครั้งจนเข้าใจ การเปิดเวทีประชุมมีความยากใน

2) เรื่องของเวลาเพราะนักวิจัยหลายคนเป็นผู้นำชุมชนก็จะมียานในพื้นที่ค่อนข้างมาก การจะนัดให้พร้อมกันต้องนัดล่วงหน้าหลายวันแล้วก็ตามเมื่อถึงวันนัดบ่อยครั้งที่มียานแทรกในพื้นที่ทำให้ต้องเลื่อนการประชุมหลายครั้งแก้ไขโดยการประชุมให้อยู่ในช่วงวันและเวลาที่เหมาะสมและพร้อมสำหรับทุกคน

3) อายุนักวิจัยชุมชนส่วนใหญ่มีค่อนข้างมาก อาจทำให้การทำงานวิจัยในพื้นที่ไม่ต่อเนื่อง แก้ไขโดยหาเยาวชนในพื้นที่มาเรียนรู้ ฟีก และพัฒนาเป็นนักวิจัยในอนาคตต่อไป

4) สถานที่ประชุม เนื่องจากหลายเวทีใช้ศาลาประชาคมของวัด/อบต. ที่มีขนาดใหญ่ และเป็นพื้นที่เปิด มีเสียงรบกวนจากภายนอกไม่สามารถใช้เครื่องฉายภาพได้ แก้ไขโดยปรับเวทีใช้กระดานไวท์บอร์ดช่วยในการนำเสนอเตรียมข้อมูลใส่กระดาษเพื่อนำเสนอ

5) ในบางพื้นที่ชุมชนยังไม่เข้าใจในการเข้าร่วมโครงการ

6) วิธีการทำงาน เมื่อถึงเวลาปฏิบัติจริงต้องปรับเปลี่ยนออกไปบ้างเนื่องจากนักวิจัยทุกท่านมีบทบาทหน้าที่ในชุมชน ตำบล หมู่บ้านของตนเอง อีกทั้งนักวิจัยชุมชนส่วนใหญ่ยังเป็นเกษตรกรทำสวนผลไม้อีกด้วย ต้องมีการบำรุง ดูแล เก็บเกี่ยวผลผลิต ตามวงจรการผลิตผลไม้เหล่านั้นๆ จึงทำให้นักวิจัยบางท่านจะไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้ครบทุกเวที

7) การจัดเวทีพูดคุยกันของนักวิจัยยังน้อย เครื่องมือในการเสริมสร้างทักษะการทำงาน เช่น การลงพื้นที่สัมภาษณ์ ข้อมูลหรือหัวข้อที่จะสัมภาษณ์ การเก็บข้อมูล เช่น การจดบันทึก บันทึกเสียง ทำให้การจัดเก็บข้อมูลยังทำไม่ได้เต็มประสิทธิภาพ เนื่องจากนักวิจัยชุมชนยังไม่เข้าใจการใช้เครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลทำให้ข้อมูลไม่ได้ถูกบันทึกอย่างครบถ้วน มีขาดตกหล่น แก้ไขโดยตามลงเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในพื้นที่เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูล